ซ็อมเลีย

สูม๊าณี

บันทึกธรรมและเกร็ดความทรงจำ
ในช่วงบั้นปลายชีวิตของพระราชวรคุณ ฯ
วัดบูรพาราม จ.สุรินทร์

ซ็อมเลีย สูม๊าณี บันทึกธรรมและเกร็ดความทรงจำในช่วงบั้นปลายชีวิตของพระราชวรคุณ ฯ วัดบูรพาราม จ.สุรินทร์

ซ็อมเลีย សូម៉ាលី

บันทึกธรรมและเกร็ดความทรงจำ
ในช่วงบั้นปลายชีวิตของพระราชวรคุณ ฯ

วัดบูรพาราม จ.สุรินทร์

มิถุนายน ๒๕๖๕

สำนักพิมพ์ต้นรัง

ซ็อมเลีย ស្ងប់ណា

บันทึกธรรมและเกร็ดความทรงจำในช่วงบั้นปลายชีวิตของพระราชวรคุณ ฯ

วัดบูรพาราม จ.สุรินทร์

จัดพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ **ห้ามจำหน่าย**

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
National Library of Thailand Cataloging in Publication Data
นที อุตฤทธิ์
ซ็อมเลีย.-- นนทบุรี : ภาพพิมพ์, ๒๕๖๕.
๑๕๖ หน้า.
๑.ธรรมะ. I. ชื่อเรื่อง.

๒๙๔.๓๑๕
ISBN ๙๗๘-๖๑๖-๕๙๓-๕๖๙-๒

พิมพ์ครั้งแรก มิถุนายน ๒๕๖๕
จำนวนพิมพ์ ๒,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์เพื่อเป็น พุทธบูชา ธรรมบูชา **สังฆบูชา**
โดย สำนักพิมพ์ ต้นรัง

ขอสงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอกข้อความทั้งหมด
หรือส่วนใดส่วนหนึ่งไปหรือกระทำการใดๆ เพื่อจำหน่าย หรือมีผลตอบแทน
หากผู้ใดประสงค์จะพิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน กรุณาติดต่อสำนักพิมพ์

คำปรารภ

ซ็อมเลีย : บันทึกธรรมและเกร็ดความทรงจำในช่วงบั้นปลายชีวิตของพระราชวรคุณ ฯ สมศักดิ์ ปัณฑิตโต หรือที่ญาติโยมส่วนมากเคารพนับถือเรียกท่านตามสมณศักดิ์เดิมอย่างย่อว่าหลวงปู่โพธิฯ บันทึกนี้เขียนขึ้นด้วยมุ่งหวังจะรวบรวมบทสนทนา หรือข้อธรรมะสั้นๆ ที่หลวงปู่มักสอดแทรกมาระหว่างการพูดคุยกับข้าพเจ้าในโอกาสต่างๆ รวมถึงเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยและเหตุการณ์อื่นๆ ในช่วงชีวิตเพศบรรพชิตของหลวงปู่ ตามที่ท่านได้เมตตาเล่าให้ข้าพเจ้าฟัง

หลวงปู่โพธิฯ ท่านเป็นพระนักเทศน์ มีเมตตา และมีอารมณ์ขันอยู่เสมอ ท่านเคยกล่าวกับข้าพเจ้าว่า อารมณ์ขันชนะทุกสิ่ง ชนะความโกรธ ชนะความทุกข์ และด้วยเหตุนี้กระมัง ท่านจึงมักมีอารมณ์ขันปนอยู่ในการสนทนากับญาติโยมเสมอ

เรื่องราวต่างๆ นี้ไม่ได้ร้อยบันทึกเรียงตามลำดับด้วยห้วงเวลา เพราะนับจากที่ข้าพเจ้าเริ่มรู้จักและได้รับใช้ใกล้ชิดก็เป็นเวลาที่ท่านชราภาพมากแล้ว เรื่องทุกอย่างจึงเรียงลำดับตามประสบการณ์ตรงของข้าพเจ้าหรือแล้วแต่ตามช่วงเวลาที่หลวงปู่ได้เล่าให้ฟัง

ข้าพเจ้ายอมรับว่าเหตุผลลึกๆ ข้อหนึ่งที่ทำให้เริ่มบันทึกประสบการณ์ต่างๆ ระหว่างข้าพเจ้ากับหลวงปู่นี้มีที่มาจากหนังสือ *หลวงปู่ฝากไว้* ที่หลวงปู่โพธิฯ ท่านเป็นผู้รวบรวมข้อธรรมะและแง่คิดต่างๆ ของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล ระหว่างที่ท่านมีชีวิตอยู่จนถึงกาลละสังขาร

การเขียนหนังสือเล่มนี้จึงเสมือนการบันทึกธรรมะในห้วงเวลาหลังหลวงปู่ดูลย์ ซึ่งขยายความในลักษณะเชิงอรรถ โดยเน้นเกี่ยวกับตัวผู้เขียนหนังสือ *หลวงปู่ฝากไว้* นั่นเอง จะว่าไปหลายเรื่องที่ข้าพเจ้าได้รับฟังจากหลวง

ปู่โพธิฯก็มีลักษณะเป็นเชิงอรรถเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่ปรากฏในหนังสือ หลวงปู่ฝากไว้ จริงๆ บางเรื่องก็ฟังดูเหมือนเหตุการณ์คู่ขนาน ซึ่งสำหรับข้าพเจ้าที่จดจำสิ่งต่างๆ จากหนังสือเล่มนั้นได้เป็นอย่างดี เมื่อได้ยินได้ฟังข้อมูลเหล่านี้ จึงรู้สึกประทับใจเป็นพิเศษ และทำให้เห็นภาพรวมที่แจ่มชัดต่อปฏิปทา และวัตรปฏิบัติ อันส่งผลให้เพิ่มความเคารพรัก ความศรัทธาต่อทั้งหลวงปู่ดูลย์ และหลวงปู่โพธิฯ มากขึ้นอีกหลายมิติ

ครั้งหนึ่ง หลวงปู่โพธิฯ เคยปรารภกับข้าพเจ้าในช่วงที่ท่านยังแข็งแรงอยู่ว่า

"คุณช่วยจดบันทึกไว้ให้หลวงปู่ด้วยนะ สิ่งที่หลวงปู่พูด สิ่งที่หลวงปู่กล่าวในวันนี้ เผื่อคนในเวลาข้างหน้าเขาจะได้รับรู้" ข้อความนี้ทำให้ข้าพเจ้าตระหนักอยู่เสมอว่า สิ่งที่หลวงปู่เมตตาถ่ายทอดเล่าให้ฟังนี้ช่างเหมือนภาคต่อของหนังสือ หลวงปู่ฝากไว้ เวลานี้ท่านก็ได้ฝากไว้ให้ข้าพเจ้าเล่าต่อเช่นกัน

กุศลผลความดีใดๆ ที่หนังสือเล่มนี้ได้สร้างให้มีขึ้น เกิดขึ้น ทั้งในแง่ข้อคิด และการเผยแผ่ธรรมะ

ข้าพเจ้าขอน้อมอุทิศ บูชาพระคุณแด่ หลวงปู่ดูลย์ อตุโล และ หลวงปู่โพธิฯ พระราชวรคุณ สมศักดิ์ ปัณฑิตโต ด้วยความรัก เคารพและด้วยกตัญญูกตเวทิตาอย่างที่สุด

หวังว่าผู้อ่านตลอดจนญาติธรรมทั้งหลายจะได้รับประโยชน์แห่งธรรม อันที่จะช่วยสร้างกำลังใจในการปฏิบัติเพื่อมรรคผลนิพพาน และการช่วยค้ำจุนเผยแผ่ปัญญาในพุทธศาสนาสืบไป

นที อุตฤทธิ์

๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๕

สารบัญ

บทนำ : ความงามในความธรรมดา ๑๐
พระราชวรคุณฯ ที่ข้าพเจ้ารู้จัก ๑๔
กราบหลวงปู่ครั้งแรก ๑๖
เหรียญแห่งความเมตตา ๑๘
คาถา มหาอุด ๒๐
คาถาคุ้มครอง ๒๒
กลอนสุนทรภู่ ๒๔
ดีมากจริงๆ ๒๖
จริต วาสนา ๒๘
นาฬิกาหรู ๓๐
หลวงตาพุงโต ๓๒
มาสองตัว ๓๓
หวย ๓๔
ร.เรือ ๓๕
เรื่องที่หลวงปู่ดูลย์โมโห ๓๖
หลวงปู่ฝากไว้ ๓๘
รับเสด็จ ๔๐
ฤกษ์งามยามดี ๔๒
อุโบสถวัดบูรพาราม ๔๔
หลวงพ่อพระชีว์ ๔๖
อาโพน ๕๐
พระพุทธรัตนตรัย ที่อาโพน ๕๔
ไปชลบุรี ๕๘

หลวงพ่อปราโมทย์ ๖๐
เบาๆ ๖๒
วัยเด็ก ๖๔
อยากเป็นครู ๖๖
ลักษณะของนักบวช ๖๘
งานที่วัดอโศการาม ๗๐
บอกบุญ ๗๔
สุญญตาวิหาร ๗๖
บุญกุศล ๗๗
มงคลของหลวงปู่ ๗๘
ความป่วยไข้ ๘๐
เทศน์รายการวิทยุ ๘๒
ความรู้ ๘๖
อารมณ์คนอื่น ๘๘
ตั้งใจให้มาก ๙๐
บาปกรรม ๙๒
พระไม่มีเงินเดือน ๙๔
การสั่งสม ๙๕
อัตตา ๙๖
อดทน ๙๘
ดูตัวเอง ๑๐๐
อริยสัจแห่งจิต ๑๐๒
อย่าส่งจิตออกนอก ๑๐๔
สมาธิ ๑๐๕
จิต ๑๐๖
เพลินใจ ๑๐๗

ประคองใจ ๑๐๘
ดูจิต ๑๐๙
ไม่คิดไม่ทุกข์ ๑๑๐
ทางสายกลาง ๑๑๑
จิตเป็นกลาง ๑๑๒
อนรรฆ ๑๑๓
มันเก่าแล้ว ๑๑๔
หลวงปู่อาพาธ ๑๑๖
ปรารภความตาย ๑๒๕
จิตหนึ่งจิตเดียว ๑๒๗
รู้บุญคุณ ๑๒๙
ทำเอาเอง ๑๓๐
ดอกมะลิ ๑๓๑
นาบุญ ๑๓๓
มีเมตตาเป็นอารมณ์ ๑๓๕
คุณหมอ ๑๓๗
จิตแห่งอริยสงฆ์ ๑๔๐
ปัจฉิมบท และ การระลึกถึง ๑๔๒

บทส่งท้าย : ซ็อมเลีย ๑๔๘
พระราชวรคุณ (สมศักดิ์ ปณฺฑิโต) ๑๕๒
ขอบคุณ ๑๕๔

บทนำ

ความงาม

ในความธรรมดา

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖-๕๗ มีภาพยนตร์ฮอลลีวู้ดที่น่าประทับใจมากเรื่องหนึ่งที่คอภาพยนตร์คงรู้จักกันดี ภาพยนตร์เรื่องนั้นมีชื่อว่า The Secret Life of Walter Mitty นำเสนอเรื่องของบรรณธิการนิตยสาร Life นิตยสารสารคดีชื่อดัง ซึ่งเขาได้ออกเดินทางข้ามโลกเที่ยวตามหาม้วนฟิล์มสำคัญของช่างภาพคนหนึ่งที่หายไป ในตอนท้ายเรื่องมีบทพูดหนึ่งที่ช่างภาพพูดไว้ "Beautiful things don't ask for attention" แปลเป็นไทยขยายความรวมๆ ได้ว่า "สิ่งงดงามแท้จริงนั้นไม่จำเป็นต้องเรียกร้องความสนใจ" ข้าพเจ้าชอบประโยคนี้มาก เพราะมันเชื่อมโยงไปสู่ความหมายเกี่ยวเนื่องอีกหลายอย่างที่มีนัยยะของ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความงดงาม และสติปัญญาที่แท้จริง

คำพูดประโยคนี้กลับเข้ามาในความคิดของข้าพเจ้าอีกครั้งในหลายปีต่อมา เมื่อมีโอกาสได้พบกับพระเถระรูปหนึ่งจากจังหวัดสุรินทร์ เบื้องแรกข้าพเจ้ารู้จักท่านเพียงในนาม หลวงปู่โพธิฯผู้บันทึกหลักธรรมของ หลวงปู่ดูลย์ อตุโล เป็นหนังสือชื่อ ***หลวงปู่ฝากไว้***

และเมื่อได้รู้จักใกล้ชิดกับท่านมากขึ้น จึงพบว่า ประโยคที่ข้าพเจ้ายกขึ้นมาเอ่ยในตอนต้นนั้น

ไม่ผิดไปจากความเป็นจริงเลย

ในชีวิตของข้าพเจ้านั้น มีโอกาสพบกับพระสงฆ์มากมาย หลายรูปมีลูกศิษย์ลูกหาญาติโยมมาก บางรูปอยู่อย่างสันโดษ บางรูปโอ้อวด อยากได้สมณศักดิ์ บางรูปก็พอใจในการเป็นพระธรรมดาไร้ตำแหน่งธรรมดา จนถึงบางรูปมาบวชเพื่อเลี้ยงชีพ หลากหลายปะปนกันไป แต่ไม่ค่อยพบเห็นพระที่มีปฏิปทาธรรมชาติๆ แบบหลวงปู่โพธิฯ ถ้าว่ากันตามจริง หลวงปู่ท่านถือเป็นพระเมือง เพราะวัดบูรพารามนั้นอยู่กลางเมืองเกือบจะติดศาลากลางจังหวัดอยู่แล้ว แต่การอยู่ในเมืองท่ามกลางญาติโยมที่มีกิเลสแบบปุถุชนธรรมดา กลับไม่ได้ทำให้ท่านถูกสิ่งเร้าย้อมใจหรือทำให้โอนอ่อนไปตามสมมติแวดล้อมทางโลกแม้แต่น้อย

หลวงปู่โพธิฯ ท่านเป็นผู้เคร่งครัดพระธรรมวินัยมาก เคร่งครัดในศีล มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีขันติสูงมาก ไม่เคยเอาตัวท่านไปเปรียบเทียบหรือข่มพระรูปอื่นๆ แม้ว่าจะเป็นพระผู้ใหญ่ที่มียศ มีตำแหน่ง ท่านชอบอารมณ์ขัน ชอบเล่าเรื่องตลกที่วกกลับมาหาธรรมะในตอนท้าย ท่านว่าท่านเป็นแบบนี้ตั้งแต่รุ่นๆ แล้ว ชอบพูดเล่นแบบนี้ มาตั้งแต่บวชเณรกับหลวงปู่ดูลย์ จนปัจจุบันก็ยังเป็นอยู่

คนที่รู้จักท่านอย่างใกล้ชิดจึงรักและเคารพท่านมาก ส่วนญาติโยมรอบนอกและจากที่อื่นๆ ที่มีอุปนิสัยชอบท่าทางทรงภูมิ เคร่งขรึม ไม่พูดเล่น แจกวัตถุมงคล คงไม่ถูกจริตและคิดปรามาสท่านอยู่บ้างในใจ เหตุนี้บ่อยครั้งจึงทำให้ข้าพเจ้าเห็นความ “ใกล้เกลือกินด่าง” ที่หลวงปู่เทสก์ เทสรังสีท่านมักเคยกล่าวไว้แก่ญาติโยมอยู่เสมอ

ครั้งหนึ่งเคยมีผู้นำรายชื่อ พระอริยสงฆ์สายหลวงปู่มั่นที่หลวงตามหาบัวรับรอง มาบอกกล่าวแก่หลวงปู่ เนื่องด้วยคงจะอ่านพบชื่อของท่านปรากฏอยู่ในนั้น (ลำดับที่ ๗๑) ตอนนั้นข้าพเจ้าก็ร่วมฟังอยู่ด้วยจึงได้ยินท่านกล่าวตอบไปว่า

“ไม่กล้ารับ ไม่กล้ารับ เราไม่ได้ดีวิเศษอะไรขั้นนั้น ที่หลวงตาท่านเอาไปรวมไว้ด้วย คงเห็นว่าเราคงพอมีในทางศีล ในทางรักษาพรหมจรรย์ของนักบวชก็คงมีแต่สิ่งนี้ล่ะ ที่เป็นสิ่งภูมิใจมาก”

ความดีงามสุดวิเศษนั้นมักถูกซ่อนในความธรรมดาสามัญ

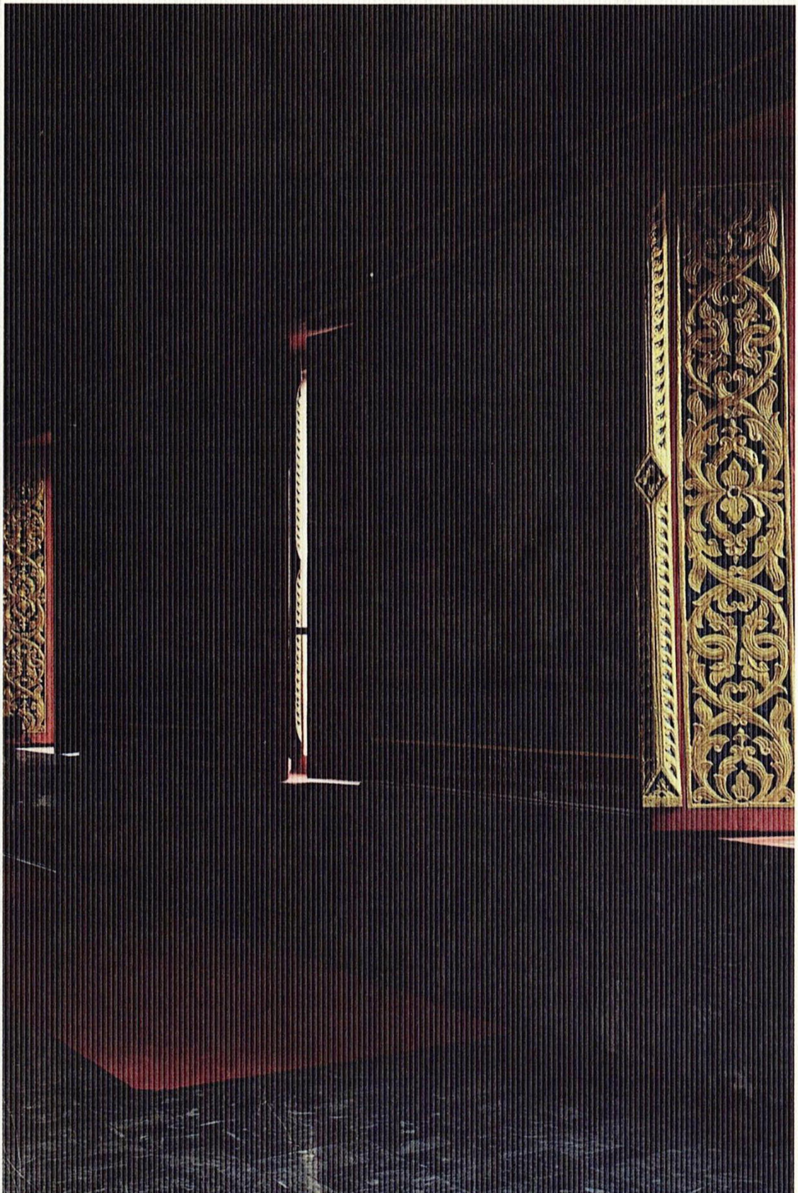

พระราชวรคุณฯ
ที่ข้าพเจ้ารู้จัก

ตามธรรมเนียมหนังสือที่เขียนเกี่ยวกับพ่อแม่ครูบาอาจารย์ พระอริยสงฆ์ ตลอดจนพระเถระต่างๆ จะผนวกประวัติ ปูมหลัง รวมถึงสมณศักดิ์และผลงานของท่านเอาไว้ในช่วงแรกของหนังสือ

เดิมทีข้าพเจ้าก็คิดผนวกประวัติของหลวงปู่โพธิฯ ท่านไว้ในลักษณะนั้นด้วย แต่เมื่อคิดได้ว่าประวัติของท่านมีแพร่หลายอยู่มากแล้ว หาอ่านง่ายแค่เพียงปลายนิ้ว แม้แต่ในวิกิพีเดียก็ยังมี ไม่น่านำมาลงซ้ำซ้อนกันอีก

อีกทั้ง ที่ข้าพเจ้าบันทึกคำของหลวงปู่นั้น ก็มีประวัติของท่านที่น่าสนใจสอดแทรกอยู่ไม่น้อย เพียงพอ จะจินตนาการเห็นภาพชีวิตของท่านได้ชัดมากกว่าข้อมูลประวัติแข็งๆ แบบประเพณีนิยม เรื่องประวัติอย่างเป็นทางการจึงต้องกราบขออภัยที่จะข้ามไป

โดยส่วนตัว จากที่ข้าพเจ้ารู้จักหลวงปู่ในช่วงบั้นปลายชีวิต อันเป็นช่วงที่ท่านเป็นพระผู้ใหญ่มีสมณศักดิ์แล้ว เดิมทราบแค่ว่า ท่านเป็นหลานแท้ๆ ของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล เมื่อบวชแล้วก็ได้ทำหน้าที่เป็นพระอุปัฏฐากแด่หลวงปู่ดูลย์ จนถึงกาลละสังขาร จนต่อมาเริ่มรู้จักท่านมากขึ้น ได้รับอาสาทำงานตามวัตถุประสงค์ของท่านหลายครั้ง จึงต้องไปกราบท่านทั้งที่สุรินทร์และกรุงเทพฯ อยู่บ่อยๆ

คนที่สุรินทร์เวลาเอ่ยถึงท่าน ทั้งพระทั้งโยม มักเรียกท่านว่า ท่านเจ้าคุณฯ บ้าง เรียกท่านโพธิฯ บ้าง ญาติโยมมีอายุหน่อยก็จะเรียกท่านว่า หลวง

พ่อสมศักดิ์ฯลฯ แต่สำหรับคนกรุงเทพฯ และญาติโยมที่วัดใหม่สิริกมลาวาส ส่วนมากรู้จักท่านในนามว่า หลวงปู่โพธิฯ หลวงพ่อโพธิฯ กัน ไม่ค่อยมีใครเรียกอย่างอื่นเพราะท่านไม่เคยแสดงตนว่ามีสมณศักดิ์ เวลาใครมากราบก็เรียกท่านว่าหลวงปู่ๆ ปะปนไปกับหลวงปู่หลวงตาและพระผู้ใหญ่อื่นๆ ในวัด แม้ในขณะที่ท่านเป็นที่รู้จักที่วัดใหม่ฯ ท่านมีสมณศักดิ์เป็นพระราชวรคุณฯ แล้ว พระราชทินนามเต็มคือ พระราชวรคุณ วิบูลธรรมโสภิต ยติคณิสสร บวรสังฆารามคามวาสี เรียกกันอย่างย่อในงานพิธีต่างๆ ของวัดบูรพ์ว่า พระราชวรคุณฯ สมศักดิ์ ปณฺฑิโต

เมื่อพูดถึงเรื่องนี้ทีไร ท่านมักพูดเสมอว่า *“เรื่องสมณศักดิ์นี้ มันเป็นความจริงนะคุณ ใครเขาวิ่งเต้นเอาอะไรต่ออะไรกัน แต่ไหนแต่ไร หลวงปู่ไม่เคยไปดิ้นรนเอากับเขา”*

เคยถามท่านเรื่อง สมณศักดิ์ ที่ท่านได้รับตั้งแต่เป็น พระโพธินันทมุนี จนถึง เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในช่วงบั้นปลายชีวิต ท่านก็กล่าวว่า

“ชีวิตนี้มันไม่มีอะไรหรอกคุณ หลวงปู่มีแต่ความภูมิใจ ภูมิใจที่ได้บวชรักษาพรหมจรรย์มาจนป่านนี้ ได้เป็นพระเถระชั้นอะไรต่ออะไร มันก็พอถือเป็นเกียรติ เป็นความภูมิใจได้ แต่มันไม่เท่าความภูมิใจที่ได้ช่วยสร้างพระศาสนาของธรรมยุติเราให้แผ่กว้างออกไป มันก็มีเพียงเท่านี้”

กราบหลวงปู่ครั้งแรก

ข้าพเจ้าได้พบและกราบหลวงปู่โพธิฯ ครั้งแรก เมื่อนานหลายปีมาแล้วที่วัดใหม่สิริกมลาวาส ในซอยเสนานิคม ๑ กรุงเทพมหานคร วัดใหม่ฯมีอาคารที่เรียกกันว่า ตึกพระเถระใช้รับรองพระผู้ใหญ่ในสายธรรมยุตินิกายเวลาท่านรับกิจนิมนต์ หรือเดินทางมารับการตรวจรักษาที่กรุงเทพฯ ทำให้ญาติโยมในเมืองหลวงมีโอกาสได้พบและกราบพระเถระในสายพระอาจารย์มั่นเป็นจำนวนมาก เมื่อหลวงปู่โพธิฯท่านได้เข้ากรุงเทพฯ และพักที่ตึกพระเถระแห่งนี้ข่าวการมาของท่านก็แพร่สะพัดในหมู่ญาติโยมที่อยากไปกราบท่าน ข้าพเจ้าทราบข่าวจากญาติธรรมท่านหนึ่งจึงคิดตามไปกราบท่านด้วย เมื่อรู้ว่า หลวงปู่โพธิฯ คือ ท่านโพธินันทมุนี ผู้เขียนหนังสือ ***หลวงปู่ฝากไว้*** ยิ่งอยากไปพบท่านมาก สารภาพว่า ตอนนั้นใจหนึ่งก็มีความคิดแบบแฟนคลับที่อยากได้ลายเซ็นนักเขียนด้วย เลยรีบเข้าไปที่วัดในเย็นวันที่ทราบข่าวเลย

ครั้งแรกที่พบท่าน ข้าพเจ้าพบว่า หลวงปู่มีความเป็นพระนักเทศน์บนธรรมาสน์ และมีอารมณ์ขันอยู่เป็นนิจ สำเนียงแบบคนสุรินทร์ของท่านมีสีสันและเปี่ยมไปด้วยความเมตตา ท่านถามสารทุกข์สุขดิบของญาติโยมทุกคนที่มาอย่างทั่วถึง ข้าพเจ้านั่งอยู่รอบนอก หน้าทางเข้า เกรงใจผู้ใหญ่ที่นั่งแถวหน้าๆ จึงไม่กล้าเข้าไปกราบ ได้แต่นั่งดูอยู่ห่างๆ จนพี่ใจรัชพี่สาวผู้เป็นโยมอุปัฏฐากและคอยช่วยจัดการกิจธุระต่างๆ ที่ตึกนี้เรียกข้าพเจ้าเข้าไปด้านหน้าข้าพเจ้าจึงได้พบท่านใกล้ๆ เป็นครั้งแรก

จำได้ว่า ถามคำถามท่านไปคำถามหนึ่งว่า ในการปฏิบัติธรรม จะทำอย่างไรที่จะละนิวรณ์ต่างๆ ลงได้ ท่านหัวเราะอารมณ์ดี หลับตา แล้วก็ตอบว่า

"ที่พระเราและทุกคนมาฝึกฝนปฏิบัติกัน ก็เพราะสิ่งนี้นั่นล่ะ ถ้าละนิวรณ์ได้หมด ก็ครบถ้วนทั้งหมดแล้ว"

นั่นเป็นคำถามและคำตอบที่ข้าพเจ้าได้จากการสนทนากับหลวงปู่ในครั้งแรก ซึ่งต้องใช้เวลาอีกเป็นปีกว่า ข้าพเจ้าจะเข้าใจคำตอบของท่านอย่างกระจ่าง นับแต่นั้น ข้าพเจ้าก็ตระหนักรู้ชัดแจ้งว่า เนื้อนาบุญอันอุดมได้มาโปรดให้ได้พบ ได้รู้จักถึงที่แล้ว

ภายใต้บุคลิกภาพสนุกสนาน ชอบล้อเล่น และมีอารมณ์ขันนั้น มีความจริง และธรรมซ่อนอยู่

เหรียญแห่งความเมตตา

วันเสาร์ที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ ที่ วัดใหม่สิริกมลาวาส ซอยเสนานิคม ๑ เวลาประมาณ ๑๘.๐๐ น. หลวงปู่ให้ภรรยาข้าพเจ้าที่เข้าไปกราบท่าน ที่วัดใหม่ฯ โทรตามข้าพเจ้าให้ไปพบด่วน

ข้าพเจ้าจึงรีบไปวัด พบว่ามีญาติโยมที่นับถือสนิทกันอยู่ในที่นั้นหลายคน เช่น พี่ใจรัช พี่มานะ พี่เอก เมื่อข้าพเจ้าไปถึง พี่เอกได้ให้ข้าพเจ้าเข้าไปใกล้ๆ หลวงปู่ เวลานั้นหลวงปู่มักเรียกข้าพเจ้าว่าคุณอุตฤทธิ์ (อุด-ตะ-ริด) ผมเข้าใจว่า ท่านคงจะชอบการออกเสียงสันสกฤตของนามสกุลผมที่ใกล้เคียงกับเสียงภาษาท้องถิ่นของสุรินทร์ จากนั้น ท่านได้มอบเหรียญพระให้ข้าพเจ้าเหรียญหนึ่ง ท่านเล่าว่า เมื่อเดือนก่อนท่านได้ขอเหรียญนี้มาจากหลวงปู่สงวน วัดธุดงค์นิมิตร จังหวัดกาญจนบุรี ในวันที่ท่านได้ไปงานหลวงพ่อวิริยังค์ ที่วัดธรรมมงคล ท่านเองมีเหรียญแบบนี้เหรียญหนึ่งใช้พกติดตัวอยู่เสมอ ท่านว่าเหรียญนี้ดี ได้ยินว่าข้าพเจ้าทำงานหนักจนดึกดื่น ทุกวันจึงนึกถึง เมื่อมีโอกาสได้พบหลวงปู่สงวนจึงขอมาให้หนึ่งเหรียญ

แต่เมื่อได้มาแล้ว ก็ยังมีอุปสรรค ท่านว่าท่านวางเหรียญนี้ไว้ข้างที่นอนในคืนวันที่ได้รับเหรียญมา แต่พอรุ่งเช้าเหรียญก็ได้หายไป ท่านกล่าวเปรยๆ ว่าสงสัยสัมภเวสีแถวนี้จะมาเอาไปทำให้นึกเสียดายอยู่ จนเวลาผ่านมาอีกหนึ่งเดือน ในวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ท่านมีกิจนิมนต์ที่กรุงเทพฯ จึงมาพักที่วัดใหม่ ท่านจึงพบเหรียญนี้วางอยู่ที่เดิมในเช้าวันนี้ จึงรีบเรียกให้ข้าพเจ้ามารับ

และกำชับให้พกติดตัวไว้ตลอด ข้าพเจ้าซาบซึ้งในความเมตตาของท่านที่มีต่อข้าพเจ้าเป็นอย่างมาก ข้าพเจ้าจึงนำเหรียญนี้ติดตัวไปทำงานที่อิตาลีด้วยในสัปดาห์ต่อมา และยังห้อยคออยู่จนถึงปัจจุบัน

คาถามหาอุด

วัดบูรพารามในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ มักมีญาติโยม ครอบครัวหนุ่มสาว จากที่ใกล้และไกล รวมถึงชาวสุรินทร์ทั้งคหบดี ชาวบ้านธรรมดา สลับหน้าเวียนเปลี่ยนมากราบ ทำบุญ ขอพรกับหลวงปู่ที่ศาลารับรองอยู่เสมอ โดยเฉพาะสายๆวันเสาร์ ข้าพเจ้า และภรรยาหากมีโอกาสก็มักไปที่จังหวัดสุรินทร์ในช่วงสุดสัปดาห์เช่นกัน จึงได้พบเห็นกิจวัตรของท่านช่วงวันเสาร์ที่ครึกครื้นพอสมควร

คราวหนึ่ง มีกลุ่มญาติโยมมากราบท่านกลุ่มหนึ่ง เข้าใจว่าเป็นข้าราชการในจังหวัดใกล้เคียงแวะมาไหว้หลวงพ่อพระชีว์ เลยมาถวายสังฆทานและกราบขอพรท่าน เมื่อเสร็จพิธีถวายของต่างๆ หลวงปู่จึงมอบสายสิญจน์ให้เป็นที่ระลึกแก่คณะ มีชายคนหนึ่งดูเหมือนเป็นหัวหน้าคณะได้ถามหลวงปู่ว่า มีคาถาดีๆบ้างไหม อยากจะขอไว้ป้องกันตัวสักหน่อย หลวงปู่ถามว่า จะเอาคาถาอะไร ชายผู้นั้นตอบว่า คาถาแบบแคล้วคลาดหรือมหาอุดน่ะหลวงพ่อ ข้าพเจ้าซึ่งนั่งฟังอยู่รอบนอก นึกสนุกอยากรู้ว่า หลวงปู่จะให้คาถาอะไรกับเขาอย่างไร เลยรอฟัง

ท่านบอกชายผู้นั้นไปว่า *"เอ้า เอานี่ไป คาถามหาอุด จำท่องไว้ว่า อิสวาสุ ท่องกลับไปกลับมา ใครเอาปืนมายิงก็ยิงไม่ออก ถึงออกไม่ถูก ถึงถูกไม่เข้า ถึงเข้าไม่ตาย แต่ถ้าตายก็ไม่รอด"*

แล้วท่านก็ขำเอง ทั้งคณะก็หัวเราะกันใหญ่ ชายผู้นั้นยังได้กล่าวต่อว่า เอาแบบที่รอดแบบไม่ตายสิครับหลวงพ่อ

หลวงปู่จึงตอบว่า *“มันก็ต้องตายกันทุกคนนั่นล่ะ ไม่ตายวันนี้ก็ตายวันหน้า ไม่ตายวันหน้าก็ตายวันนี้”* แล้วท่านก็หัวเราะอารมณ์ดี

คาถาคุ้มครอง

หลวงปู่เห็นภรรยาของข้าพเจ้าเดินทางไป-กลับกรุงเทพฯ สุรินทร์ ด้วยรถยนต์ส่วนตัวเป็นประจำ ท่านจึงมักถามด้วยความเป็นห่วงอยู่เสมอถึงระยะทาง และการเดินทางทุกครั้ง เกรงว่าจะประสบอุบัติเหตุ วันหนึ่งท่านจึงว่าคาถาที่ใช้คุ้มครองในการเดินทางให้ภรรยาข้าพเจ้าท่องจำไว้ ใช้อาราธนาก่อนการเดินทางเพื่อเป็นสิริมงคล คาถาจำไม่ยากมีอยู่ว่า

พุทโธ สุคโต นะโมพุทธายะ
ธัมโม สุคโต นะโมพุทธายะ
สังโฆ สุคโต นะโมพุทธายะ

ท่านให้ท่องไว้เพื่อจะได้มีสมาธิ มีสติ และตั้งอยู่บนความไม่ประมาทในระหว่างการเดินทาง ไม่ได้หวังให้คาถาคุ้มครองอะไร เพราะมีแต่สติเท่านั้นที่จะคุ้มครองรักษาตนได้

หลวงปู่บอกในตอนท้ายว่า คาถานี้ท่องไว้ทุกครั้ง เดินทางไปกลับจะปลอดภัย

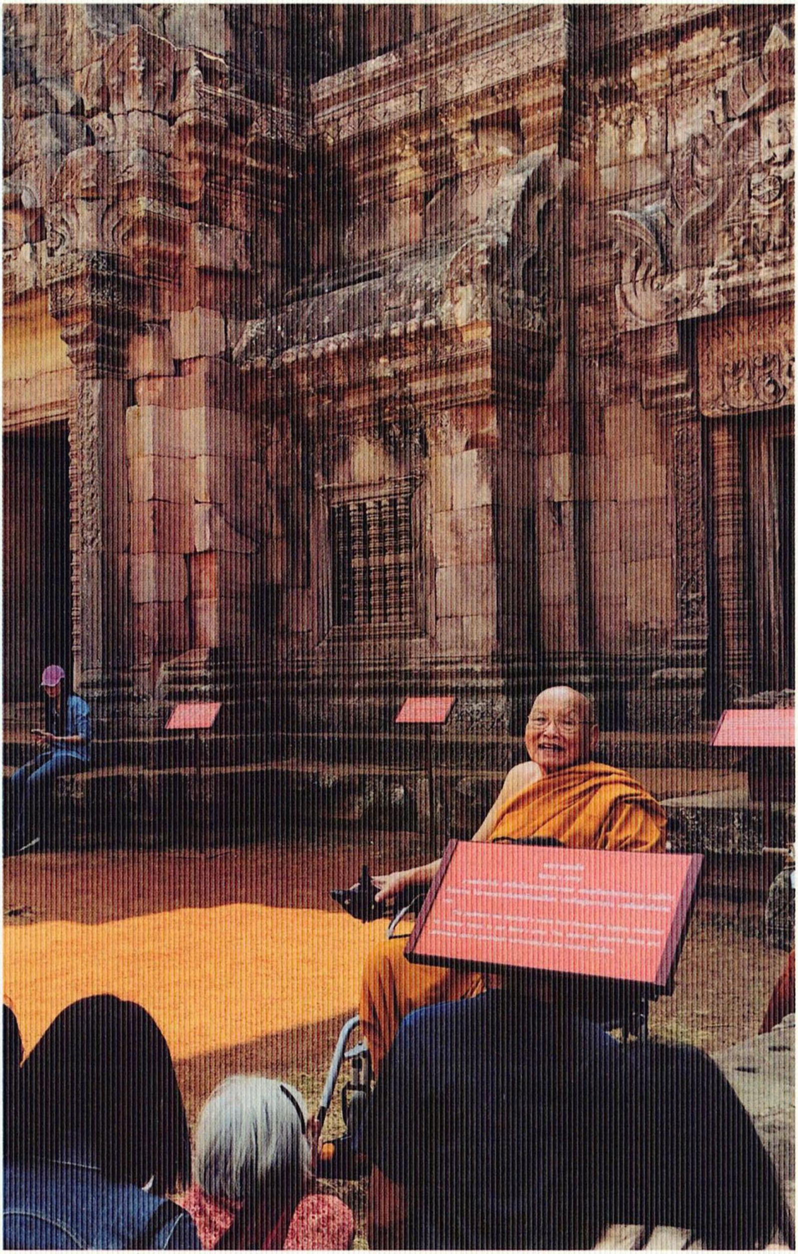

กลอนสุนทรภู่

มีกลอนบทหนึ่งที่ผมมักจะได้ยินหลวงปู่ท่านท่องขึ้นมาอยู่เสมอ เวลาท่านนั่งเล่นสบายๆ หน้ากุฏิหรือท่องให้ญาติโยมฟัง แม้แต่ช่วงสุดท้ายที่พักรักษาอาการอาพาธที่โรงพยาบาลวิชัยยุทธ ท่านก็ยังท่องให้ข้าพเจ้าฟังจนจบอย่างสมบูรณ์ไม่มีติดขัด กลอนที่ว่าเป็นกลอนแปดของสุนทรภู่จากเรื่องพระอภัยมณี ถือว่าเป็นบทกลอนที่รู้จักกันดีบทหนึ่ง ความว่า

บัดเดี๋ยวดังหง่างเหง่งวังเวงแว่ว
สะดุ้งแล้วเหลียวแลชะแง้หา
เห็นโยคีขี่รุ้งพุ่งออกมา
ประคองพาขึ้นไปบนบรรพต
แล้วสอนว่าอย่าไว้ใจมนุษย์
มันแสนสุดลึกล้ำเหลือกำหนด
ถึงเถาวัลย์พันเกี่ยวที่เลี้ยวลด
ก็ไม่คดเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน
มนุษย์นี้ที่รักมีสองสถาน
บิดามารดารักมักเป็นผล
ที่พึ่งหนึ่งพึ่งได้แต่กายตน
เกิดเป็นคนคิดเห็นจึ่งเจรจา
แม้ใครรักรักมั่งชังชังตอบ
ให้รอบคอบคิดอ่านนะหลานหนา
รู้สิ่งใดไม่สู้รู้วิชา
รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี..

เคยถามท่านว่า ทำไมหลวงปู่ชอบกลอนบทนี้ บางทีก็เห็นว่าตั้งใจท่องให้ญาติโยมที่มากราบฟังบ่อยๆ

ท่านตอบว่า *"ใจคนมันไว้ใจไม่ได้ เดี๋ยวมันก็คิดไปโน้นคิดไปนี่ คิดทุกข์ คิดสุข คิดกิเลส สร้างกรรมไม่รู้จบเชื่อไม่ได้"*

ข้าพเจ้าไม่เคยมองกลอนบทนี้ในทางธรรมมาก่อน เคยแต่มองในทางวรรณศิลป์และความหมายในเรื่องราว เมื่อลองพิจารณาตามคำหลวงปู่ดูบ้างก็พบว่า กลอนนี้มีความหมายทางธรรมที่ดีและชัดเจนมาก โดยเฉพาะเรื่องความไม่ประมาทในจิต ภายหลังเมื่อได้ยิน หรือพบเห็นกลอนนี้ที่ไหนข้าพเจ้าจึงมักระลึกถึงคำพูดของหลวงปู่เสมอ

ดีมากจริงๆ

มีเรื่องขำๆ ที่หลวงปู่มักพูดถึงเสมอเวลาเล่าเรื่องเกี่ยวเนื่องกับหลวงปู่ดูลย์

เรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับนามสกุลของท่าน ด้วยที่ท่านเป็นหลานแท้ๆ ของหลวงปู่ดูลย์ ท่านจึงใช้นามสกุลเดียวกันกับหลวงปู่ดูลย์คือนามสกุลว่า “ดีมาก”

เมื่อบวชเรียนแล้ว มีใครถามว่าท่านนามสกุลเดิมว่าอะไร ท่านก็มักตอบว่า นามสกุลของผมดีจริงๆ ทำให้ผู้ฟังสงสัยและตื๊อถามว่าแล้วนามสกุลของท่านคืออะไรล่ะ ท่านก็จะตอบว่า นามสกุลผมดีมาก ยังความหงุดหงิดให้ผู้ถามเป็นอันมาก ทั้งพระทั้งโยม เพราะหาว่าท่านเล่นคารม จนต้องถามซ้ำว่าไอ้ที่ว่าดีมากน่ะนามสกุลอะไร จนท่านต้องบอกย้ำว่า *“ผมนามสกุลดีมาก เดิมชื่อสมศักดิ์ ดีมาก ผมถึงบอกว่านามสกุลผมนั่นน่ะดีมาก”*

เป็นนานสองนานกว่าจะเข้าใจกัน

ศักดิ์ ปญฺฑิโต)

จริต วาสนา

หลวงปู่เป็นผู้มีอัธยาศัยร่าเริง แจ่มใสเป็นนิจ แม้จะมีอาการอาพาธก็ยังมีอารมณ์ขันอยู่เสมอ ท่านเป็นคนที่ชอบพูดคำผวนขำๆ คนฟังก็หัวเราะชอบใจบุคลิกภาพของท่านในความมีอารมณ์ขัน นอกเหนือจากบุคลิกภาพการเป็นพระอาจารย์นักเทศน์ที่รับรู้กันในหมู่ศรัทธาญาติโยมวัดบูรพารามทั่วทั้งเมืองสุรินทร์ คนจากที่อื่นที่หวังจะมากราบพระพูดน้อยเคร่งขรึม เพราะติดภาพจำมาจากหลวงปู่ดูลย์ อตุโล หรือคาดหวังภาพลักษณ์แบบพระเกจิทรงวิทยาคม ปลุกเสกเครื่องรางของขลัง มักจะพากันผิดหวัง เรียกว่าผ่านมาแล้วก็ผ่านไป ไม่กลับมาอีกเลย บางคนต่อว่าท่านก็มี หลวงปู่เคยเล่าให้ฟังว่า

"หลวงปู่ดูลย์ท่านเรียบร้อย ท่านปฏิบัติของท่านอยู่อย่างนั้น ไม่เคยบ่นไม่เคยว่าอะไรๆ แก่ใคร อาหารที่ฉันก็ฉันแต่พอดี ไม่เคยเรียกหาเกลือ เรียกหาอะไรมาปรุงมาเพิ่ม หลวงปู่อยู่กับท่านมาตลอดท่านก็เป็นของท่านแบบนี้

หลวงปู่ไม่มีความรู้อะไรนอกจากความรู้จากท่าน บอกหวยก็ไม่ได้ ดูหมอก็ไม่เป็น บางคนเขามาว่า พระเถระอะไรพูดจาเล่นๆ แบบนี้ เขาไม่นับถือหรอกบวชมาเสียข้าวสุก (หัวเราะ) หลวงปู่ก็ว่าไม่นับถือก็ไม่ต้องนับถือ ไม่ได้ขอให้นับถือนี่ เราก็พูดตามสบายไปเน้อ บางคนเขาฟังได้เขาก็ฟัง คนที่เขาฟังไม่ได้เขาก็ไม่ฟัง"

ข้าพเจ้าว่าเรื่องแบบนี้เป็นเรื่องของจริตนิสัย และวาสนาของแต่ละคนที่ไม่เหมือนกัน บางคนชอบแบบนั้น บางคนชอบแบบนี้ เป็นเรื่องของเปลือก

และกระพี้ ไม่ใช่เรื่องของแก่นอันเป็นหลักธรรมความจริง ในสมัยพุทธกาลก็มีเรื่องราวลักษณะนี้ปรากฏอยู่มาก พระเถระ พระอรหันต์ หลายองค์มีจริตนิสัยวาสนาติดตัวมาทำให้ท่านมีกิริยา อาการแสดงออกตามธรรมชาติที่แตกต่างกัน คิดเล่นๆ ว่าหากญาติโยมดังกล่าวมีโอกาสย้อนเวลาได้พบได้รู้จักพระอริยสงฆ์อย่าง หลวงปู่เจี๊ยะ หลวงปู่ตื้อ คงได้อกแตกตาย

นาฬิกาหรู

เวลาหลวงปู่ว่างจากภารกิจรับนิมนต์ต่างๆ ช่วงบ่ายๆเย็นๆ ท่านจะชอบออกมานั่งรับลมที่เก้าอี้ยาวหน้ากุฏิ มองออกไปจะเห็นสนามหญ้า คั่นอยู่กลางระหว่างพระอุโบสถและวิหารหลวงพ่อพระชีว์ เนื่องจากวัดบูรพารามตั้งอยู่กลางเมืองจึงทำให้วัดไม่ค่อยเงียบเหงานัก ตอนเย็นถึงหัวค่ำก็ยังมีชาวบ้านญาติโยมเข้ามาในวัด ผ่านมากราบ มานั่งคุยกับท่านอยู่เสมอ

ก่อนถึงเวลาทำวัตรเย็น ท่านจะเล่าเรื่องโน้นเรื่องนี้ให้ญาติโยมที่มานั่งคุยกับท่านฟังอยู่เสมอ ส่วนมากเป็นเรื่องเปรียบเทียบชีวิตประจำวันในปัจจุบันกับในสมัยของท่าน ทั้งเรื่องของฆราวาสและเรื่องของพระ ข้าพเจ้าฟังแล้วก็ได้ข้อคิดดี บางทีก็เป็นเรื่องข่าวสารทันยุคทันเหตุการณ์เพราะท่านชอบอ่านหนังสือพิมพ์มาก อ่านแล้วก็มาปรารภเป็นธรรม ครั้งหนึ่งวงการข่าวกำลังประโคมเรื่องนักการเมืองกับกรณีนาฬิกาหรูที่ปกปิดไว้ ไม่ได้แสดงในบัญชีทรัพย์สินก่อนเข้ารับตำแหน่ง เป็นข่าวดัง กลายเป็นมีม (Meme) ล้อเลียนแพร่หลายกันอยู่พักใหญ่ เย็นวันนั้นข้าพเจ้าและภรรยาเดินทางจากกรุงเทพฯไปกราบท่านที่วัด ถึงหน้ากุฏิก็ห้าโมงเย็นกว่าๆ แล้ว เห็นชาวบ้านนั่งที่พื้นคุยกับท่านที่นั่งบนเก้าอี้ยาว เลยตรงเข้าไปกราบท่านเลย ครั้นพอเงยหน้าขึ้นมาท่านก็กล่าวกับข้าพเจ้าว่า *"คุณใส่นาฬิกาหรู"*

ข้าพเจ้างง ไม่เข้าใจ แต่เห็นชาวบ้านที่นั่งอยู่ขำกัน ท่านจึงชี้มาที่ข้อมือข้าพเจ้าแล้วบอกว่า

“นี่ยังไง แบบนี้ใช่ไหมที่เขาเรียกว่านาฬิกาหรู เราอยู่มาตั้งนาน ไม่เคยรู้ว่าอะไร้ นาฬิกาหรู ก็เพิ่งได้เห็น นี่ล่ะ เขาว่านาฬิกาหรู มีแขนอยู่สองแขน ใส่ยังไง้ได้เป็นสิบเรือนตั้งเยอะตั้งแยะ”

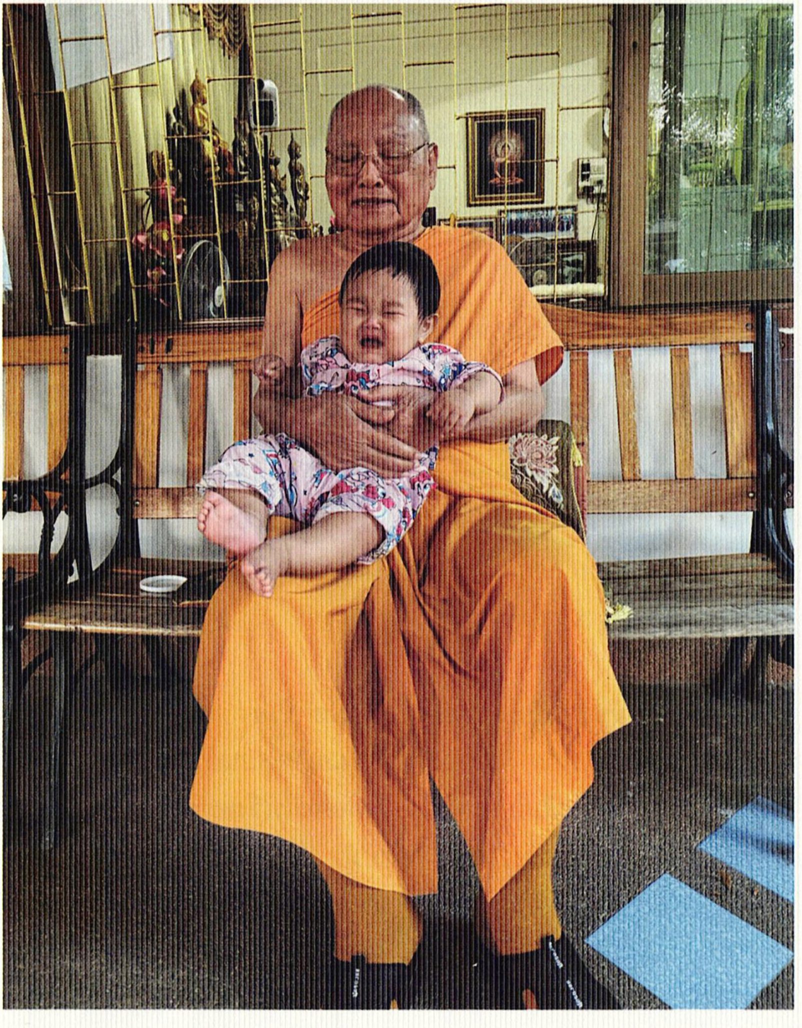

หลวงตาพุงโต

หลวงปู่ชอบเทศน์เรื่องความโกรธความโมโหของคน คงด้วยความที่ว่าพระกลางเมืองอย่างท่านได้พบได้เห็นความนึกความคิดของผู้คนอยู่มาก และโทสะก็เป็นกิเลสอย่างหยาบที่พบตัวมันได้ง่าย แสดงตัวอยู่ทั่วไป

ท่านจึงชอบกล่าวเรื่องนี้ให้ฟังเสมอ

"สมัยก่อนนะ มีหลวงตาอยู่องค์นึง พุงใหญ่กว่าเขาเพื่อน ใครมาว่ามาถามหลวงตา ทำไมพุงใหญ่อย่างนั้น เป็นไม่ได้ จะโกรธเป็นฟืนเป็นไฟเลย มีอะไรใกล้มือ เป็นได้หยิบมาตี ครั้นวันหนึ่ง เวลาเย็นแล้ว แกก็ยืนกวาดใบโพธิ์แกรกๆ อยู่ พอดีมีตาเฒ่าคนหนึ่งเป็นคนชอบยั่วให้คนโมโห เดินผ่านมาเห็นหลวงตากวาดใบโพธิ์อยู่ เลยเดินเข้าไปถาม หลวงตาครับ โพตุงแปลว่าอะไร ถามเสร็จไม่รอคำตอบ แกก็เดินหนีเข้าบ้านไป หลวงตากวาดใบไม้ไป คิดไปเรื่อย กวาดอยู่นานสองนาน เพิ่งคิดได้

บา... มันว่ากูนี่หว่า โพตุง ก็พุงโต นี่เอง แกเลยโกรธ เดินไปบ้านตาเฒ่านั้นทั้งไม้กวาด พอไปถึง ตาเฒ่า แกนั่งอยู่บนบ้าน เห็นหลวงตามาก็สงสัยว่ามาทำไม คือแกลืมไปหมดแล้วว่าไปพูดอะไรไว้ เพราะมันนานแล้วหลวงตามาถึงตัวแก เอาด้ามไม้กวาดตีโป๊กเข้าที่หัว นี่แน่ะ โพตุงๆ ! เท่านั้นก็สมใจเป็นอันหายโกรธ ฉะนั้นคำด่านี้ จะเห็นว่า ใครมาด่า มาว่าอะไรเรา ถ้าเราไม่เข้าใจเราก็จะยังไม่โกรธ พอคิดได้ เข้าใจแล้ว ต่อให้นานแค่ไหนก็ยังตามไปโกรธเขาได้ต่อไป มันเป็นอย่างนี้"

มาสองตัว

หัวค่ำวันหนึ่ง หลวงปู่นั่งอยู่ในกุฏิ

มีโยมผู้ชายคนหนึ่งคลานเข้ามากราบท่านพร้อมด้วยบุตรชาย หลวงปู่ไม่ได้ใส่แว่นเลยมองได้ไม่ชัดเจน หลังจากสนทนากันอยู่ครู่หนึ่ง ท่านได้หันมาถามข้าพเจ้าว่า

"รู้ไหม อะไร ถ้ามาหนึ่งตัว ก็ยังพอมองเห็น แต่ถ้ามาสองตัว ก็มองไม่เห็นเลย"

ข้าพเจ้างง ตอบไม่ได้ ภรรยาข้าพเจ้าก็นั่งหัวเราะที่ข้าพเจ้าจนปัญญาอยู่

ท่านจึงว่า *"อะไร้กัน ตอบไม่ได้*
มาหนึ่งตัวพอมองเห็น มาสองตัวมองไม่เห็น
มาหนึ่งตัว ก็มัวหนึ่งตา ก็เลยยังพอเห็น
แต่ถ้ามาสองตัว มัวสองตาก็มองไม่เห็นนั่นยังไง"

หวย

เรื่องหวยก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่หลวงปู่ถูกชาวบ้านญาติโยมที่มาหาถามเป็นประจำ มีทั้งถามแบบทีเล่นทีจริง และถามแบบจะเอาจริงๆ หลวงปู่เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่าเคยให้เลขไปส่งเดชแต่คนไปซื้อแล้วถูกขึ้นมา เลยกลายเป็นปัญหา

ครั้นพอให้ไปแล้วไม่ถูกก็ยังจะไปตีความว่า ตัวเองไม่มีบุญหรือตีเลขไม่ตรงไปเสียอีก สรุปคืออย่างไรก็ต้องมาขอเลขจากหลวงปู่ให้ได้ หากมีโอกาส

หลวงปู่เล่าว่า

"ก็ทั้งพระทั้งโยมนั่นล่ะ นอกจากเรื่องวันเดือนปี ฤกษ์ยามก็มีเรื่องหวยนี่อีก ถามกันมาก บางคนถามตรงๆ ไม่อ้อมค้อมเลย มีคนหนึ่งมาถามหลวงปู่หวยจะออกอะไร?

เราก็เลยบอกว่า ออกเลขน่ะสิ

ยังไม่วายตามมาถาม แล้วออกเลขอะไร

เลยตอบไปว่า ออกเลขฝรั่ง เลขไทยไม่มีออกหรอกโยม

เท่านั้นเอง เดินไปไกลไม่มาถามอีกเลย

คงไปด่าว่าอยู่ตรงไกลๆ โน่น (หัวเราะ)"

ร.เรือ

ที่วัดบูรพาราม มีพี่ผู้ชายท่านหนึ่งชื่อ พี่จ่อย ทำหน้าที่ขับรถและช่วยจัดการธุระอื่นๆภายในวัดแล้วแต่ที่หลวงปู่จะมอบหมายให้ พี่จ่อยรู้จักคุ้นเคยกับข้าพเจ้าและภรรยาเป็นอย่างดี เพราะมีโอกาสพบกันเสมอเวลาขับรถพาหลวงปู่เข้ามากรุงเทพฯ

ข้าพเจ้าชอบสำเนียงท้องถิ่นของพี่จ่อยมาก เวลาฟังรู้สึกว่าชัดเจน ชัดถ้อยชัดคำ ร. เรือ เป็น ร. เรือ อย่างไม่ต้องเสแสร้งพยายามเหมือนที่เห็นพิธีกรรายการโทรทัศน์ในปัจจุบันพยายามพูดกัน

ข้าพเจ้าเคยเล่าเรื่องนี้ให้หลวงปู่ฟัง หลวงปู่หัวเราะและกล่าวว่า

“ภาษาสุรินทร์นี่น่ะ เวลาพูดมันไม่ได้โก้เก๋เพราะพริ้งอะไรแบบภาษาไทยกลาง แต่มันชัดเจน ชัดที่สุด ชัดแบบไม่ต้องดัดจริต เพราะมันเป็นของมันแบบนั้นอย่างตาจ่อยนี่ก็พูดชัด เวลาพูดครับ มันไม่ใช่ ครับ ครับ แบบกรุงเทพนะคุณมันครับ ชัดที่ ร. เรือ อย่างถ้าว่า ครับกระผม หรือ พร้อมเพรียง กลัวเกรง นี่ มันชัดไปหมด คนรุ่นปู่ รุ่นพ่อรุ่นแม่เรานี่ก็ชัด

เดี๋ยวนี้เปลี่ยนไปหมดแล้ว เขาพากันพูดว่า ไม่ลู้เลื่องๆ (หัวเราะ)”

เรื่องที่หลวงปู่ดูลย์โมโห

หลวงปู่ชอบเล่าเรื่องหลวงปู่ดูลย์ให้ข้าพเจ้าฟัง ข้าพเจ้าเคยถามหลวงปู่ว่า หลวงปู่อยู่กับหลวงปู่ดูลย์มานาน เคยเห็นหลวงปู่ดูลย์โมโหไหม ท่านเล่าว่า ปรกติหลวงปู่ดูลย์ท่านจะอารมณ์เฉยๆ เรียบๆ ไม่ค่อยมีอารมณ์ขึ้นแบบพระอื่นๆ ที่ท่านเห็น แต่มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ท่านจำได้และเป็นครั้งเดียวที่ท่านเห็นหลวงปู่ดูลย์เอะอะเสียงดัง ตลอดชีวิตที่ท่านอยู่ใกล้ชิดกับหลวงปู่ดูลย์มา เหตุเกิดจาก มีพระผู้ใหญ่รูปหนึ่งมาขอลาสึกกับท่านกระทันหันเพราะอยากไปแต่งงานทั้งที่พระรูปนี้ปฏิบัติดีอยู่ในร่องในรอยมาตลอด หลวงปู่โพธิฯ ท่านว่า *"ได้ยินหลวงปู่ดูลย์เสียงดังเอ็ดตะโรเอากับพระ ตอนแรกก็เห็นคุยกันอยู่ดีๆ ประเดี๋ยวนึงเสียงเอ็ดก็ดัง แล้วก็ไล่ใหญ่เลย เสียงดัง ไปถามความดู ท่านบอกพระมาขอสึกไปแต่งงานกับผู้หญิง นั่นเป็นครั้งเดียวจริงๆ ที่เห็นท่านโมโหเสียงดัง"*

เรื่องนี้มีปรากฏอยู่ในหนังสือหลวงปู่ฝากไว้เช่นกัน เลยขอนำมาลงประกอบไว้ดังนี้

"พระอาจารย์สำเร็จ" บวชมาแต่วัยเด็กจนอายุใกล้หกสิบปีแล้ว เป็นพระฝ่ายวิปัสสนา ปฏิบัติเคร่งครัด ชื่อเสียงดี มีคนเคารพนับถือมาก แต่ในที่สุดก็ไปไม่รอด จิตใจเสื่อมลง เนื่องจากไปหลงรักลูกสาวของโยมอุปัฏฐาก ถึงขั้นมาขอลาหลวงปู่ดูลย์ อตุโล สึกไปแต่งงาน

ทุกคนตกตะลึงกับข่าวนี้มาก ไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นไปได้ เพราะปฏิปทาของท่านเป็นที่ยอมรับ ศรัทธาว่าจะต้องอยู่สมณวิสัยจนตลอดชีวิต หากเป็นเช่นนั้นไป ก็จะเป็นการเสื่อมเสียแก่วงการสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาอย่างยิ่ง พระเถระคณะสงฆ์และสานุศิษย์ของท่านจึงช่วยกันทุกวิถีทาง เพื่อให้ท่านเปลี่ยนใจที่จะคิดสึกเสีย โดยเฉพาะหลวงปู่ เรียกมาตักเตือนแก้ไขอย่างไรก็ไม่สำเร็จ สุดท้ายอาจารย์สำเร็จกล่าวต่อหลวงปู่ว่า

“กระผมอยู่ไม่ได้เพราะนั่งภาวนาทีไร เห็นใบหน้าเขามาล่องลอยปรากฏต่อหน้าอยู่ตลอดเวลา”

หลวงปู่ดูลย์ อตุโล ตอบเสียงดังว่า “ก็ไม่ภาวนาดูจิตของตัวเอง ไปภาวนาดูก้นของเขา มันก็เห็นแต่ก้นเขาอยู่ร่ำไปนั่นแหละ ไป อยากไปไหนก็ไปตามสบาย ไปเถอะ”

(จากหนังสือ ***หลวงปู่ฝากไว้*** พระราชวุฒาจารย์ (หลวงปู่ดูลย์ อตุโล) รวบรวมบันทึกไว้โดย พระโพธินันทมุนี)

หลวงปู่ฝากไว้

หนังสือ***หลวงปู่ฝากไว้*** ถือเป็นหนังสือบันทึกธรรมของพ่อแม่ครูบาอาจารย์ในสายพระอาจารย์มั่นที่เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากที่สุดเล่มหนึ่ง เนื้อหากล่าวถึงหลักธรรม หลักปฏิบัติและปฏิปทาของ หลวงปู่ดูลย์ อตุโล ซึ่งรวบรวมจดบันทึกและนำมาเรียบเรียงโดย พระโพธินันทมุนี (พระมหาสมศักดิ์ ปณฺฑิโต) หรือหลวงปู่โพธิฯไว้ตั้งแต่เมื่อสามสิบกว่าปีก่อน ความนิยมในหนังสือนี้มีมากจนได้รับการตีพิมพ์หลายครั้ง หลายสำนักพิมพ์ คาดว่าจวบจนปัจจุบันน่าจะถูกพิมพ์เผยแพร่มามากกว่า ๑ ล้านเล่มแล้ว รวมถึงภาษาอังกฤษที่มีผู้แปลและจำหน่ายในร้านหนังสือต่างประเทศด้วย

สำหรับข้าพเจ้าแล้วหนังสือหลวงปู่ฝากไว้ นับเป็นวรรณกรรมเล่มหนึ่งในดวงใจ ได้อ่านครั้งแรกก็ติดใจในการใช้ภาษา และวิธีการถ่ายทอดปฏิปทาและธรรมะของหลวงปู่ดูลย์เป็นอย่างมาก ซึ่งเมื่อได้มีโอกาสไปกราบหลวงปู่โพธิฯ ข้าพเจ้าก็อดที่จะถามเกี่ยวกับหนังสือของท่านไม่ได้ ท่านเล่าว่า

"หนังสือหลวงปู่ฝากไว้นี้ มันเริ่มโดยไม่มีอะไรเลย หลวงปู่รวบรวมจากอะไรๆ ที่หลวงปู่ดูลย์ท่านพูด แล้วก็จำไว้ เมื่อท่านมรณภาพก็เลยรวบรวมมาได้แค่นั้น แรกๆก็มีคนทักท้วง ต่อว่า อะไรต่ออะไรมาก แต่อย่างไรก็ช่างเถิด เพราะเราได้ยินจากหลวงปู่ดูลย์มาอย่างนั้น ก็เลยจำมาอย่างนั้นเอง จนขนาดมีคนเอาไปแปลเป็นภาษาอังกฤษก็ยังมีคนตามมาทักท้วงว่าไม่ถูกต้องอีก

เรื่องมันมีอยู่ว่า หลวงปู่ดูลย์ท่านพูดสัจจะ ท่านแสดงสัจจะ ทีนี้สัจจะนี้มันไปคล้ายกับของท่านพุทธทาส เขาก็เลยว่าหลวงปู่เอาของท่านพุทธทาสมาอย่างนั้นอย่างนี้ จะว่าอย่างไรก็ช่างเถิดเพราะหลวงปู่ดูลย์ท่านว่าอย่างนั้นเองไม่ได้มากมายอะไร ไม่กี่คำ ไม่กี่ข้อ ที่เขาทักท้วง หนังสือนี้หลวงปู่อุตสาหะรวบรวม ปะโต๊ะปะเต๊ะบันทึกไว้ ทำมาแล้วบางคนเขาก็ชื่นชม บางคนเขาก็ต่อว่าก็คณะเรากันเองนี่ละที่โจมตี หนังสือมันคงจะดังเกินไป (หัวเราะ) พิมพ์กันไม่รู้กี่ครั้งต่อกี่ครั้ง โลกธรรม เนาะ"

ปัจจุบันหนังสือหลวงปู่ฝากไว้ ก็ยังคงถูกพิมพ์เผยแพร่อยู่เสมอทั้งเพื่อแจกเป็นธรรมทานและเพื่อจำหน่าย ทำให้กลายเป็นหนังสือวรรณกรรมในหมวดธรรมะที่มีจำนวนปกมากที่สุด ถูกตีพิมพ์มากที่สุดเล่ม ติดอันดับหนังสือธรรมะยอดนิยม ทั้งแบบหนังสือตีพิมพ์และหนังสือไฟล์อิเล็กทรอนิกส์มาจวบจนปัจจุบัน

รับเสด็จ

ครั้งหนึ่งข้าพเจ้านั่งฟังหลวงปู่เล่าเรื่องของวัดบูรพารามสมัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่เก้าและพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จมาเยี่ยมหลวงปู่ดูลย์ที่วัด เพราะเคยอ่านในบันทึกของท่าน เลยขอให้ท่านเล่าเพิ่มเติมให้ฟัง หลวงปู่ท่านหัวเราะและกล่าวว่านึกถึงทีไรก็ขำ

ท่านเล่าว่า *"วันนั้นคนสุรินทร์มากันมาก เต็มลานวัด มากันมืดฟ้ามัวดิน บอกจะมาดูในหลวง คนล้นเต็มจนถึงลานข้างหน้านี่ บางคนปีนป่ายขึ้นไปบนต้นไม้ก็มี ห้อยโหนเต็มไปหมด คนแห่กันมาเฝ้า*

ในหลวงท่านนั่งตรงนี้ เจ้าฟ้าชายท่านนั่งตรงนี้ องค์ภาฯท่านยังเล็กมาก ในหลวงท่านถามหลวงปู่ดูลย์หลายเรื่อง หลวงปู่ดูลย์ตอบเสียงเบา หูท่านก็ไม่ค่อยได้ยิน ไอ้เราก็เป็นกังวล เลยตอบแทนหลวงปู่หลายครั้ง จนในหลวงท่านมองหน้า

ผ่านไปหลายปี หลวงปู่ไปร่วมงานราชพิธี ได้พบในหลวงรัชกาลที่เก้าอีกครั้งหนึ่ง ในหลวงท่านจำได้ บอกว่าวัดบูรพ์ คนเยอะ เสียงดัง พระองค์ท่านพูดตั้งสามครั้ง เรานี่อายมาก อายจริงๆ ที่ว่าวัดของเรานี้ไม่มีความสงบเลย"

พระราชวรคุณ

ฤกษ์งามยามดี

ผู้ที่มาทำบุญที่วัด ร้อยทั้งร้อยต่างต้องการมาขอพร ขอสิ่งดีๆ ให้บังเกิดขึ้นแก่ตนและครอบครัว ถือเป็นสิริมงคล เอาฤกษ์เอาชัยก่อนจะเริ่มทำงานทำกิจการต่างๆ ก็มีมาก คนที่ยังไม่พอใจรู้สึกอยากหาฤกษ์เฉพาะหรือความเป็นมงคลที่พิเศษเหมาะสมกับตนเองโดยเฉพาะจริงๆ จึงต้องดั้นด้นไปปรึกษาหาหมอดูให้ช่วยจัดการเป็นธุระให้ พระที่สนิทกับชาวบ้านอย่างหลวงปู่จึงไม่พ้นที่จะต้องถูกลากไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องแบบนี้เสมอๆ

คราวหนึ่งข้าพเจ้านั่งคุยกับหลวงปู่อยู่ที่กุฏิท่าน ยังเคยเห็นคนขับรถบรรทุกหกล้อคันใหญ่มาจอดเทียบกุฏิ เพื่อให้ท่านเจิมเป็นสิริมงคลก่อนออกไปรับงาน เห็นแล้วก็สงสารท่านที่ต้องแบกภาระด้านสังคม เพื่อสร้างสมดุลให้กับศรัทธา และความเชื่อแก่ญาติโยมลักษณะนี้บ่อยๆ

เมื่อถามหลวงปู่ท่านก็ว่า

"เรื่องแบบนี้ไปพูดมากเขาจะว่าเอาเสียเปล่าๆ จริงๆ เรื่องที่คนทั้งหลายควรสนใจก็มีแค่ ละบาป บำเพ็ญบุญ ทำจิตใจให้ผ่องใสเท่านั้นล่ะ มีอยู่เท่านี้ที่เป็นหลักต้องศึกษา แต่ทำมั้ยกลับไปสนใจแต่เรื่องฤกษ์ยาม เดี๋ยวนี้พระก็มามีอาชีพนี้มากเกินไป เรื่องหาฤกษ์หายามนี้ พระบางรูปเขาดูกัน หากันวันไหนจึงจะดี จะเหมาะสมทำการงานอะไรต่ออะไร มีบางทีเขาว่า พ่อแม่ไม่ให้แต่งงานกันเพราะดูวันเดือนปีเกิดแล้วมันไม่ถูกกัน เขาว่ามันไม่ต้องกัน จะไปโทษอะไรกับวันเดือนปีมัน บาปเน้อ

ไม่เคยมีวันไหนเดือนไหนที่มันผิดหรือไม่ถูกกับใครหรอก แต่ไหนแต่ไร

หลวงปู่ก็ไม่เคยเห็นวันเสาร์ไปทะเลาะวิวาทกับวันอังคาร หรือวันอังคารไปตีหัววันศุกร์ แล้วจะไปว่าวันไม่ดี วันไม่ถูกกันได้อย่างไร ชอบกันอย่างนั้น ชอบโทษนั่นโทษนี่ โทษวันโทษคืน คนเราเนาะ"

อุโบสถวัดบูรพาราม

หลวงปู่เคยเล่าเรื่องโบสถ์วัดบูรพารามให้ฟังว่า *"คนที่นี่เขาเรียกวัดนี้ว่าวัดบูรพ์ เรียกมาแต่เดิม ตั้งแต่สมัยพระยาสุรินทร์ เพิ่งมามีชื่อว่าวัดบูรพาราม เมื่อไม่กี่สิบปีนี้เอง สมัยที่เริ่มสร้างโบสถ์นี้ คนสุรินทร์มาดูกันมาก ไม่เคยเห็นว่าทำไมใหญ่โตแบบนี้ ไม่เคยมี ไม่เคยเห็นโบสถ์โบกปูนกัน เผาอิฐกันในลานวัด ใหญ่โตมาก คนไม่เคยเห็น"*

หากย้อนคิดไปตามที่ท่านเล่า ก็พอจะจินตนาการได้ว่าช่วง พ.ศ. ๒๔๗๙ มีการสร้างสิ่งก่อสร้างใหญ่โตแบบนี้ในจังหวัดทางภาคอีสานต้องถือว่าเป็นงานใหญ่มาก ด้วยวัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยีและแรงงานต่างๆ ต้องใช้ของท้องถิ่นทั้งหมด ไม่เหมือนสมัยนี้ ดังนั้นกว่าโบสถ์จะเสร็จสมบูรณ์ก็ต้องใช้เวลาถึงสิบสี่ปี คือ แล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๔๙๓

วัดบูรพารามนี้เป็นวัดเก่าแก่ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี มีอายุเท่ากับจังหวัดสุรินทร์ สร้างโดยพระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์ เจ้าเมืองสุรินทร์คนแรกร่วมกับชาวบ้านสร้างขึ้นในสมัยนั้น ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ จึงมีการอนุมัติให้วัดบูรพ์เป็นวัดในสังกัดธรรมยุติ และนิมนต์หลวงปู่ดูลย์ อตุโล ซึ่งปฏิบัติกรรมฐานธุดงค์อยู่ในเวลานั้นให้มาเป็นเจ้าอาวาส จนกลายเป็นวัดสำคัญเปรียบเสมือนเสาหลักแห่งสายธรรมยุติในสุรินทร์คู่กับหลวงปู่ดูลย์ อตุโล มาจนปัจจุบัน

วัดบูรพาราม

หลวงพ่อพระชีว์

สมัยที่ข้าพเจ้าไปกราบหลวงปู่ที่สุรินทร์เป็นครั้งแรก ได้ไปถึงวัดเป็นเวลาเย็นแล้ว พอไปถึง ท่านให้ข้าพเจ้าเข้าไปกราบนมัสการหลวงพ่อพระชีว์ที่พระวิหารก่อน แล้วก็ไปกราบพระรูปหลวงปู่ดูลย์ที่มณฑปด้านข้างพระอุโบสถ จากนั้นค่อยมาหาท่าน

ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นพระพุทธรูปหลวงพ่อพระชีว์มาก่อน แต่ด้วยพอจะมีความรู้ทางศิลปะวัฒนธรรมและโบราณคดีอยู่บ้าง จึงพอมองออกว่าน่าจะเป็นพระพุทธรูปโบราณฝีมือช่างพื้นบ้าน มีความผสมผสานแบบแผนทางคตินิยมท้องถิ่นเจือกันหลายรูปแบบ ที่บ้านข้าพเจ้ามีพระพุทธรูปไม้ศิลปะเขมรอยู่จึงพอเทียบเคียงให้จดจำได้ว่าหลวงพ่อพระชีว์น่าจะมีอิทธิพลของศิลปะพื้นบ้านเขมรอยู่มากทีเดียว ส่วนประกอบในความรู้สึกทางพุทธศิลป์อื่นๆ มีทั้งอารมณ์แบบศิลปะลาว ขอม และอื่นๆ เจือปนอยู่อีก ข้าพเจ้าวิเคราะห์และสันนิษฐานเอาคร่าวๆ

หลวงปู่ท่านเล่าให้ฟังว่า ไม่มีใครรู้ว่าหลวงพ่อพระชีว์ มาจากไหน หรือใครเป็นคนสร้าง คนเฒ่าคนแก่เกิดมาก็เห็นมีอยู่แล้ว หลวงปู่ดูลย์ท่านมาอยู่ที่นี่ก็มีหลวงพ่อพระชีว์อยู่แล้ว ท่านเป็นพระดินเผา คนโบราณเขาว่ากันว่า ลอยน้ำมาบ้าง อะไรบ้าง สุดแต่ที่จะเล่าตำนานกัน

ด้วยความที่เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ เป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมพิธีกรรมศาสนามานาน หลวงพ่อพระชีว์จึงกลายเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืององค์สำคัญมากของจังหวัดสุรินทร์

เคยถามหลวงปู่ว่า ทำไมเรียกว่าหลวงพ่อพระชีว์ ท่านว่าแต่เดิมเขาเรียกหลวงพ่อพระชีว์ในภาษาสุรินทร์ว่า หลวงพ่อประจี (ต้องกระดกลิ้น ร. เรือ ชัดเจน แบบสำเนียงสุรินทร์) เป็นเสียงในสำเนียงภาษาเขมร ต่อมาคนเรียกเพี้ยนกันจนเป็นหลวงพ่อพระชีว์ไปในภายหลัง

ท่านว่า พอเรียกกันว่าหลวงพ่อพระชีว์เลยเลื่อมใส ศรัทธาในความหมายที่พ้องไปกับชีว์ ที่หมายถึง ชีวิต เลยมาขอพรให้รักษาชีวิต คุ้มครองบุคคลในครอบครัวให้อยู่รอดปลอดภัยกัน ยึดถือมาจนทุกวันนี้

หลวงปู่ท่านชอบหลวงพ่อพระชีว์มากเพราะท่านยิ้มตลอดเวลา ใครจะบ่นจะว่าอะไรก็ยิ้ม มาขอพรไม่ได้ดั่งใจนึกต่อว่าท่าน ท่านก็ยิ้ม ใครสำเร็จสมประสงค์มาบอกกล่าวท่าน ท่านก็ยิ้ม

เวลาแขกไปใครมาที่วัดบูรพารามท่านจึงให้ไปไหว้หลวงพ่อพระชีว์ก่อนทั้งเมื่อมาถึงและเมื่อลากลับ

เมื่อตอนที่หลวงปู่โพธิฯ อาพาธหนักครั้งล่าสุด ได้เข้าพักรักษาอาการอาพาธที่โรงพยาบาลวิชัยยุทธอยู่หลายเดือน จึงต้องมีการทำกายภาพฟื้นฟูร่างกายและการโต้ตอบต่างๆ พร้อมๆ กันไปด้วย เนื่องจาก สังขารร่างกายท่านเริ่มเสื่อมถอยมาก เพราะอายุกว่า ๙๐ ปี แล้ว การรับรู้ทางการได้ยินก็เริ่มใช้การไม่ได้ ข้าพเจ้าและภรรยาต้องใช้การโต้ตอบกับท่านผ่านการเขียนลงบนกระดาษแผ่นโตๆ คุณหมอผู้ดูแลอาการท่านโดยตรงก็เห็นด้วยที่ควรให้มีการโต้ตอบพูดคุยกับท่านบ่อยๆ เพื่อฟื้นฟูระบบประสาทการรับรู้ให้ทำงานอยู่เสมอ บ่ายวันหนึ่งข้าพเจ้ากราบเรียนหลวงปู่ว่าจะให้ดูรูปอะไรรูปหนึ่ง ว่าหลวงปู่จะจำได้ไหมว่าคืออะไร ข้าพเจ้าจึงวาดภาพหลวงพ่อพระชีว์อย่างคร่าวๆ เท่าที่จำได้ลงบนกระดาษให้ท่านดู

ท่านมองพิจารณาอยู่ประเดี๋ยวหนึ่ง ก็ยิ้มแล้วพูดว่า *"จำได้ หลวงพ่อพระชีว์"* และเอาแผ่นกระดาษที่ข้าพเจ้าวาดไปถือไว้

ท่านว่า *"หลวงปู่จำได้ เพราะหลวงพ่อพระชีว์ ไม่งาม ไม่สมส่วน จำได้ที่ตรงหูท่าน หูท่านยาวลงมานี่"* แล้วท่านก็หัวเราะชมว่าข้าพเจ้าวาดได้เหมือนดี

หลวงพ่อพระชีว์

อาโพน

ที่บ้านอาโพน ตำบลแสลงพันธ์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เป็นที่ตั้งของ 'อุทยานธรรมสำราญเวศน์ หลวงปู่ดูลย์ อตุโล' ที่หลวงปู่โพธิฯ ได้มีดำริให้ก่อสร้างขึ้นมาตั้งแต่ปลายปี ๒๕๕๘ เพื่อเป็นสถานปฏิบัติธรรมและใช้งานอเนกประสงค์ในกิจกรรมต่างๆ ของศาสนา ตลอดจนกิจกรรมของอันเป็นประโยชน์อื่นๆ ของชาวสุรินทร์ โดยได้ศรัทธาจากคุณโยมท่านหนึ่งได้ถวายที่ดินจำนวน ๓๕ ไร่ แก่หลวงปู่ อุทยานธรรมฯนี้ประกอบด้วยอาคารศาลาปฏิบัติธรรมขนาดใหญ่เป็นประธาน ขนาบด้วยอาคารเรือนพักชายหญิงที่สามารถพักได้อาคารละ ๒๐๐ ท่าน ด้านหลังมีเรือนรับรอง และโรงครัวขนาดใหญ่ ด้านหน้ามีสระน้ำ ถือว่าครบถ้วนสำหรับการเป็นสถานที่อเนกประสงค์อย่างที่หลวงปู่ต้องการอย่างสมบูรณ์

อุทยานธรรมฯ นี้แม้จะมีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการแล้ว แต่หลวงปู่มักจะเรียกสถานที่นี้สั้นๆ ว่าอาโพนอยู่เสมอ ท่านว่าเป็นอันรู้กัน ท่านเล่าให้ข้าพเจ้าฟังหลายครั้งว่า *"อุทยานธรรมที่อาโพนนี้ไม่รู้ว่าหลวงปู่ทำเสร็จไปได้ยังไง มันใหญ่โตมาก หมดเงินหมดทองไปเหลือขนาด เราเองไม่ได้คิดว่าจะต้องใช้เงินทองขนาดไหน คิดแต่ว่าจะทำให้สำเร็จให้ได้ หลวงปู่เองไม่เคยไปบอกบุญเรี่ยไรอะไรแก่ใครที่ไหน เกรงใจเขา เราก็ทำของเราไป มีคนรู้เขาก็มาช่วยก็ต้องขอบคุณขอบใจอนุโมทนากับเขา เรื่องนี้เป็นมานานแล้ว ไม่มีนิสัยเลยที่จะไปเรี่ยไร พอมาดู โอ.. นี่ทำไปได้อย่างไรกันขนาดนี้ มหัศจรรย์มาก ไม่น่าเชื่อเลย"*

ข้าพเจ้าได้เข้ามารับใช้หลวงปู่ในการออกแบบพระพุทธรูปและศาลาเพื่อประดิษฐานพระพุทธรัตนตรัยที่ท่านตั้งใจอยากให้สร้างขึ้นอย่างมาก ศาลานี้จะอยู่ด้านหน้าอาคารปฏิบัติธรรม ข้าพเจ้าออกแบบกำหนดโครงสร้างและรูปแบบของศาลาตามการใช้งานโดยรวม ที่เหลือเป็นหน้าที่ของช่างจุก ช่างท้องถิ่นที่มีศักดิ์เป็นหลานของท่านเป็นผู้ดำเนินการต่อ ข้าพเจ้าจะได้ใช้เวลากับการออกแบบพระพุทธปฏิมาทั้งสามรูปนี้อย่างเต็มที่

ช่วงหน้าร้อนเดือนเมษายน ปี ๒๕๖๓ หลวงปู่ชวนข้าพเจ้าไปที่อาโพน ระหว่างนั่งในรถตู้ข้าพเจ้าเรียนถามหลวงปู่ว่า

“หลวงปู่ครับ อาโพนคืออะไรครับ ทำไมต้องเรียกอาโพนครับ”

ท่านเลยเล่าให้ฟังว่า

“แถวนี้เขาเรียกบ้านอาโพน เขาเรียกของเขามาแบบนั้น ตอนแรกเราจะไปตั้งวัดที่นั่น ก็คิดว่าต้องตั้งว่าวัดตาโพน อาโพนเป็นคำเขมร เป็นคำเรียกเหมือนคนเราเรียกกัน ไอ้นั่น ไอ้นี่ มันฟังไม่สุภาพ เลยคิดว่าถ้าสร้างวัดที่นี่จะเรียกว่า วัดตาโพนแทน เหมือนเราเรียกคนว่า ตานั่น ตานี่ จะได้เพราะๆ ขึ้น”

เมื่อไปสำรวจที่ตั้งของศาลาครั้งแรก ข้าพเจ้ารู้สึกผิดสังเกตกับสิ่งก่อสร้างที่สร้างขนาบเป็นทางเดินมีหลังคายาวตั้งแต่ด้านหน้าทางเข้าไปจนไปสุดที่ถนนด้านหน้าศาลาปฏิบัติธรรม มีสองข้างซ้ายขวา สิ่งก่อสร้างนี้จะเรียกว่าเป็นศาลาอย่างยาวก็ว่าได้ ตรงกลางมีลานกว้างซึ่งท่านตั้งใจให้ระหว่างกลางศาลายาวซ้ายขวานี้เป็นที่ตั้งของศาลาประดิษฐานพระพุทธรูป

ข้าพเจ้าแปลกใจกับการวางผังของที่นี้พอสมควร แต่ไม่กล้าถาม ได้ยินพระที่มาด้วยกันกล่าวคล้ายๆ ว่าทำไว้เป็นทางเดินเข้าที่ปฏิบัติธรรมจะได้ไม่เปียกฝน แต่ข้าพเจ้าว่าไม่น่าจะใช่

ลองพิจารณาการวางผัง สิ่งที่เพิ่มเข้ามานี้ ถ้ามองจากด้านแปลน จะพบว่าศาลาพระพุทธรัตนตรัยเป็นประธานในลานนี้ในขณะที่ศาลายาวซ้ายขวาที่ขนาบอยู่จะทำหน้าที่คล้ายส่วนประกอบปรัมพิธีเสียมากกว่า

ยิ่งถ้าเห็นว่าด้านหลังและด้านข้างริมนอกทั้งซ้ายขวาเป็นอาคารที่รองรับการใช้งานอเนกประสงค์ด้วยแล้ว ข้าพเจ้ายิ่งแน่ใจมากขึ้น แต่ไม่มีใครล่วงรู้ถึงจุดประสงค์แท้จริงของหลวงปู่ท่าน ส่วนมากไม่มีใครสนใจเพราะคิดว่าเมื่อเป็นอุทยานธรรมก็ต้องสร้างอะไรที่อำนวยความสะดวกแก่คนจำนวนมากก็เท่านั้น

ทันทีที่ข้าพเจ้าเกิดความชัดเจนในความคิดต่อคำถามและความสงสัยในผังอาโพนนี้ ข้าพเจ้าถึงกับขนลุกซู่ แขนและแผ่นหลังเย็นไปหมด สุดท้ายจึงตัดสินใจเดินไปพบท่านที่กำลังนั่งรับลมเย็นอยู่บนรถเข็นทางฝั่งขวาของศาลายาว เพื่อจะเรียนสอบถามความจริงจากท่านว่าจะตรงกับที่ข้าพเจ้าคาดการณ์ไว้หรือไม่

ข้าพเจ้านั่งกับพื้นที่ข้างรถเข็นท่าน ตอนนั้นมีภรรยาของข้าพเจ้ายืนคุยกับพระอุปัฏฐาก ห่างออกไปเป็นช่างจุกกำลังนั่งพักเตรียมเลิกงาน พอเอาเข้าจริงๆ ข้าพเจ้าก็ไม่ได้เอ่ยถามอะไรท่าน จนท่านได้เปรยขึ้นมาด้วยตัวท่านเองว่า

“อาโพน...อาโพน... พระพุทธรูปกับงานที่หลวงปู่ให้คุณทำ ขอให้ทำให้สำเร็จ

อย่าลืมให้เขาทำที่ไว้พระบรมธาตุที่มวยผมพระพุทธรูปด้วย สิ่งนี้เป็นความตั้งใจอย่างมาก”

ข้าพเจ้าตอบรับหลวงปู่ว่าขออย่าได้เป็นห่วง ข้าพเจ้าจะจัดการให้แล้วเสร็จสมความตั้งใจไม่ว่าจะมีอุปสรรคอะไรอย่างไรก็ตาม ท่านเงียบไปประเดี๋ยวหนึ่ง แล้วชี้มือไปที่ศาลายาวที่ขนาบลานนี้อยู่แล้วกล่าวขึ้นว่า

"ศาลานี้ ต่อไป ให้พระอยู่ด้านหนึ่ง โยมอยู่อีกด้านหนึ่ง พระพุทธรัตนตรัยอยู่ตรงโน้น ตรงกลางลานไว้จัดงาน หลวงปู่จะไว้จัดงานหลวงปู่ที่นี่..."

พระพุทธรัตนตรัย ที่อาโพน

ในปี ๒๕๖๓ ผมได้รับมอบหมายจากหลวงปู่ให้ช่วยออกแบบและสร้างพระพุทธรูปเพื่อนำไปประดิษฐาน ณ อุทยานธรรม หลวงปู่ดูลย์ อตุโล ที่บ้านอาโพน จังหวัดสุรินทร์ ที่ท่านมีดำริสร้างไว้เพื่อเป็นสถานที่อเนกประสงค์ เพื่อการศาสนาและประโยชน์ของราชการและท้องถิ่น ซึ่งต่อมาเมื่อเกิดโรคระบาดโควิด19 ทางจังหวัดสุรินทร์ก็ได้อานิสงค์จากโครงการอาโพนของท่าน เพื่อใช้ทำโรงพยาบาลสนามของจังหวัดสุรินทร์ถือว่าเป็นประโยชน์ สมเจตนารมณ์ของหลวงปู่อย่างเต็มที่จริงๆ

เมื่อข้าพเจ้ารับปากดำเนินการออกแบบพระพุทธรูปให้หลวงปู่ จึงได้ทราบว่า ท่านมีความคิดจะสร้างรูปเคารพที่มีองค์ประกอบสามอย่างแทนองค์พระรัตนตรัย และจะเรียกว่าพระพุทธรัตนตรัย จัดสร้างด้วยโลหะบรอนซ์ โดยประกอบด้วย พระพุทธรูปอันเป็นตัวแทนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประติมากรรมพระธรรมจักร ตัวแทนพระธรรม และรูปพระอัครสาวกพระอัญญาโกณฑัญญะ ตัวแทนพระสงฆ์ ข้าพเจ้าจึงออกแบบโดยใช้ลักษณะศิลปะคันธารราฐ อันเป็นรูปแบบปฐมบทของการสร้างพระพุทธรูปทั้งปวงส่วน พระธรรมจักร ได้ใช้รูปแบบของธรรมจักรโบราณที่จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร เป็นต้นแบบและนำมาปรับปรุงแก้ไขประยุกต์ให้เข้ากันกับองค์ประกอบโดยรวมอื่นๆ

หลังจากทราบความประสงค์ของหลวงปู่จากการไปที่อาโพนในคราวก่อน ข้าพเจ้าจึงกลับมาดำเนินการตามความตั้งใจของท่านที่จะบรรจุพระบรมธาตุจำนวนหนึ่งไว้ที่มวยพระเกศของพระพุทธรูป โดยได้ออกแบบให้ช่างที่โรงหล่อทำช่องเพื่อบรรจุพระบรมธาตุดังกล่าวไว้ด้วย จากเรื่องช่องบรรจุพระบรมธาตุของหลวงปู่นี้ ทำให้ข้าพเจ้าจึงเกิดความคิดหนึ่งขึ้นมาที่ไม่กล้าบอกใคร ตอนแรกคิดว่าจะไปเรียนหลวงปู่ท่านตรงๆ แต่ก็ไม่กล้า เลยคิดว่าจะดำเนินการทำไปก่อนแล้วค่อยกราบเรียนท่านในภายหลัง สิ่งที่ข้าพเจ้าคิดทำคือการทำช่องบรรจุในลักษณะเดียวกันกับที่หลวงปู่ต้องการ แต่ทำเพิ่มที่รูปพระธรรมจักรในบริเวณส่วนกลางอีกที่หนึ่ง โดยตัดสินใจให้โรงหล่อดำเนินการเรื่องนี้ไปได้เลย

ข้าพเจ้าไม่กล้าบอกเรื่องนี้กับใคร เกรงจะถูกตำหนิ เกิดคำถามว่าจะเอาไว้บรรจุอะไร หรือว่าคิดการณ์ไม่เป็นมงคลล่วงหน้า ซึ่งอาจทำให้เป็นปัญหาในการจัดสร้าง ถูกโจมตีจากผู้ที่ไม่เห็นด้วยและไม่เข้าใจ ข้าพเจ้าเลยไม่แพร่งพรายให้ใครรู้ แม้แต่ภรรยาข้าพเจ้าก็มารู้ในภายหลัง ข้าพเจ้าเก็บเรื่องนี้ไว้นานเป็นเดือน จึงคิดที่จะไปกราบเรียนหลวงปู่ที่โรงพยาบาลวิชัยยุทธเมื่อท่านมาตรวจรักอาการอาพาธในคราวถัดไป

วันหนึ่งข้าพเจ้าไปถึงที่ห้องผู้ป่วย มีญาติโยมและพระผู้ใหญ่ของสุรินทร์เข้าเยี่ยมท่านอยู่ ข้าพเจ้าเลยนั่งเงียบไม่ได้กราบเรียนความประสงค์ตามที่ตั้งใจเพราะคิดว่าไม่น่าใช่เวลาที่เหมาะสม นั่งอึดอัดอยู่ครู่หนึ่ง หลวงปู่ซึ่งนั่งอยู่บนเตียงจู่ๆ ก็หันหน้ามาทางข้าพเจ้าและกล่าวว่า

“คุณนที ทำไปแบบนั้นนั่นล่ะ เอาตามที่ตั้งใจไว้นั้น ดีแล้ว ใครจะว่ายังไงก็ช่างเขา หลวงปู่เอาตามนั้น”

เหมือนปลดล็อค ข้าพเจ้าจำได้ว่า หลังจากได้ยินหลวงปู่อนุญาตแบบนั้น ข้าพเจ้าก็กล่าว รับทราบ และกราบลาท่านและคนอื่นๆ ออกจากห้องอย่างเงียบๆ

ไปชลบุรี

เมื่อการจัดสร้างพระพุทธรัตนตรัยดำเนินตามขั้นตอนในโรงหล่อ จนถึงขั้นตอนเททอง หลวงปู่มีความต้องการจะไปร่วมพิธี ทั้งที่พระและญาติโยมหลายท่านที่สุรินทร์เป็นห่วง เพราะท่านชราภาพมากแล้ว และเพิ่งหายจากอาพาธไม่นาน ยังไม่ค่อยแข็งแรง แต่หลวงปู่ก็ยังยืนยันจะไปให้ได้ ท่านว่าท่านจะไป เอารถของวัดเราไป สุดท้ายข้าพเจ้าจึงต้องเดินทางมาสุรินทร์เพื่อนำคณะของหลวงปู่เดินทางไปยังโรงหล่อพระพุทธรูปที่จังหวัดฉะเชิงเทราก่อน

ไม่มีใครทราบว่าทำไมหลวงปู่จึงแน่วแน่ในการเดินทางครั้งนี้มาก เพราะนอกจากจะมาเป็นประธานในการเททองพระพุทธรูปแล้วไม่น่ามีเหตุผลอื่น โลหะมงคลและทองคำท่านก็ฝากมาร่วมเททั้งหมดแล้ว จนข้าพเจ้ามารู้ความจริงถึงอีกจุดประสงค์หนึ่งของท่านในค่ำก่อนวันเดินทางนั่นเอง

ท่านถามว่า จากสุรินทร์นี้ ไปฉะเชิงเทราไกลไหม ผ่านชลบุรีไหม ข้าพเจ้าตอบท่านไปว่า ถ้าหลวงปู่จะผ่านไปชลบุรีก่อนก็ได้ แล้วแต่หลวงปู่ต้องการเลยครับ จะได้จัดแจงนัดแนะกันเรื่องการเดินทาง

ท่านจึงว่า สาเหตุที่ท่านอยากไปชลบุรีมากก็เพราะท่านอยากไปเยี่ยมหลวงพ่อปราโมทย์ ที่อำเภอศรีราชา

ท่านบอกว่า *"คิดถึงท่าน ไม่ได้พบกันนานแล้ว เมื่อก่อนเราไม่สบาย หลวงพ่อปราโมทย์ท่านก็มาเยี่ยม มาถวายของให้ ได้ยินว่าท่านไม่สบายเลยว่า อยากจะไปเยี่ยมท่านบ้าง ไม่ได้พบกันมานานแล้ว ต้องไป"*

ทางคณะเดินทางเลยต้องเปลี่ยนเส้นทางพากันไปวัดสวนสันติธรรม ที่ชลบุรีก่อน และพักในที่พักที่ญาติโยมผู้ศรัทธาที่ชลบุรีได้จัดเตรียมไว้ให้

ครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่ข้าพเจ้ามีโอกาสได้พบหลวงพ่อปราโมทย์รูปจริงๆ นอกช่องยูทูป ได้เห็นท่านสนทนากับหลวงปู่ที่เป็นพระอุปัชฌาย์อย่างสงบงดงาม แม้จะเห็นอยู่เพียงระยะไกลๆ ก็มีความรู้สึกปลื้มปิติมากแล้ว

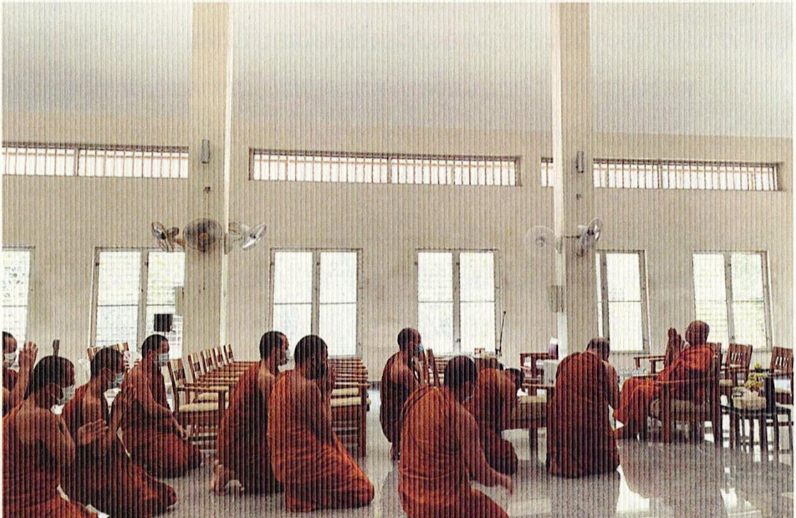

หลวงพ่อปราโมทย์

หลวงปู่มักกล่าวถึงหลวงพ่อปราโมทย์อยู่เสมอด้วยความชื่นชม ท่านถามข้าพเจ้าบ่อยๆ ว่า ข้าพเจ้ามีโอกาสได้พบหลวงพ่อปราโมทย์แล้วหรือยัง และยังเคยยุให้ข้าพเจ้าไปบวชอยู่กับหลวงพ่อปราโมทย์ด้วยหลายครั้ง ท่านมักกล่าวว่า หลวงพ่อปราโมทย์เลื่อมใสหลวงปู่ดูลย์มากและยังเป็นผู้สืบทอดหลักของธรรมของหลวงปู่ดูลย์ได้ดีที่สุดองค์หนึ่ง แม้หลวงพ่อปราโมทย์จะอยู่ที่วัดของท่านในจังหวัดชลบุรี ห่างจากสุรินทร์ไขอยู่ ท่านก็ยังมาเยี่ยมหลวงปู่ที่วัดบูรพารามอยู่เนืองๆ และส่งข้าวของเครื่องใช้อุปโภคบริโภคมาถวายที่วัดไม่ขาด

หลวงปู่เล่าว่า *"ตอนนั้นวัดบูรพ์ฯ อยู่มาได้ไม่ขาดแคลน ก็ได้เครื่องใช้ข้าวของจากหลวงพ่อปราโมทย์นี่ล่ะ ท่านมีความกตัญญูต่อหลวงปู่ดูลย์และต่อหลวงปู่ในฐานะพระอุปัชฌาย์มาก"*

เคยมีพระสงฆ์ที่ใฝ่เรียนรู้พัฒนาการปฏิบัติธรรมรูปหนึ่งได้เดินทางไปเรียนสมาธิภาวนากับอาจารย์นั่นอาจารย์นี่ตามที่ต่างๆ อยู่เสมอ พระรูปนี้เคยได้ยินแนวทางปฏิบัติของหลวงปู่ดูลย์มา เลยคิดจะศึกษาในแนวทางการดูจิตนี้ตามวิธีของหลวงพ่อปราโมทย์ที่แพร่หลายในทางโซเชียล แต่ก็นึกคลางแคลงใจ ไม่มั่นใจ เพราะพิจารณาดูเห็นว่าไม่ค่อยเหมือนกับวิธีที่ได้เรียนรู้มา ซึ่งให้ความสำคัญกับความสงบนิ่งในสมาธิ ข้าพเจ้ามีโอกาสได้พบกับพระรูปนี้ในวันหนึ่ง เมื่อท่านทราบว่าข้าพเจ้ารู้จักใกล้ชิดกับหลวงปู่โพธิฯ แห่งวัดบูรพาราม ท่านจึงถามเรื่องนี้ขึ้นมาว่า หลวงปู่โพธิฯ ท่านมีความเห็นอย่างไรกับแนวทางปฏิบัติของหลวงพ่อปราโมทย์บ้าง ข้าพเจ้าจึงตอบไปตาม

ที่เคยได้ยินหลวงปู่โพธิฯ ท่านปรารภให้ฟัง หลวงปู่เคยพูดไว้ที่โรงพยาบาลสมิติเวช กรุงเทพมหานคร เมื่อครั้งเดินทางมาตรวจอาการอาพาธที่หูว่า

"การปฏิบัติแบบหลวงปู่ดูลย์นี้ ถ้าไม่ใช่หลวงพ่อปราโมทย์แล้วจะใครเล่า"

เบาๆ

ข้าพเจ้าเคยขอให้หลวงปู่เล่าถึงเรื่องเก่าๆสมัยท่านบวชใหม่ๆให้ฟังบ้าง ท่านก็เล่าให้ฟังเสมอ มีอยู่เรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องเกี่ยวกับประสบการณ์การมากรุงเทพฯครั้งแรกของท่าน ฟังแล้วก็กลายเป็นเรื่องขำขันกันในหมู่คนที่ร่วมนั่งฟังอยู่ขณะนั้นเป็นอันมาก หลวงปู่เล่าว่า

"หลวงปู่เข้ามากรุงเทพฯ ครั้งแรกตอนเป็นเณร มาครั้งแรกปี พ.ศ. ๒๔๙๓ ยังไม่ได้เป็นพระ อุตส่าห์มาถึงกรุงเทพ มาวันเดียว รีบมา เพราะแอบหลวงปู่ดูลย์มา ไม่ได้ขอลาท่าน มารถไฟรถด่วน"

มีเสียงแทรกจากคนฟังถามท่านว่า

"มาทำไมครับ วันเดียว"

ท่านว่า *"เอ้า! ก็อยากมาเห็นน่ะสิ อยากเอาไปอวดพระเณรด้วยกัน เมื่อก่อนนั้นใครได้มาเห็นกรุงเทพ คนนั้นถือว่ายอด อย่างเรามาได้เห็นก่อนเพื่อน กลับไปเอาไปอวดตลอดวันตลอดคืน เอาไปคุย ทั้งที่ยังไม่ได้เห็นอะไรเลย นอกจากหัวลำโพง (หัวเราะ) แล้วก็กลับมาคุยฟุ้ง*

แล้วได้ขึ้นรถเมล์ด้วย หลวงปู่ถามหน่อยเวลาจะบอกให้รถจอด คุณต้องบอกว่ายังไง"

ผู้ที่ร่วมวงฟังอยู่ด้วยตอบว่า
"ก็บอก จอดๆๆๆน่ะสิครับ"

หลวงปู่ตอบลากเสียงยาวว่า

"ม่ายช่าย...เขาพูดกันว่า เบา เบาๆๆๆ หมายถึงจอดๆๆๆ บ้านเราจะให้รถจอดต้องพูดว่า เบา

ทีนี้ มากรุงเทพ มาขึ้นรถเมล์ ไม่ได้ลงก็เพราะแบบนี้นี่เอง รถผ่านวัดบวรฯ เราก็บอกคนขับว่า เบาๆ มันก็ไม่จอด พูดอีกแค่ไหนก็ไม่จอด จนเลยไปถึงไหนๆ เพราะคนขับได้ยินเป็น เมาๆ มาหาว่าเราเมา มันว่าพระมาเมาๆอะไรบนรถ ตะโกน เมาๆๆ อยู่ได้

สุดท้ายจึงได้ลง เพราะเขารำคาญ"

วัยเด็ก

เวลาที่ท่านนั่งเล่นตอนเย็นๆ หน้ากุฏิ เรื่องหนึ่งที่ท่านมักเล่าให้ฟังเสมอ นั่นคือ ชีวิตความลำบากในวัยเด็ก กว่าจะผ่านความลำบากมาครองผ้าเหลือง จนชั่วชีวิตมาได้เป็นเรื่องที่ภูมิใจสำหรับท่านมาก ท่านเล่าให้ฟังว่า

"พี่สาวของหลวงปู่เป็นครู เป็นครูผู้หญิงมีหน้าที่ขับร้อง เขาให้ร้องเพลงชาติญี่ปุ่น ร้องว่าอย่างไร หลวงปู่ยังจำได้ถึงทุกวันนี้ พี่สาวเสียงเพราะมาก น้องๆ ไม่มีใครเสียงเพราะ หลวงปู่ก็เสียงไม่เพราะ ยังจำได้ สมัยนั้น พ.ศ.เท่าไรไม่แน่ใจ โรงเรียนเขาให้ฝึกร้องด้วย ญี่ปุ่นเขาบอกว่าคนไทยนี้สมมุติว่ามีสักหกสิบล้านคน ก็คงเป็นขโมยเสียยี่สิบล้าน เขาว่าคนไทยขี้ขโมยมาก เขาว่าอย่างนั้น"

"ตอนนั้นลำบากมาก อยู่สุรินทร์ พ่อของหลวงปู่เป็นผู้ใหญ่บ้าน เราก็มีแต่ความลำบากใจ ยังเป็นเด็กอยู่ตอนนั้นกับพี่สาว เบื่อหน่ายมาก เวลามีคนมาปรึกษางานการกับผู้ใหญ่บ้าน ก็ต้องไปเอาข้าวในยุ้งมาตำ หุงเลี้ยงเขาเบื่อหน่าย คุณเกิดทันไหมที่เขาตำข้าวมาหุงกัน จนพ่อเลิกเป็นผู้ใหญ่บ้าน เราก็ดีใจกัน ไม่ต้องตำข้าวแล้ว ปรากฏว่าไม่นานกำนันมาบอกที่บ้านให้พ่อมาเป็นผู้ใหญ่บ้านอีก (หัวเราะ) เบื่อหน่ายๆ"

"บ้านนอกเราแต่ก่อน เล็กก็เล็ก ลำบากยากแค้น บ้านหลวงปู่ไม่ได้มั่งมีอะไร แต่ก็กินน้ำจากขัน แม่เล่าให้ฟังว่าตอนเล็กๆ เคยพาผ่านไปบ้านคนอื่น เกิดหิวน้ำ เขาเอากะลาตักน้ำมาให้กิน ร้องไห้ ไม่กล้ากิน เขาใช้กะลากัน ขันน้ำเป็นของหายาก ต้องเป็นบ้านที่มีอันจะกินเขาถึงมีขันน้ำสวยๆ คนทั่วไปแถวนี้เขาถึงพูดติดปากกันว่า ขอน้ำกินสักกะลา ไม่ใช่ขอน้ำกินสักขันนึงเหมือนเดี๋ยวนี้"

อยากเป็นครู

หลวงปู่เคยเล่าว่าวาสนาในทางธรรมของท่าน หวุดหวิดจะมีอันเป็นไป ต้องลาสิกขาบทอยู่หลายคราว เนื่องจากในชนบทสมัยก่อนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพน้อย ไม่ทำการเกษตรก็ต้องค้าขาย แต่ที่เป็นที่ไฝ่ฝันกันมากที่สุดก็คือการรับราชการ จะเป็นทหาร ตำรวจ ปลัดอำเภอ อะไรก็ว่าไป หรือแม้แต่เป็นครูในโรงเรียนก็ได้ ขอให้อยู่ในเครื่องแบบและเรียกว่าเป็นข้าราชการเท่านั้นก็จะเป็นที่เชิดหน้าชูตาของครอบครัว

หลวงปู่โพธิฯ ท่านเล่าเรื่องนี้ด้วยความขบขันหลายครั้ง ว่าเกือบไปแล้วเกือบจะสึกไปเสียแล้ว ท่านว่า

"บ้านนอกเรา สมัยก่อน ต้องเป็นครูอย่างเดียว ดีที่สุด เป็นครูประชาบาลดีที่สุด เดิมทีหลวงปู่ก็อยากเป็นครู เคยไปสอบครูกับเขา อยากเป็นครู มันโก้และก็สบายด้วย เป็นครูประชาบาลสมัยนั้นลองทายดูซิว่าได้เงินเท่าไร โฮ ได้ตั้งสิบบาท ครูใหญ่ยี่สิบบาท สิบบาทนี้ถึงขั้นสบายทั้งบ้านเชียวนะ ทำให้ครอบครัวสุขสบายมาก เงินหนึ่งบาทได้ปลาทูตัวอ้วนแปดตัว ไข่ไก่สองสตางค์ เป็นครูเงินเดือนสิบบาทจึงสบาย คนสมัยนั้นเลยอยากเป็นครูกัน

พี่สาวหลวงปู่ก็เป็นครู ร้องเพลงไทยเดิมเพราะด้วย คนสมัยก่อนน่ะคุณแค่ร้องเพลงได้คนก็สนใจกันมากแล้ว ยิ่งเป็นครูอีก โฮ เลยสบายกันเลย สุดท้ายพอหลวงปู่อายุ ๒๓ บวชแล้ว ก็ได้เป็นครูกับเขาจนได้ คิดหลายครั้งว่าจะสึกๆ ไปเป็นครูจริงๆ เต็มที่ไปเลย แต่ก็ไม่กล้าขอกับหลวงปู่ดูลย์ตรงๆ ได้แต่คิด

ท่านก็คงรู้ สุดท้ายเลยไปขอท่านสึก ท่านฟังแล้วก็บอกเอาไว้ก่อน ผลัดไปก่อน ไว้พรรษาหน้าก็แล้วกัน มาขออีก ท่านก็ว่าไว้อีกพรรษาก็แล้วกัน อยู่กับท่านผลัดมาเรื่อยๆแบบนี้ สุดท้ายก็อยู่มาจนเป็นเจ้าคณะอะไรต่ออะไรมาจนบัดนี้ อีกสิบปีอายุก็จะร้อยปีแล้ว (หัวเราะ) เป็นสิ่งที่ภูมิใจ ภูมิใจที่อยู่ในศีล

สุดท้ายมาย้อนคิดก็ดีใจ ที่อดทนต่อความอยากของตัวเองได้จนอยู่ในเพศบรรพชิตมาถึงทุกวันนี้ นี่ชมตัวเอง"

ลักษณะของนักบวช

เย็นวันหนึ่งในเดือนมิถุนายน ๒๕๖๓ หลวงปู่นั่งเล่นรับลมอยู่ที่เก้าอี้นั่งหน้าศาลารับรอง ข้าพเจ้านั่งอยู่พื้นปูนด้านล่าง พระอุปัฏฐากขอตัวไปสรงน้ำและทำธุระส่วนตัว เลยให้ข้าพเจ้าคอยดูหลวงปู่ไปพลางก่อน เมื่ออยู่ลำพังกับข้าพเจ้า หลวงปู่ก็พูดขึ้นว่า หลวงปู่ดูลย์ไม่ค่อยพูดมาก พูดสั้นๆ เคยปรารภธรรมกับท่านส่วนตัวเรื่องนักบวชว่า

“นักบวชนั้นจะต้อง สงบ สงัด สง่า สว่าง สบาย
จึงจะเรียกได้ว่าเป็นนักบวช”

งานที่วัดอโศการาม

ข้าพเจ้าเคยมีโอกาสติดตามหลวงปู่ไปในกิจนิมนต์ครั้งหนึ่ง จำได้ว่าเป็นงานบุญใหญ่ช่วงเช้าที่วัดอโศการาม จังหวัดสมุทรปราการ มีพระเถระผู้ใหญ่รับนิมนต์มาร่วมพิธีจำนวนมาก มีลูกศิษย์ลูกหาของหลวงปู่จากในกรุงเทพฯ ที่คุ้นเคยกันเป็นอย่างดีที่วัดใหม่สิริกมลาวาสมาร่วมคอยรับใช้หลวงปู่ด้วยหลายท่าน

ในงานภาคเช้ามีคนมาร่วมในพิธีหลายร้อยคนเพื่อรอฟังการสวดเจริญพระพุทธมนต์และใส่บาตรเช้า หลวงปู่โพธิฯ ท่านนั่งอยู่ในตำแหน่งแรกสุดหัวแถวตามอาวุโสพรรษา ตามปรกติการนั่งบนอาสนะในพิธีทั่วไป พระสงฆ์ท่านจะนั่งตามลำดับอาวุโสพรรษา นอกเสียจากว่าถ้าเป็นการรับนิมนต์ในพิธีหลวงที่ต้องใช้พัดยศประกอบด้วย ก็จะต้องนั่งเรียงลำดับตามอาวุโสของสมณศักดิ์ เช่นพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลวันเฉลิมพระชนมพรรษา พิธีทอดผ้าพระกฐินพระราชทาน ถ้ามีสมณศักดิ์ชั้นเดียวกัน ก็จะถืออาวุโสตามลำดับของผู้ได้รับยศก่อนหลังเป็นต้น

ข้าพเจ้านั่งอยู่ด้านหลังอาสนะของหลวงปู่กับคนของวัดบูรพารามเพื่อคอยรับของที่ญาติโยมนำมาถวาย และคอยระวังมิจฉาชีพที่มักแฝงตัวมาในงานบุญที่มีคนมากๆแบบนี้ มีทั้งปลอมเป็นญาติโยม ศิษย์วัด คอยฉกฉวยปัจจัยที่คนนำมาถวาย จนถึงปลอมเป็นพระก็ยังมีอันนี้เคยได้เห็นมาด้วยตัวเอง ช่วงที่ชุลมุนมากที่สุดคือช่วงหลังจากที่พระฉันภัตตาหารเช้าและเปิดโอกาสให้ญาติโยมมาถวายปัจจัยไทยทานต่างๆ แก่พระเถระ ช่วงนี้ถ้าหลวงปู่หลวง

ตาท่านไม่ระวังให้ดีบางทีย่ามและของใช้ส่วนตัวท่านก็อาจอันตรธานหายไปด้วยกันหมดพร้อมซองปัจจัย

ในงานวันนั้นคนเข้าแถวมาถวายของกันมาก อาหารที่มาถวายก็ลายตาจนไม่รู้ว่าพระท่านจะฉันอย่างไรหมด ญาติโยมต่างมีศรัทธามากอยากให้หลวงปู่ได้รับอาหารและของที่ตนถวาย แย่งกันเบียดเสียด จนกระทบกระทั่งกันก็มี แย่งกันถ่ายรูปท่านเพื่อลงโซเชียลก็มี เห็นแล้วคิดในใจว่ารู้สึกเหมือนกำลังนั่งดูละครทีวีอยู่เหมือนกัน

ระหว่างที่พิธีใส่บาตรดำเนินไป จู่ๆ หลวงปู่ท่านก็ยื่นมือส่งอาหารที่มีผู้นำมาถวายท่านมาให้ข้าพเจ้าที่ด้านหลัง แล้วถามว่า

"ได้กินอะไรหรือยัง เอ้า เอาไว้กิน"

ข้าพเจ้ากราบและรับของจากท่านส่งไปให้พี่ๆที่ด้านหลัง ได้ยินท่านพูดว่า *"กับข้าวกับปลาของกินมากมาย ทำไมมากมายอย่างนี้น้อ มากมายมากมาย"*

ข้าพเจ้าได้ยินแล้ว ก็ทำให้นึกถึงเรื่องที่ท่านมักเล่าให้ฟังบ่อยๆ ที่วัดบูรพารามว่า *"พระเรานั้น ถ้ามาบวชแล้วอิ่มหนำสำราญ มันก็เพลิดเพลินไปในทางตกต่ำ ในพระธรรมวินัยที่ห้ามพระฉันตอนเย็นตอนบ่ายนั้น ก็เพื่อกำจัดกิเลสไม่ให้มันพอกพูน นั่นถูกครึ่งนึง อีกครึ่งนึงนั้น ท่านก็ต้องการให้พระทรมานบ้าง เป็นนักบวชก็ต้องอดกามารมณ์ อดความเพลิดเพลิน จะมามัวอิ่มแปล้ อ้วนท้วนแบบนั้น พระอ้วนไม่ดี ท่านว่าไว้ พระต้องผอม ดูเดี๋ยวนี้พระอ้วนท้วนสมบูรณ์กว่าโยมอีก*

หลวงปู่นั้นเป็นคนสองยุค เกิดมาตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง

ยุคนั้นมันเป็นยุคลำบากยากแค้นอย่างแท้จริง อะไรๆ มันยากไปเสียหมด ไม่ง่ายเลย เพิ่งจะมาง่ายเอาก็เมื่อหลังปี ๒๕๐๐ นี่เอง อาหารการกินของพระสมัยนั่นก็ โอ.... ทรมาน พ่อแม่เราคนในบ้านเมืองของเรา ญาติโยมก็ต้องกินแบบกระเบียดกระเสียน ไม่ได้กินกันเหลือเฟือแบบทุกวันนี้ ทุกวันนี้อาหารพระมันมากมายเกินไป งานบุญงานสาทรอะไรที มีแต่อาหาร ยังดีตรงที่ว่าอาหารเหล่านั้นได้เป็นประโยชน์ต่อญาติโยมด้วยเหมือนกัน”

บอกบุญ

เป็นที่ทราบกันดีว่า หลวงปู่โพธิฯ ท่านไม่ชอบและไม่สนับสนุนการบอกบุญเรี่ยไรจากชาวบ้าน เข้าใจว่าน่าจะมาจากการที่ท่านเห็นความลำบากยากแค้นของชาวบ้านในจังหวัดสุรินทร์สมัยก่อน ของกินของใช้ ปัจจัยต่างๆ เป็นของหายาก กลายเป็นภาพความทรงจำในใจของท่านมาจนปัจจุบัน เวลามีงานบุญของวัดหรือกิจที่มีอันจะต้องใช้ปัจจัยต่างๆ ท่านจึงเกรงใจไม่บอกบุญเรี่ยไรชาวบ้านเลย ท่านบอกว่าสงสารเขา เรื่องนี้เป็นที่รู้กันของญาติโยมในจังหวัดสุรินทร์อย่างกว้างขวาง

ช่วงที่ยังแข็งแรง หลวงปู่รับกิจนิมนต์ในที่ต่างๆ อยู่เสมอ ได้ปัจจัยที่คนในกรุงเทพฯและพ่อค้าคหบดีต่างๆ ถวายมา ท่านก็จะเก็บไว้เพื่อบริจาคเป็นสาธารณะกุศลต่อไปทั้งสิ้น เท่าที่ข้าพเจ้าทราบและรู้เห็นจากประสบการณ์ตรงก็เห็นท่านนำปัจจัยนั้นไปบริจาคกับโรงพยาบาลและโรงเรียนต่างๆ หลายครั้ง ทั้งโรงพยาบาลในจังหวัดสุรินทร์ จนถึงโรงพยาบาลในกรุงเทพมหานครอีกหลายแห่ง

มีอยู่ครั้งหนึ่ง ท่านทราบว่า มีการสร้างล็อกเกตรูปเหมือนของท่านเพื่อนำไปเป็นวัตถุมงคลสมณาคุณญาติโยมที่บริจาคเงิน มีการตั้งราคาการบริจาคสูง ญาติโยมที่อยากได้ล็อกเกตรูปท่าน เสียเงินเสียทองในการนี้ไปหลายคน ท่านมาทราบภายหลัง จึงไม่พอใจอย่างมาก ว่าทำกันแบบนี้ไปได้อย่างไร

ข้าพเจ้าจำเหตุการณ์นี้ได้ดี เพราะเป็นช่วงที่ท่านมาพักที่วัดใหม่สิริกมลาวาสพอดี

และได้ปรารภเรื่องนี้ให้ญาติโยมกรุงเทพฯ ที่ใกล้ชิดหลายท่านฟัง ภายหลังท่านได้สั่งผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องล็อกเกตดังกล่าวนั้น ให้ระงับการกระทำนั้นเสีย และหลวงปู่ได้นำล็อกเกตที่เหลือตกค้างอยู่ที่วัด นำมาแจกจ่ายญาติโยมในกรุงเทพฯและที่สุรินทร์จนหมดไปในที่สุด

สุญญตาวิหาร

ข้าพเจ้าเคยเรียนถามหลวงปู่ว่า สมัยก่อนเวลาหลวงปู่ดูลย์ สอนธรรมะ ท่านสอนอย่างไร มีเรื่องราวชาดกนิทานอะไรสอดแทรกหรือไม่ อย่างไร

ท่านตอบว่า *"ไม่มีเลย หลวงปู่ดูลย์ท่านไม่ค่อยพูด นอกจากตอนเย็นๆ นั่งผึ่งลมหน้ากุฏิ อารมณ์ดี ท่านจึงปรารภธรรมให้ฟังเสียทีนึง เวลาสอนธรรมะก็เป็นธรรมะล้วนๆ ไม่มีนิทาน ไม่มีเรื่องเล่าอะไรเลย เคยนั่งเป็นเพื่อนท่านตอนเย็นๆ ท่านพูดให้ฟังว่า ในบรรดาพระสูตรในพระไตรปิฎกทั้งหมดที่ท่านอ่าน ท่านพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่มีพระสูตรบทไหนจับใจท่านเท่าเรื่องความว่างเลย*

พระสูตรนั้น พระพุทธเจ้าตรัสถามพระสารีบุตรว่า ท่านมีอะไรเป็นวิหารธรรม

พระสารีบุตรตอบว่า กระผมมีความว่างเป็นวิหารธรรมพระเจ้าข้า อันนี้หลวงปู่ดูลย์ชอบมาก คนเราถ้ามีความว่างในใจเสียแล้ว มันก็จะสงบ สบาย ความว่างนี้เป็นวิหารธรรมของพระอริยเจ้าทั้งหลาย ท่านจะอยู่กับธรรมเหล่านี้

มีความรู้ ตื่น เบิกบาน นี่ท่านว่าอย่างนี้"

บุญกุศล

ที่วัดบูรพารามในวันหยุดสุดสัปดาห์ จะมีญาติโยมแวะเวียนมาทำบุญถวายสังฆทาน และกราบขอพรกับหลวงพ่อพระชีว์ พระพุทธรูปโบราณคู่เมืองสุรินทร์ในวิหารเพื่อเป็นสิริมงคลกันเสมอมิได้ขาด ถ้าหลวงปู่ว่างจากธุระกิจนิมนต์ ท่านก็จะอยู่ต้อนรับพูดคุย ถามทุกข์สุขของญาติโยมลูกศิษย์ลูกหาที่เข้ามากราบท่านที่ศาลารับรองเป็นประจำ

หลวงปู่ชอบให้ชาวบ้านทำบุญ ทำบุญที่เป็นบุญจริงๆ (ไม่ใช่แค่ทำทาน) เพราะบุญมีอานิสงค์มาก และส่งผลข้ามภพข้ามชาติได้ หลวงปู่จึงมักสอนผู้ที่แวะมาทำบุญที่วัดเสมอว่า

"อานิสงค์ของบุญนั้น ต้องเกิดที่ตัวเองก่อน ถึงจะขยายไปคนอื่น ตัวเราต้องสร้าง ต้องมีกุศลด้วยตัวเองเสียก่อน จึงจะแบ่งกุศลนั้นไปสู่คนอื่นได้ เราจะได้มีความสบายใจในตัวบุญนั้นยิ่งขึ้น

คำของพระพุทธเจ้าท่านว่าไว้ว่า ท่านให้ระลึกถึงสิ่งที่เป็นบุญเป็นกุศลไว้ตลอด เพื่อไม่ให้ตัวเราไประลึกถึงสิ่งที่ไม่เป็นกุศล การสวดมนต์ก็เป็นบุญ การทำสมาธิก็เป็นบุญ ทำอะไรก็เป็นบุญ ขอให้เริ่มที่ตัวเอง ให้ภาวนาพุทโธ ๆ เรื่อยไป นึกถึงครูบาอาจารย์มากๆ หลวงปู่มั่นก็ได้ หลวงปู่ดูลย์ก็ได้ มันจะเป็นกุศล"

มงคลของหลวงปู่

เวลาหลวงปู่ให้พรญาติโยมทั่วไปที่ไปกราบท่านที่วัด หรือแม้แต่เหล่าพยาบาลในโรงพยาบาลที่ท่านรักษาอาการอาพาธอยู่ จะคุ้นหูคำอวยพรซึ่งหลวงปู่มักกล่าวปิดท้ายบทสวดให้พรภาษาบาลีอยู่เสมอว่า "เอาล่ะ สำเร็จๆๆ ชนะๆๆ รวยๆๆ" ญาติโยมมาทำบุญได้ฟังก็ยิ้มแย้มแจ่มใส เพราะได้คำอวยพรที่รู้สึกเป็นมงคลครอบคลุมจุดประสงค์ทั้งหมด ลาภ ยศ สรรเสริญครบถ้วน

มงคล แปลว่า เหตุอันนำความสุขความเจริญมาให้ หมายถึง สิ่งอันเป็นความสวัสดี ความสุข และความดีงามต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามที่มุ่งหวังปรารถนา มงคลมี ๒ นัยยะ คือ นัยยะทางโลก กับ นัยยะในทางธรรม

มงคลในความหมายทางโลก คือสิ่งที่เป็นความสุข ความเจริญทางโลก หรือแม้แต่เป็นวัตถุที่คนทั่วไปถือว่าเป็นมงคลเช่น วันมงคล วัตถุมงคล ผลไม้มงคล หรือแม้แต่คำมงคลที่หลวงปู่มักจะใช้ในการให้พรญาติโยมก็เช่นเดียวกัน อันนี้เรียกว่า มงคลภายนอก

มงคลทางธรรม คือมงคลที่เป็นข้อวัตรปฏิบัติ ต้องลงมือทำด้วยตนเองจึงจะได้ผลจริง เกิดเป็นมงคลแก่ตัว มงคลแบบนี้มี ๓๘ ประการ เช่น การคบบัณฑิต การทำบุญให้ทาน การบูชาบุคคลที่ควรบูชา เป็นต้น เรียกอีกอย่างว่า มงคลภายใน ต้องใช้การสอนสั่ง ชี้แนะ อบรม จากครูบาอาจารย์และการประพฤติปฏิบัติฝึกหัดตนเอง

อันที่จริงหลวงปู่ ท่านมักจะอวยพรและมอบความเป็นมงคลให้กับญาติโยมทั้งมงคลภายนอกและมงคลภายในเสมอ หากแต่เวลาหลวงปู่ให้มงคลภายในแก่ผู้ฟัง คนได้ฟังแล้ว ตีเป็นคำสอนพระเทศน์ ฟังแล้วก็ผ่านไป บางคนตีเป็นว่าหลวงปู่พูดตำหนิเอาเสียอีก ไม่ได้มองเป็นมงคล เลยไม่สนใจ บางคนถูกหลวงปู่ตักเตือน เสียใจร้องห่มร้องไห้ก็มี สู้เฝ้ารอคำมงคลอันเป็นมธุรสวาจาที่มาพร้อมการประพรมน้ำมนต์ดีกว่า ได้ฟังก็ยิ้มแย้มแจ่มใส เอามือลูบศรีษะถือเป็นมงคลกัน ถือว่า ครบจบสมบูรณ์การมาไหว้พระทำบุญ

มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่จะคิดได้ว่า การได้รับการสอน การตำหนิ การว่ากล่าวจากพระอริยสงฆ์ ถือเป็นมงคลอย่างสูงแก่ชีวิต

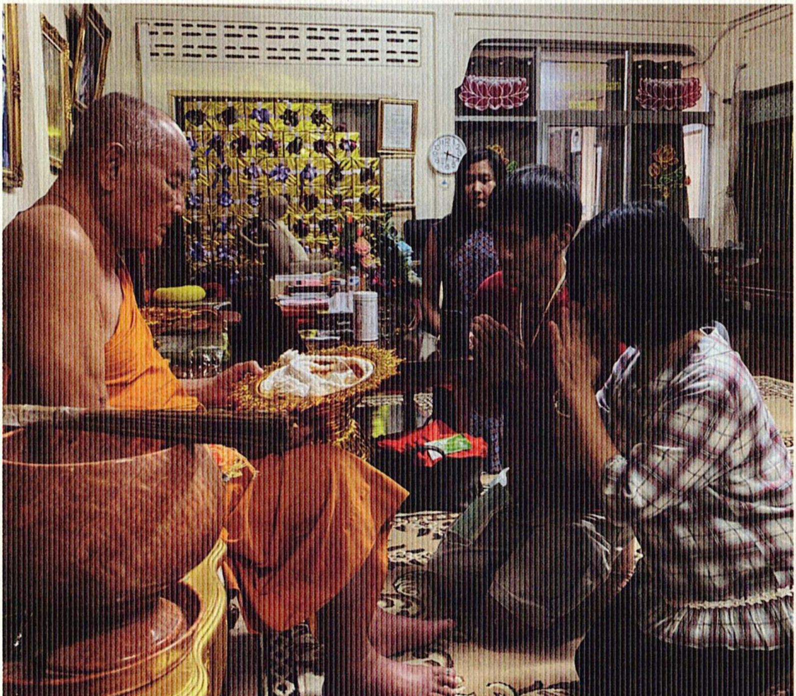

ความป่วยไข้

มีโยมผู้หญิงคนหนึ่งอายุไม่มากนัก เจ็บป่วยไม่สบายมานาน เกิดความทุกข์ใจ ได้มากราบหลวงปู่ที่วัดบูรพารามเพื่อเล่าเรื่องความทุกข์ใจให้ฟังอย่างยืดยาว หลวงปู่ได้ฟังแล้วจึงถามโยมคนนั้นว่า

"ความรู้สึกของเราน่ะ ตอนนี้เป็นแบบไหน?"

โยมผู้หญิงคนดังกล่าว เข้าใจว่าหลวงปู่ไม่เข้าใจอาการป่วยที่เธอเป็นอยู่จึงเริ่มต้นเล่าอาการอย่างละเอียดอีกครั้งจนจบ

หลวงปู่ยิ้มไม่ตอบอะไรแต่ถามโยมอีกว่า

"เวลารู้สึกว่าตัวเองป่วยนี้ แต่ละครั้ง นานไหม?"

โยมผู้หญิงไม่เข้าใจ หลวงปู่จึงเทศนาให้ฟังว่า

"โรคภัยไข้เจ็บนั้น มันเป็นอยู่ทุกยาม มันแล้วแต่ใจเราอยากจะเป็น หากจะเป็นมันก็เป็น ไม่อยากเป็นมันก็เป็น มันมีอยู่ทั่วไปสำหรับมนุษย์เราและสัตว์โลก เมื่อมีชีวิตแล้ว สิ่งนี้ก็เป็นของอยู่คู่กัน เป็นมากหนักเบาต่างกัน เลือกไม่ได้

ท่านจึงว่าอโรคยา ปรมาลาภา ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง ลาภอย่างยิ่งนี้ คือความไม่มีโรค จะมีอาหารการกิน ข้าวของเครื่องใช้ไม้สอยมหาสมบัติอะไรก็ไม่ถือเป็นบุญเท่าไม่มีโรค เพราะถึงมีของพวกนี้มากแค่ไหนเวลา

เจ็บป่วยมันก็เหมือนไม่มี มันทำให้โรคหายไปไม่ได้ แค่อาจทำให้ทุเลาความทุกข์ไปได้บ้าง แต่มันก็ยังมีโรคอยู่

เรื่องความป่วยไข้นี้สำหรับคนทั่วไปเป็นเรื่องใหญ่ ฉะนั้น หากมีโอกาสอยากหาทางคลายทุกข์เรื่องนี้บ้าง ก็ให้หมั่นทำบุญ ทำกุศล จะแจกข้าวของแจกยาให้ทานคนที่ป่วยไข้เหมือนเราบ้างก็ได้ ช่วยสงเคราะห์เพื่อนมนุษย์กันไป สิ่งที่ได้กลับมาจะได้เป็นความสุข เป็นกุศลในใจ ช่วยผ่อนคลายความทุกข์จากโรคของเราได้บ้าง

คนเป็นมะเร็งนี้ เป็นได้ทุกคน อย่าว่าแต่มะเร็งเลย โรคอื่นๆก็ด้วยเหมือนกัน บางคนอายุน้อยแต่มีโรคมากเหลือเกิน บางคนอายุมากแต่ก็มีโรคน้อย ต่างๆกันไป รักษายากบ้างง่ายบ้าง สำคัญที่สุดคืออย่าให้กำลังใจตก ถ้ากำลังใจตกกิเลสมันก็ได้โอกาส บางคนทุกข์ร้องห่มร้องให้มันก็ยิ่งเอาใหญ่ เราร้องให้ มะเร็งมันไม่ได้ร้องกับเราด้วย มันไม่ได้สนใจอะไร แต่มันจะได้ใจใหญ่

คิดอย่างนี้ก็แล้วกัน ว่ายังมีคนเจ็บป่วยกว่าเรา ลำบากกว่าเรา บางคนเจ็บป่วยแล้วยังจนกว่าเราอีก น่าสงสาร มีตั้งเยอะตั้งแยะ คิดแบบนี้ สงสารเขา เมตตาเขา เมตตาตัวเอง ใจมันจะคลาย พอใจเริ่มเป็นกุศล ก็เกิดอานิสงส์ก็ถือว่าได้บุญแล้ว”

เทศน์รายการวิทยุ

ในวันสำคัญทางศาสนาเช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา จะมีชาวบ้านแวะเวียนมาไหว้พระทำบุญที่วัดบูรพารามทั้งวัน ดูครึกครื้นดี และในวันพระใหญ่แบบนี้ก็จะมีรายการธรรมะทางวิทยุในจังหวัดมากราบขอให้ท่านบรรยายธรรมเพื่อนำไปออกอากาศในช่วงค่ำเป็นประจำ ผู้ดำเนินรายการซึ่งคุ้นเคยกับท่านมานานจะนำอุปกรณ์มาบันทึกเสียงที่ศาลารับรอง หลวงปู่ก็เมตตาเทศนาให้ไปออกอากาศทุกครั้ง ผู้ดำเนินรายการท่านนี้เสียงดีมาก เสียงกังวานเหมือนมีไมโครโฟนอยู่ที่คอตลอดเวลา วันนั้นภรรยาข้าพเจ้านั่งอยู่ด้วยจึงได้มีโอกาสบันทึกเสียงที่หลวงปู่เทศนาสดๆ ดังนี้

พระธรรมเทศนา เนื่องในวันมาฆบูชา

"ท่านผู้เจริญทั้งหลายคงทราบกันดีอยู่แล้วว่า วันนี้เป็นวันสำคัญทางศาสนา ได้แก่วันมาฆบูชา เป็นวันที่พระพุทธเจ้าได้แสดงพระโอวาทปาติโมกข์สั่งสอนแก่เหล่าพระภิกษุ และพุทธศาสนิกชน คำว่าปาติโมกข์นี้ แปลว่าโอวาทในการอบรมรักษาตนเอง ท่านกล่าวอย่างย่อได้เหลือเพียงสามอย่างว่าคือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การบำเพ็ญกุศลได้ถึงพร้อม และการชำระจิตใจให้สะอาด

ถ้าจะเอาย่อให้มากที่สุดก็คือ เว้นชั่ว ประพฤติดี ทำใจให้สะอาด ท่านผู้เจริญทั้งหลายลองคิดดูสิว่า เมื่อเว้นชั่วประพฤติดีแล้วมันก็น่าจะจบ แต่กลับยังมีข้อสามสำทับมาอีก มันหมายความว่ายังไง

คนเรานั้น เมื่อเว้นชั่วก็เป็นคนไม่ชั่ว แต่ต้องประพฤติดีด้วยจึงจะเป็นคนดี เว้นชั่วประพฤติดีแล้วแต่ถ้าใจไม่สะอาดก็ไม่แน่นอนว่าการเว้นชั่วประพฤติดีนั้นจะยืดยาว ต้องชำระใจให้สะอาดจึงจะมีโอกาสเว้นชั่วประพฤติดีได้ตลอดไป นี่ความหมายของท่านอยู่ตรงนี้

การไม่ทำบาป บางครั้งเราก็ไม่ทำบาปเว้นจากความชั่วอยู่แล้ว แต่ความประพฤตินี่สิ มันเป็นของลึกซึ้งเพราะมันหมายถึงเรื่องทางใจด้วย

ถึงเราไม่ดุ ไม่ด่า ไม่อาละวาดทางกาย ทางวาจา แต่ทางใจก็อาจไม่สงบ อาจจะฟุ้งซ่าน หรือด่าว่าอะไรในใจ ฉะนั้นการชำระใจให้สะอาดจึงหมายความว่าต้องประพฤติปฏิบัติทางใจด้วย เมื่อใจเราสะอาดเสียอย่างเดียวก็เป็นอันว่าเป็นการเว้นชั่วประพฤติดีไปในตัว พึงเข้าใจอย่างนี้ไว้เถิด เว้นชั่วประพฤติดี ทำใจให้สะอาด ขอให้ทุกท่านพยายามปฏิบัติตามหลักสามข้อนี้ให้ได้ เราจะได้พ้นจากบาปกรรม ความไม่ดีไม่งามต่างๆ เป็นผู้ยังพระศาสนาให้เจริญ

คำว่าสร้างหรือทำนุบำรุงศาสนา อะไรต่ออะไรนั้น ไม่ได้หมายถึงการสร้างถาวรวัตถุ หากแต่ว่าหมายถึงการสร้างกายของเราให้สะอาด ไม่ทำบาปทำกรรมทางกาย สร้างวาจาให้สะอาดไม่ทำบาปทางวาจา และชำระใจให้สะอาด นี่คือการสร้างศาสนาที่แน่นอนที่สุด ขอให้ ให้ความสำคัญที่ใจเท่านี้พอ

เพราะฉะนั้นพระพุทธองค์จึงสอนสกัดไว้ทั้งหมด ไม่ให้ทำชั่ว ให้ประพฤติดี และให้ตั้งใจชำระใจให้สะอาด ปฏิบัติได้ดังนี้จึงได้ชื่อว่าเป็นการบูชา แม้ไม่ได้มาบูชาดอกไม้ธูปเทียนที่วัด แต่ตั้งใจเว้นชั่วประพฤติดี ปฏิบัติใจให้สะอาด ก็ถือว่าได้ปฏิบัติตามโอวาทปาฏิโมกข์อย่างเรียบร้อยแล้ว ขอให้ตั้งใจทำทุกคน เพิ่มบุญเพิ่มกุศลให้กับตัวเอง ขอความสุขสวัสดี จงมีแก่ท่านทั้งหลาย ทุกท่านทุกคนเทอญฯ"

เมื่อเทศน์เสร็จ ท่านหันมาหาผู้ดำเนินรายการแล้วถามว่า *"คุณทำได้ไหม? ตามที่เทศน์ให้ฟัง"* ผู้ที่นั่งฟังท่านในศาลารับรองเลยหัวเราะกันใหญ่

ความรู้

ลูกศิษย์ลูกหาที่มากราบหลวงปู่โพธิฯ หลายท่านเป็นนักปฏิบัติทั้งแบบฝึกฝนจริงจังและแบบสมัครเล่น (คือสมัครใจจะทำแบบเล่นๆ) บางคนเวลามาสนทนาธรรมกับท่านก็ยกธรรมะที่ถือกันว่าเป็นธรรมขั้นสูงมาปุจฉาวิสัชนา ด้วยเพราะเห็นเป็นพระระดับเจ้าคุณฯ และเป็นนักเทศน์ด้วย ถามอย่างจริงจัง ท่านได้แต่ยิ้มๆ และตอบวิสัชนาด้วยคำตอบทีเล่นทีจริงเป็นที่ขำขันอยู่หลายครั้ง

วันหนึ่งมีญาติโยมแต่งชุดขาวปฏิบัติธรรมแวะเวียนมากราบหลวงปู่ที่กุฏิ จากที่ได้ฟังเข้าใจว่าเป็นคณะนักปฏิบัติที่ตระเวนไปเรียนการปฏิบัติกับครูบาอาจารย์ตามที่ต่างๆ อยู่บ่อยๆ มีโยมผู้หญิงสาวๆ คนหนึ่งในกลุ่มได้เรียนหลวงปู่ว่า

"หลวงปู่ขา ตอนนี้มีพระปฏิบัติที่ท่านสำเร็จแล้วหลายรูปนะเจ้าคะ หลายองค์เลยน่าดีใจนะเจ้าคะ"

หลวงปู่ท่านฟังแล้วถามว่า

"แล้วคุณไปทราบมาจากไหน"

โยมผู้หญิงคนนั้นตอบว่า *"เห็นมาจากในยูทูปค่ะ ในอินเตอร์เน็ตน่ะเจ้าค่ะ เขาเอามาลงกันไว้ ท่านว่าท่านสำเร็จบรรลุธรรมแล้ว เป็นบุญจริงๆ เดี๋ยวว่าจะแวะกราบท่านและขออยู่ปฏิบัติธรรมที่วัดท่านด้วยเจ้าค่ะ"*

หลวงปู่ได้ฟังก็ยิ้ม แล้วตอบว่า

"จากยูทูป เขาลงไว้รึ ดีแล้ว ดีแล้ว ดีใจกับท่านด้วย" ญาติโยมที่มาต่างพากันปลาบปลื้ม สนทนากันพักหนึ่งก็ลาไปวัดอื่นต่อ

พอพวกเขากลับไปแล้ว ภรรยาของข้าพเจ้าคงทนความสงสัยไม่ไหว เลยรีบถามหลวงปู่ทันทีว่า *"ที่เขาว่า มีจริงๆ หรือคะหลวงปู่"*

หลวงปู่ท่านนั่งยิ้ม แล้วตอบเพียงว่า

"คนที่เขารู้อะไรแล้ว เขาไม่บอกกันหรอกว่าเขารู้อะไร เพราะความรู้นั้นมันเกินคำพูด มันบรรยายออกมาอย่างนี้อย่างนั้นไม่ได้"

อารมณ์คนอื่น

หลวงปู่โพธิฯ ท่านเมตตาต่อภรรยาและครอบครัวของข้าพเจ้ามาก ท่านมักจะสอนชี้แนะสิ่งต่างๆ ในการดำเนินชีวิตตลอดจนหลักธรรมให้เสมอ หลายครั้งที่ท่านตั้งใจสอนอย่างจริงจังและภรรยาของข้าพเจ้าก็ขออนุญาตท่านบันทึกเสียงเก็บไว้ หลายเรื่องหลายตอนในหนังสือเล่มนี้จึงเป็นอานิสงค์ที่มาจากการบันทึกเสียงคำสอนของหลวงปู่โดยภรรยาข้าพเจ้าด้วย

ครั้งหนึ่ง ภรรยาข้าพเจ้ามีความทุกข์ใจเกี่ยวกับคำพูดไม่ดีของคนอื่น ผ่านไปแล้วก็เก็บมาคิดคำนึงถึงอีก ทำให้หงุดหงิด เหมือนได้ยินเขาพูดกรอกหูซ้ำแล้วซ้ำเล่า ครั้นหลวงปู่โพธิฯ ท่านทราบเรื่องเข้า ท่านก็หัวเราะขำ และสอนภรรยาข้าพเจ้าว่า

“บุญมันเกิดขึ้นที่ใจ บาปมันก็เกิดที่ใจ
ใจของใครก็ของคนนั้น
จำเอาไว้นะ
อย่าเอาใจเราไปเป็นอย่างที่เขาว่า
อย่าไปนั่งรับอารมณ์ของคนอื่น มันไม่ดี

คนเรามันเป็นยังไง มันก็คิดว่าคนอื่นมันจะเป็น จะคิดอย่างนั้น ถ้าเขาสบายใจ เขาก็ดีกับเรา ถ้าเขาไม่สบายใจ เขาจะพูดอย่างไรก็ได้แล้วแต่ที่เขาจะสรรหามาพูด โฮ่ (ถอนหายใจ) เรื่องมนุษย์มันก็ร้อนรนอย่างนี้”

ตั้งใจให้มาก

มีโยมผู้หญิงแต่งกายด้วยชุดปฏิบัติธรรมสีขาวได้เข้ามากราบหลวงปู่ในบ่ายวันหนึ่งพร้อมคณะ สังเกตดูว่า โยมท่านนี้น่าจะเคยมาปฏิบัติธรรมที่วัดและเคยได้รับคำแนะนำจากหลวงปู่มาก่อน วันนี้จึงมาคุยรายงานการปฏิบัติของตนเองให้ฟัง พูดไปหัวเราะไป หลังจากหลวงปู่ได้ฟังและสนทนาเรื่องต่างๆ ไปแล้วพักหนึ่ง จู่ๆ ท่านก็วกมาเรื่องการปฏิบัติ และกล่าวกับโยมท่านนั้นว่า

"โยมน่ะ มีโอกาสภาวนาเยอะกว่าเพื่อน แต่ไม่ตั้งใจให้เต็มอัตราอะไรๆก็ไม่ว่า เสียอย่างเดียวเรื่องไม่ตั้งใจ อันนี้ไม่ได้ เราอ่านพุทธประวัติพระสาวกแต่ละองค์ โอ้โฮ บางองค์ท่านเอาจริงเอาจัง บางองค์ โอ้โฮ ถอย ต้องสึกขาลาเพศไป มีอยู่ครั้งหนึ่งที่พระพุทธเจ้าท่านเตือนให้พึงระลึกไว้ เป็นเรื่องของจิตของใจ

หลวงตาองค์หนึ่ง มาบวชเมื่อแก่ เห็นพระวินัยเยอะแยะเลยไปขอลาพระพุทธเจ้า บอกท่านครับวินัยอะรึ้ยอะไรเยอะแยะ ปฏิบัติอย่างไรหมดผมขอลาสึก พระพุทธเจ้าจึงหาอุบายให้ท่านกลับไปก่อนแล้วค่อยมาใหม่ วันหลังหลวงตามากลับมาอีก พระพุทธเจ้าเลยตรัสว่า เอาอย่างนี้ วินัยหลายข้อไม่ต้องรักษาก็ได้ แต่ขอให้รักษาเพียงข้อเดียวได้ไหม หลวงตาได้ยินเลยบอกว่าโอ้ ข้อเดียวแบบนี้สบายมาก พระพุทธเจ้าจึงขอให้หลวงตารักษาใจ ข้อเดียวไม่ต้องรักษาอย่างอื่น ให้รักษาใจ ระวังใจ ภาวนาทำความสงบระงับในใจอย่างเดียวสุดท้ายหลวงตาบวชจนตาย ไม่ได้สึก...

คนเรานี้ ดีชั่วตัวดำอย่างไร อยู่ที่ใจอย่างเดียว ใจสำคัญที่สุด ใจมันเร็ว วิ่งไปจับ วิ่งไปคิด วิ่งไปเพลิน ตามอารมณ์รวดเร็วที่สุด ถ้าจะปฏิบัติต้องตั้งใจให้มาก ตั้งใจไม่ถึงเสี้ยวของที่เล่ามานี้ก็ไม่เกิดอะไร"

บาปกรรม

เวลาหลวงปู่พูดคุยกับญาติโยมที่แวะเวียนมากราบท่านในวันหยุด นอกจากหลวงปู่จะถามสารทุกข์สุขดิบ บ้านช่องอาชีพของญาติโยมต่างๆ พร้อมทั้งให้พรด้วยความเมตตาแล้ว ท่านมักแทรกสอนเรื่องบาปบุญคุณโทษไว้ด้วยเสมอ

บางคนมัวแต่หลงไปในโทรศัพท์มือถือบ้าง ห่วงกังวลจะถ่ายรูปกับท่านบ้าง สาละวนกับการหาซองและใบปวารณาบ้าง เลยไม่ได้สนใจจะฟังข้อธรรมที่แทรกอยู่ในประโยคของท่านเท่าใด ซึ่งนับว่าน่าเสียดาย

ครั้งหนึ่งท่านพูดเรื่องบาปกรรมแทรกไว้ในความเห็นของท่าน ระหว่างที่คณะญาติโยมจากกรุงเทพฯคณะหนึ่งมากราบท่านที่วัดว่า

"บาปกรรมนั้น เวลามันจะตามสนอง ยังไงก็ไม่พ้นมันไปได้ อาจจะโดนอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง เกิดความพลั้งเผลอ ผิดพลาด หรือถูกหาเรื่องหาราวทั้งที่มันไม่ใช่ บาปกรรมนี้ดูยาก บางทีก็เกิดจากความพลั้งเผลอ บางทีก็เกิดเพราะตั้งใจ ต้องระวังให้มาก"

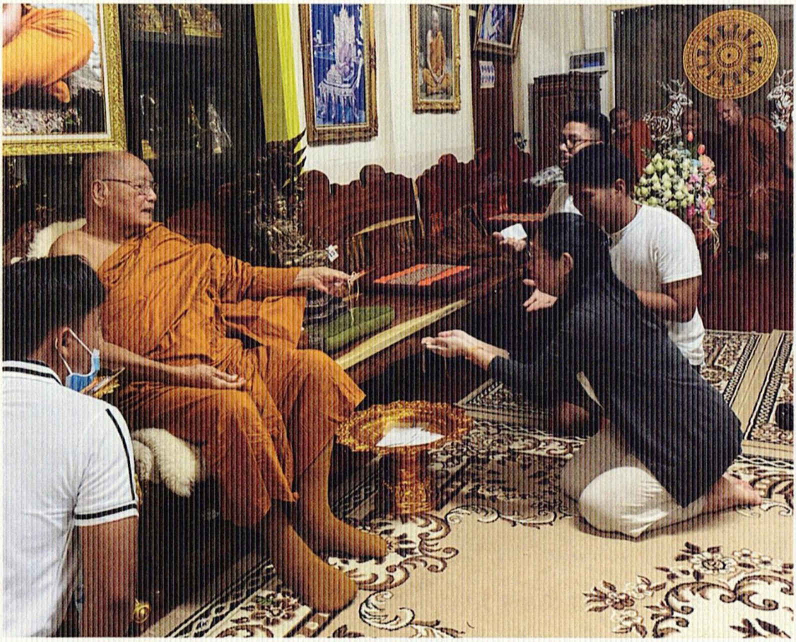

พระไม่มีเงินเดือน

มีผู้จัดการธนาคารท่านหนึ่ง เข้ามารับตำแหน่งเป็นผู้จัดการธนาคารสาขาในจังหวัดสุรินทร์ วันมารับตำแหน่งจึงมากราบถวายเครื่องสังฆทานทำบุญขอพรฉลองตำแหน่งกับหลวงปู่

สนทนากันสักเดี๋ยวหนึ่ง พอท่านทราบว่าเป็นผู้จัดการธนาคาร ท่านเลยพูดเย้าว่า *"ดีแล้ว อาตมาจะได้ไปกู้เงินบ้าง"*

นายธนาคารหัวเราะแล้วพูดว่า *"หลวงปู่เอาเงินไปฝากดีกว่าครับ"*

หลวงปู่จึงตอบว่า *"อาตมาจะเอาเงินที่ไหนไปฝาก หลวงปู่ไม่ได้ทำงานมีเงินเดือน คุณน่ะเงินเดือนเยอะ พระเรานะโยม พระเถระ เจ้าคณะอะไรต่ออะไร เมื่อก่อนเงินเดือน ๓๓ บาท เดี๋ยวนี้ไม่รู้กี่บาทไม่ได้สนใจ อย่าไปนึกว่า พระจะมีเงินเยอะเป็นพันเป็นสองพันสามพัน เรื่องนี้เคยมีคนถามว่าก็เป็นพระจะเอาเงินเดือนไปทำไม*

แค่เงินกุสลา ธัมมา นะโมตัสสะ ก็เยอะแยะแล้ว (หัวเราะ) ก็ถูกของเขาเนาะ พระสมัยนี้เลยมีเงินมาก มันก็เป็นแบบนั้น"

การสั่งสม

ในวันที่นายธนาคารมากราบหลวงปู่ มีคณะญาติโยมจากที่ต่างๆ มาพร้อมกันอีกสองคณะ นั่งรอที่จะเข้ามากราบสนทนากับท่าน เรื่องราวที่ท่านพูดคุยในช่วงนั้นจึงเกี่ยวพันวกกลับมาเรื่องเงินทองและการประกอบอาชีพ

ตอนหนึ่งของการสนทนา ท่านพูดขึ้นว่า *"เดี๋ยวนี้อะไรๆ ก็เงิน ทำอะไรก็เงินไปหมด คนจึงต้องทำงานหาเงิน หารายได้ มีรายได้ ก็ต้องมีรายเหลือด้วย เข้าใจไหม รายได้ รายเหลือเป็นสิ่งสำคัญพอกัน เพราะฉะนั้นในการทำมาหากินของคนเรา ทั้งเล็กทั้งใหญ่จึงต้องคิดถึงรายเหลือให้มาก ข้อสำคัญนั่นอยู่ที่รายเหลือ ถ้าไม่เหลือสักนิดเลย นี่คือไม่เหลืออะไร ถ้าเหลือมาก ก็มีมาก*

จึงต้องรู้จักการสั่งสม สั่งสมหมายถึงส่งเสริมให้มันมากขึ้นๆ การภาวนาก็เหมือนกัน เป็นการสั่งสมความดี ความเห็นถูกให้มากขึ้น พอกพูนยิ่งๆ ขึ้น...."

อัตตา

คนที่เข้ามาวัด ไม่ว่าจะมาเพราะทำบุญหรือปฏิบัติธรรม ล้วนมีหลากหลายรูปแบบปะปนกัน ทั้งดีและไม่ดี ทั้งคนสุจริตและมิจฉาชีพ ยิ่งในวัดบูรพารามซึ่งเป็นวัดใหญ่กลางเมือง ยิ่งทำให้เห็นข้อเท็จจริงนี้ได้ง่าย มิจฉาชีพมีทั้งมาในรูปแบบของโยมและพระ จะพบเห็นมากเวลาวัดมีงานบุญใหญ่ๆ การจะรู้ได้ว่าใครอยู่ในข่ายนี้ต้องใช้วิธีสังเกตเอา ซึ่งคนในพื้นที่วัดจะรู้กันเข้าใจว่าคงคุ้นชินเพราะพบเห็นกันอยู่เป็นประจำ

ในหมู่นักปฏิบัติและคนวัดเองก็มีอะไรแปลกๆ อยู่มากเช่นกัน เดิมทีข้าพเจ้าไม่ค่อยได้ไปยุ่งเกี่ยวกับสังคมวัดมากนัก จะปฏิบัติธรรมก็ทำเอาที่บ้าน แล้วก็ไปรายงานหลวงปู่ พ่อแม่ครูบาอาจารย์เป็นครั้งคราวตามโอกาส ไม่เคยไปคลุกคลีเป็นศิษย์วัดอยู่นานๆ เลยไม่ค่อยได้เห็นคนที่มาวัดแบบแปลกๆ มากนัก

เรื่องหนึ่งที่เห็นมากคือ เรื่องของอัตตา สิ่งนี้เป็นความประหลาดใจสำหรับข้าพเจ้าพอสมควร เนื่องจากคนทั่วไปมักจะคาดหวังว่าคนที่ใกล้ชิดวัดอยู่ใกล้พระใกล้ธรรม ควรเป็นผู้มีคุณธรรมสูงกว่าคนทั่วไปในสังคม มีอัตตาตัวตนน้อย เพราะเข้ามาขัดเกลาฝึกฝนจิตใจให้เห็นความจริงของกายและใจอยู่เสมอ หากแต่ในความจริงมันก็ไม่ได้เป็นไปในแบบนั้นเสียทั้งหมด เพราะในอีกแง่มุมหนึ่งวัดก็อาจเป็นสถานที่รวมกิเลสสารพัดของมนุษย์ที่มีความเข้มข้นในดีกรีที่ไม่ได้แตกต่างจากที่พบเห็นในสังคมอื่นๆ เลย

เพียงแค่สิ่งเหล่านั้นมันซ่อนตัวอยู่ใต้จริตมายาอันปรุงแต่งขึ้นให้เห็นเป็นภาพที่ตรงกันข้าม จากความจริงที่มันเป็นเท่านั้นเอง

หลวงพ่อไพศาล วิศาโล แห่งวัดป่าสุขคะโต เทศนาบ่อยๆ ว่า คนที่ปฏิบัติธรรมอาจจะมีอัตตาตัวตนสูงกว่าคนปรกติ เพราะเชื่อว่าตนเองเป็นคนดีดีกว่าคนอื่นๆ ที่ไม่เข้าวัดปฏิบัติธรรมเช่นตนเอง หรือแม้แต่การมีศีลก็ยังเป็นเรื่องนำมาเสริมอัตตาตัวตนกันได้ เช่น ถือศีลห้าเป็นคนดีและหากถืออุโบสถศีลได้ ก็จะรู้สึกว่ามีความเป็นคนดีมากกว่าคนถือศีลห้าอันเป็นศีลฆราวาสปรกติไปอีกขั้น พาลให้ใจคิดเหยียดผู้ที่บกพร่องผลั้งเผลอในศีลไปเสียอีก หรืออัตตาแบบโลกๆ ที่เกี่ยวกับยศตำแหน่งก็มีเหมือนกัน ฆราวาสบางคนเพียงเข้านอกออกในวัดหลวง หรือรู้จักสนิทกับพระที่มีสมณศักดิ์พัดยศต่างๆ บ้าง เลยมีอาการเหมือนตัวเองได้ติดยศ ติดสมณศักดิ์นั้นเสียเอง ซ้ำยังนำอัตตาตัวตนดังกล่าวมาแสดงข่มเขื่องต่อคนอื่นอย่างไม่รู้สึกอะไร เคยพูดเรื่องนี้ให้หลวงปู่ฟังท่านหัวเราะและกล่าวว่า

“คนเรามันก็เป็นอย่างนี้ เขาพากันมาที่วัดก็เพื่อทำบุญบ้าง ทำบาปบ้างสร้างกุศลในจิตใจ ทีนี้ไม่รู้ว่าจะด้วยอะไร เลยทำให้บางคนเขาเผลอทำบาปทำกรรมไปไม่รู้ตัว คนบางคนก็มีในสิ่งที่คนอื่นไม่มี บางคนก็ไม่มีในสิ่งที่คนเขามีกัน ครั้นพอมีเข้าเลยคิดว่าสิ่งที่ตนมีนั้นมันมากมายกว่าคนอื่น หรือคนที่ไม่เคยที่จะไม่มี พอไม่มีเข้าก็คิดว่าขาดแคลนกว่าคนอื่น ไม่เคยเลยที่จะพอดีกัน”

อดทน

วัดบูรพาราม แม้ว่าจะเป็นวัดในฝ่ายธรรมยุตินิกาย แต่ก็เป็นวัดธรรมยุตินิกายในเมือง ไม่ใช่วัดป่า สิ่งแวดล้อมต่างๆ จึงแตกต่างจากวัดธรรมยุตินิกายที่เป็นวัดป่าอยู่มาก เมื่อเป็นวัดเมืองจึงย่อมประสบปัญหาและยุ่งเกี่ยวกับความวุ่นวายของผู้คนอยู่เนืองๆ

อันที่จริงวัดก็เป็นสังคมสังคมหนึ่ง ย่อมประกอบขึ้นจากกลุ่มคนที่แตกต่างทางทัศนคติ ความเชื่อ และอุปนิสัยมาอยู่รวมกัน การปกครองภายในสังคมพระจึงต้องใช้หลายสิ่งหลายอย่าง นอกจากใช้พระวินัยขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว บางทีก็ต้องใช้จริยธรรม จนถึงกฎหมายในทางโลกเข้ามาผสมผสาน

ความวุ่นวายอันเกิดจากปัญหาภายในสังคมในองค์กรต่างๆ เป็นแบบใด ปัญหาต่างๆของสังคมหลังเขตพัทธสีมาก็ไม่ต่างกันนัก เพราะเกิดมาจากกิเลสเช่นเดียวกัน ทั้ง ความโลภ ความโกรธ ความริษยา และความหลง พระภิกษุส่วนมากจึงยังต้องการการฝึกฝนขัดเกลา เพื่อพัฒนายกระดับจิตใจให้สูงขึ้นเช่นเดียวกับคฤหัสถ์ โดยเฉพาะการตักเตือนชี้แนะจากครูบาอาจารย์ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในการเรียนรู้ปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย พระอาจารย์ไพศาล วิสาโล แห่งวัดป่าสุคะโต จังหวัดชัยภูมิ กล่าวไว้เสมอว่า *"การตักเตือนพระเป็นสิ่งที่ควรทำ เพราะพระส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ระหว่างการฝึกฝนพัฒนาตน ควรมีผู้แนะนำและทักท้วง เมื่อเห็นท่านประพฤติไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย*

ผู้ที่ทำเช่นนั้นถือว่าเป็นทั้งกัลยาณมิตรและผู้รักษาพระธรรมวินัย อันถือว่าเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งของอุบาสกอุบาสิกา"

วัดบูรพาราม ในสมัยของหลวงปู่โพธิฯ ก็ไม่สามารถหลีกหนีโลกธรรมแห่งความวุ่นวายนี้ไปได้ เท่าที่ข้าพเจ้ารู้จักท่านมา พบว่า ท่านต้องใช้ขันติธรรมอย่างสูงท่ามกลางปัญหาต่างๆ รอบตัว

การเป็นพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์และต้องรับผิดชอบเรื่องราวหลายอย่างในบริบทที่ท่านเกี่ยวข้องนั้น นับเป็นเรื่องไม่ง่าย ข้าพเจ้าแต่เดิมไม่เคยมองเห็นมิติของพระในแง่มุมนี้มาก่อน เพราะคิดว่าสังคมพระเป็นสังคมสงบ ไม่น่ามีเรื่องปวดเศียรเวียนเกล้า ซึ่งในภายหลังพบว่า ความคิดเช่นนั้นของข้าพเจ้าเป็นการมองโลกที่แคบและไร้เดียงสาเกินไป

หลวงปู่ท่านเคยปรารภให้ฟังบ่อยๆ ถึงปัญหาต่างๆ ที่ท่านพบเจอ ทั้งปัญหาจากญาติโยม ปัญหาจากพระลูกวัด ปัญหาการเมืองคณะสงฆ์ หรือแม้แต่ปัญหาการอยากได้ใคร่ดีในตำแหน่งทางการปกครองต่างๆ ที่หลวงปู่เห็นว่า ไม่ควรเป็นเรื่องที่พระสงฆ์จะไปคิดอยากได้อะไรแบบนั้น ท่านเคยกล่าวถึง "จาคะ" ว่า *"พระต้องมีจาคะ มีศีลแล้ว ก็ต้องมีจาคะ"*

หลวงปู่กล่าวกับข้าพเจ้าว่า "เป็นคุณนี่ก็ดีเหมือนกันนะ ไม่ต้องไปยุ่งกับใคร โปร่ง โล่งสบาย ไม่เหมือนหลวงปู่"

ข้าพเจ้ากำลังคิดจะถามหลวงปู่ว่าท่านทำอย่างไรกับปัญหาสารพัดต่างๆ เมื่อต้องเผชิญหน้ากับมัน ยังไม่ทันจะถามท่านก็ยกมือขึ้น ชี้มือวนๆ ไปที่หน้าผากท่าน แล้วตอบข้าพเจ้าสั้นๆ ว่า *"อดทนเอา"*

ดูตัวเอง

เวลาข้าพเจ้าเดินทางไปกราบเยี่ยมหลวงปู่ หลายครั้งที่มีโอกาสได้สนทนากับท่านตามลำพัง หลวงปู่จะเล่าเรื่องหลวงปู่ดูลย์และการปฏิบัติของท่านให้ฟังเสมอ อาจด้วยอุปนิสัยของท่านที่ไม่โอ้อวดความรู้ โอ้อวดภูมิธรรมเลย ทำให้ญาติโยมส่วนมากคิดว่าท่านมีความรู้ความชำนาญด้านอภิธรรม และการเทศน์ มองท่านเป็นพระนักเทศน์เท่านั้น

ในทุกคำสนทนาที่ข้าพเจ้าได้รับจากหลวงปู่ ล้วนมีธรรมอยู่ภายใน ท่านอาจจะเล่าเรื่องโน้นเรื่องนี้ให้ฟังจิปาถะ แต่สุดท้ายท่านก็จะปรารภธรรมแทรกเข้ามาอยู่เสมอ ถ้าข้าพเจ้าไม่มีไอแพดในมือ ข้าพเจ้าก็จะตั้งใจฟังจำไว้และรีบมาบันทึกในภายหลัง หลายเรื่องมีประโยชน์และปรับใช้ได้ในการฝึกใจในชีวิตประจำวัน เช่น การย้อนมองดูตัวเองเวลาเกิดปัญหาใดๆ ขึ้น ท่านว่า

"เวลาเกิดอะไรขึ้นกับตัวเรา อย่าไปโทษคนอื่น มันอยู่ที่ตัวเราทั้งหมด พิจารณาตัวเอง มองตัวเองก่อน อย่าโทษคนอื่น

คุณของครูบาอาจารย์ เขายกย่องคุณกัน ในการแนะนำตักเตือนเป็นสิ่งสำคัญ บางอย่างหลวงปู่ก็เคยโกรธครูบาอาจารย์ที่แนะนำ มาคิดได้ นึกได้ถึงธรรมของท่านก็เมื่อตอนผลของกรรมมันให้โทษเสียแล้ว"

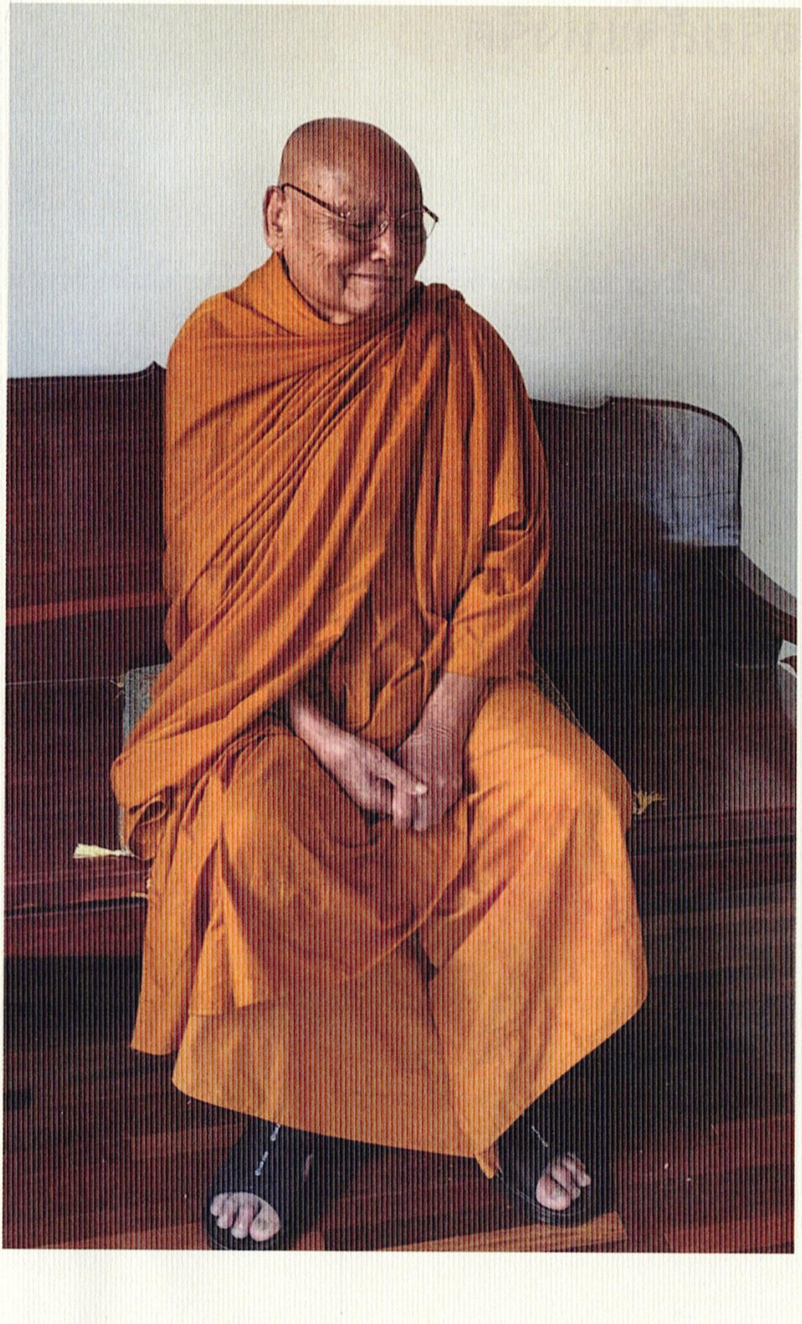

อริยสัจแห่งจิต

บริเวณทางเข้าด้านหน้าพิพิธภัณฑ์หลวงปู่ดูลย์ อตุโล ภายในวัดบูรพาราม มีป้ายจารึกคำสอนสำคัญของหลวงปู่ดูลย์ที่ทางวัดจัดทำไว้ มองเห็นอย่างชัดเจนเวลาเข้าไปกราบรูปจำลองของหลวงปู่ดูลย์ในพิพิธภัณฑ์

คำสอนที่จารึกไว้บนป้ายหินอ่อนนั้น ความว่า

จิตที่ส่งออกนอกเป็น สมุทัย
ผลอันเกิดจากจิตที่ส่งออกนอกเป็น ทุกข์
จิตเห็นจิตเป็น มรรค
ผลอันเกิดจากจิตเห็นจิตเป็น นิโรธ

คำสอนนี้ถือเป็นหลักธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ที่พุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธาแนวทางปฏิบัติของท่านรู้จักกันดีที่สุดข้อหนึ่ง นอกเหนือจากประโยคธรรม ***"อย่าส่งจิตออกนอก"***

ข้าพเจ้าอ่านพบข้อธรรมนี้ครั้งแรกในหนังสือหลวงปู่ฝากไว้เมื่อหลายปีมาแล้ว

รู้สึกประทับใจมาก จนเมื่อได้พบกับหลวงปู่โพธิฯ จึงได้มีโอกาสฟังท่านอธิบายเรื่องนี้ในบ่ายวันหนึ่ง ที่ข้าพเจ้าพาคณะผู้ศรัทธาจากสำนักงานที่กรุงเทพฯ มาช่วยงานหลวงปู่ที่อาโพน

คนในคณะทำงานของข้าพเจ้าท่านหนึ่งได้เรียนถามท่านว่าที่หลวงปู่ดูลย์กล่าวหมายถึงอะไร หลวงปู่ฟังแล้วก็ตอบว่า

“อะไรอะไรของเรานี้เวลามันเกิดขึ้น มันก็เกิดที่จิต หยุดลงที่จิต ทั้งดีทั้งชั่ว คิดอะไร จำอะไร มันก็อยู่ที่จิต ถ้าเรารู้ตัวเรา ว่าคิดดีคิดชั่ว เห็นตัวเราอย่างนี้ว่าคิดอะไรอย่างไร มันก็สงบสบายเท่านั้นเอง ถ้าจิตสะอาด จิตสงบสบาย มันก็มีความสุข ก็เท่านี้ เป็นอย่างนี้”

อย่าส่งจิตออกนอก

คำสอนที่ว่า ***"อย่าส่งจิตออกนอก"*** เป็นคำสอนของหลวงปู่ดูลย์ที่ผู้ฝึกหัดอบรมจิต ต่างพากันคุ้นหู ปรากฏอยู่คู่กับภาพของหลวงปู่ดูลย์ในสื่อต่างๆ อยู่เสมอ

ประโยค *"อย่าส่งจิตออกนอก"* นี้เป็นธรรมสำคัญ มีนัยยะให้มองย้อนทวนกระแสเข้าไปในใจ ในกายตน สำรวจ อ่านจิต อ่านใจตนเอง ระวังไม่ให้พลั้งเผลอ เมื่อระลึกรู้ตัวว่า เผลอก็ให้สำรวมระวังจิตกลับเข้ามาประจำในฐานกายฐานใจอย่างเดิม

ปรกติข้าพเจ้าไม่ค่อยกล้าเรียนถามหลักธรรมจากหลวงปู่มากนัก นอกจากท่านจะปรารภขึ้นมาเองเพราะเห็นว่า ระยะหลังท่านรับแขกมาก ไม่ค่อยได้พักเลย ดูมีอาการอ่อนเพลีย เมื่อได้มีโอกาสนั่งพักผ่อนเล่นที่ม้านั่งข้างกุฏิ ข้าพเจ้าก็ไม่อยากรบกวนถามอะไรให้ท่านเหนื่อยตอบ

แต่บางครั้งท่านก็เหมือนจะทราบเอง ท่านเคยถามข้าพเจ้าตอนนั่งรับลมช่วงหัวค่ำหน้ากุฏิว่า ภาวนาเป็นยังไงแล้ว ข้าพเจ้ายังไม่ทันจะเอ่ยตอบว่าอะไร ท่านก็ชิงกล่าวก่อนว่า *"ดีแล้ว ทำแบบนั้นก็ดีแล้ว สลับกันบ้างพุทโธบ้างลมบ้าง ดีแล้ว อย่าส่งจิตออกนอก เข้าใจคำนี้ไหม ถ้าคนทำกันได้ โลกมันก็ไม่วุ่นวายแบบนี้ นี่เพราะส่งออกไปว่ากัน ออกไปประหัตประหารกัน มันถึงวุ่นวาย"*

สมาธิ

มีอยู่วันหนึ่ง ข้าพเจ้าจำได้แม่นยำว่า เป็นครั้งแรกที่ได้ยินหลวงปู่โพธิฯ ท่านปรารภเรื่องสมาธิให้ฟัง ที่น่าประหลาดใจคือ ข้าพเจ้าไม่เคยคาดคิดว่าสิ่งที่ท่านพูดขึ้นมามันจะเป็นสิ่งเดียวกับที่ข้าพเจ้าได้ยินหลวงพ่อปราโมทย์แห่งวัดสวนสันติธรรม เทศน์มาตลอด

สิ่งนั้นคือสิ่งที่เรียกว่า "สมาธิโดยอัตโนมัติ"

ตามหลักปฏิบัติแล้ว สมาธิโดยอัตโนมัติหรือการมีสติโดยอัตโนมัติ เป็นเรื่องที่ต้องฝึกฝนอย่างจริงจัง เป็นการฝึกหัดสอนจิต ให้มีความจำต่อปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นทางอารมณ์อย่างธรรมชาติโดยไม่พยายามบังคับ หรือแทรกแซง ปรุงแต่งกระบวนการรับรู้ทางอารมณ์นั้นๆ เรื่องนี้เป็นเรื่องละเอียดลึกซึ้งมาก และทำให้ข้าพเจ้าเริ่มเห็นมิติอื่นๆ ของหลวงปู่ที่มากกว่าการเป็นพระนักเทศน์บนธรรมาสน์แบบที่คนมักเข้าใจกัน

วันนั้นท่านกล่าวว่า

"สมาธิที่ดีนั้น ควรเป็นสมาธิโดยอัตโนมัติ ก็เหมือนที่เราขีดเขียนหนังสือนี่ล่ะ เราต้องมีสมาธิแบบนั้นจึงจะคิดเขียนข้อความต่างๆ ออกมาได้ครบถ้วนใจความ ทำแบบนั้น ถ้าไม่มีสมาธิก็คิดก็เขียนเช่นนั้นไม่ได้"

จิต

เรื่องของหลวงปู่ดูลย์ที่หลวงปู่โพธิฯ ท่านถ่ายทอดให้ฟังมีมากมายหลายเรื่องทุกเรื่องล้วนมีคติธรรม และมีประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการปฏิบัติและฝึกฝนจิตตัวเองทั้งสิ้น

คราวหนึ่งมีคนถามท่านเกี่ยวกับคำที่หลวงปู่ดูลย์กล่าวไว้ว่า ***"จิตนั้นไม่ใช่จิต แต่ถึงกระนั้นมันก็ไม่ใช่ ไม่ใช่จิต"*** ว่าหมายความว่าอย่างไร

หลวงปู่โพธิฯ เล่าว่าเรื่องนี้ท่านก็เคยสงสัยอยู่เหมือนกัน เลยไปซักหลวงปู่ดูลย์

"หลวงปู่ดูลย์ท่านว่า จิตนั้นมันเป็นสิ่งสมมติ สมมติไว้เรียกกัน บางองค์ก็เรียกว่าจิต บางองค์ก็เรียกว่าใจ บางองค์เห็นเป็นสติ เรียกกันไปอันเดียวกัน เลยถามท่านว่าแล้วจริงๆ มันเป็นอะไร ท่านก็ว่า มันก็เป็นอันนั้นนั่นแหละ พอซักต่อว่าแล้วมันเป็นอย่างไร ก็ตอบว่ามันก็เป็นอย่างนั้น ถามอย่างไรท่านก็ว่าแบบนี้

ไอ้เราก็คิดไม่ถึงท่าน ต้องมาพิจารณาเอาเองทีหลัง อะไรๆ ทั้งหมดนี้มันเกิดที่จิต ดับลงก็ที่จิต การภาวนาไม่ใช่มานั่ง พุทโธ ยุบหนอพองหนออะไร หรือไปยึดถือกันอย่างนั้นอย่างนี้ การภาวนานั้นก็เพื่อให้พิจารณา อย่าไปยึดถือมัน แล้วก็ละวางไป"

เพลินใจ

มีธรรมบทหนึ่ง หลวงปู่โพธิฯ เคยพูดแทรกไว้ในตอนที่คุยเรื่องจิปาถะกับท่านในศาลารับรอง คำของท่านจับใจ จนข้าพเจ้ารู้สึกว่า มันกระโดดออกมาจากประโยคอื่นๆ ในขณะนั้นอย่างชัดเจน

ท่านว่า *"อย่าเพลินตามใจ ใจที่เราเพลินไปนั้น โกหกทั้งหมด มันโกหกใคร? ก็โกหกตัวเราเองนั่นล่ะ ตรงนี้เป็นสิ่งสำคัญมากที่เราพึงควรสังวรณ์ระมัดระวังไว้"*

ประคองใจ

หลวงปู่เล่าเรื่องหลวงปู่ดูลย์ให้ฟังเรื่องหนึ่ง ข้าพเจ้าจำได้ขึ้นใจ ท่านกล่าวว่า

"หลวงปู่ดูลย์เคยเล่าถึง การระมัดระวังรักษาจิตรักษาใจไว้อย่างนี้ ท่านว่า เหมือนคนถือน้ำมัน เอาน้ำมันร้อนใส่ภาชนะอะไร อย่างขันอลูมิเนียม หรืออะไรแบบนั้น แล้วก็เดินประคองไป

ต้องระมัดระวัง น้ำมันในขันจะกระเพื่อม ถ้ากระเพื่อมนิดเดียวเดี๋ยว ก็ลวกมือลวกเท้า ลองคิดดูว่าจะต้องระวังแค่ไหน ระหว่างทางเดินหนึ่งเส้น สองเส้น

นั่นล่ะ ใจต้องระวังกว่านั้น หลวงปู่ดูลย์ท่านว่า"

ดูจิต

การปฏิบัติในแนวทางของหลวงปู่ดูลย์ ท่านเน้นการฝึกฝนและพิจารณาที่จิตเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะจิตถือเป็นแหล่งรวมซึ่งกิเลสและการเคลื่อนไหวของอารมณ์ต่างๆ

หลวงพ่อปราโมทย์แห่งวัดสวนสันติธรรม เคยกล่าวไว้ในการบรรยายธรรมของท่านเสมอว่า "การดูจิต เป็นการปฏิบัติที่ลัดสั้นที่สุด" เพราะเป็นการปฏิบัติที่มุ่งตรงไปพิจารณาถึงเหตุแห่งทุกข์ มุ่งเจาะเข้าไปสู่แกนแห่งความรู้สึกนึกคิด และอารมณ์อันเป็นบ่อบึงแห่งกิเลสที่เราสะสมเอาไว้ในจิตใจ การพิจารณาสิ่งที่เกิดขึ้นกับจิต และการเคลื่อนไหวของมันจึงเท่ากับเป็นการทำความรู้จักความจริงตามธรรมชาติของตัวเราอย่างตรงเป้าที่สุดวิธีหนึ่ง ตามหลักมหาสติปัฏฐานสี่ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

หลวงปู่โพธิฯ ท่านเคยกล่าวถึงจิตและผลของการปฏิบัติเกี่ยวกับจิตไว้ดังนี้

"ผลที่ได้จากการปฏิบัติจนหยุดคิด หยุดปรุงแต่ง หยุดแสวงหา หยุดความอาลัย ความกังวลหมดแล้วนั้น ผลที่ได้แก่จิตก็คือ ความสงบสงัดในจิต มีความสง่างามเป็นความรู้ ความตื่น ถ้าจิตมาอยู่ตรงจุดนี้ มันก็พ้นทุกข์

แต่สิ่งนี้มันทำง่ายๆ ที่ไหน คนเรามันมีแต่คิด มีแต่ฟุ้งซ่าน จะให้หยุดคิดมันทำไม่ได้ เมื่อห้ามมันไม่ได้ก็ต้องพิจารณามัน ดูมันไปอย่างสงบเสงี่ยม"

ไม่คิดไม่ทุกข์

เรื่องของจิตและความคิด เป็นเรื่องละเอียดลึกซึ้ง ต้องใช้ความตั้งมั่นของสติอย่างมากในการมองเห็นสุขทุกข์ในความคิดและการละวาง หลวงปู่โพธิฯ ท่านเคยเล่าเรื่องให้ฟังเรื่องหนึ่งว่า

"หลวงปู่ดูลย์ท่านอยู่เหนือความคิด นานแล้วมีลูกศิษย์คนหนึ่ง ทำงานการเงินของธนาคารในกรุงเทพฯ เป็นสมุห์บัญชี ธนาคารเขาใหญ่โต เกิดมีปัญหาขึ้นแก้ไม่ได้ เดือดร้อน คิดว่าต้องเป็นปัญหาใหญ่ในชีวิตตัวเองอย่างแน่นอน กลุ้มใจมาก หมดทางออก เลยมาหาหลวงปู่ดูลย์ที่วัด ตอนนั้นเย็นแล้วประมาณทุ่มสองทุ่ม เราก็นั่งอยู่ด้วยใกล้ๆ ท่าน เห็นเขามารายงานให้หลวงปู่ฟัง หลวงปู่ช่วยด้วย ช่วยชี้ทางแนะแนวผมด้วย หลวงปู่ดูลย์ท่านก็นั่งฟังเฉย ไม่พูดอะไร คนนั้นพอเห็นหลวงปู่ไม่พูดอะไรเลยก็ออกไป ไปปรึกษาพระอื่นที่คุ้นเคยกันในวัด สักเดี๋ยวก็วนกลับมาหาหลวงปู่อีก รบเร้าขอวิธีแก้ปัญหาเพราะคิดไม่ออกแล้ว หลวงปู่ดูลย์ท่านลุกขึ้นยืนแล้วก็พูดว่า ก็อย่าไปคิดมันสิ! ท่านพูดแค่นี้ แล้วก็ลุกไปเลย (หัวเราะ)

คนเรานั้น ถ้ามันไม่คิด มันก็ไม่ทุกข์ จริงๆ อยู่ดีๆ มันก็ไม่น่ามีเรื่องอะไร ก็ดันไปคิดให้มันมีเรื่องขึ้นมา อย่างนั้นอย่างนี้ ถ้าไม่มีเรื่อง มันก็ไม่ใช่มนุษย์ เขาถึงว่าไว้แบบนั้น"

ทางสายกลาง

ธรรมะเรื่องทางสายกลาง เป็นหนึ่งในข้อธรรมที่คุ้นหูพุทธศาสนิกชนอย่างดีมากที่สุดเรื่องหนึ่ง แต่จะหาคนเข้าใจธรรมข้อนี้อย่างถึงแก่นจนสามารถเชื่อมไปถึงอริยมรรคได้นั้นกลับเป็นเรื่องยาก

มัชฌิมาปฏิปทา หมายถึง การไม่ยึดถือสุดโต่งทั้ง ๒ ทาง ได้แก่ อัตตกิลมถานุโยค คือ การทำตนเองให้มีความลำบากเกินไป กามสุขัลลิกานุโยค คือ การติดพันในกาม ในความสบายจนเกินไป พระพุทธเจ้าทรงกำหนดหลักในการปฏิบัติเพื่อทางสายกลางนี้ไว้อย่างชัดเจนไว้ใน อริยมรรค ซึ่งเมื่อย่อความแล้วจะรวมเรียกว่า "ไตรสิกขา" ได้แก่ การศึกษาฝึกฝนเพื่อถึงพร้อมในศีล สมาธิ และปัญญา

หลวงปู่โพธิฯ เคยกล่าวเรื่องนี้กับญาติโยมในการสนทนาคราวหนึ่งที่วัดบูรพาราม ท่านกล่าวว่า

"พระพุทธเจ้าท่านสอนว่าให้มี มัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง ท่านว่าตึงเกินไป หย่อนเกินไป ไม่ดี ต้องเอาแบบทางสายกลาง คนเรานี่ก็เหมือนกัน เอาแค่เรื่องรวย รวยเกินไปก็ทุกข์ จนเกินไปก็ทุกข์

ปัญหาก็คือ สายกลางของแต่ละคนก็ไม่เหมือนกันอีก บางคนว่าเท่านี้ยังไม่กลาง เท่านั้นก็ไม่กลาง เลยไม่รู้จะเอายังไง ดังนั้นความเป็นกลางจึงอยู่ที่ใจของเรานี่แหละ มองดูตัวเราเอง ไม่ใช่ไปดูอื่นไกลที่ไหน"

จิตเป็นกลาง

ข้าพเจ้าเคยได้ยินหลวงปู่ อธิบายความเป็นกลางของจิตไว้อย่างน่าฟังมากท่านว่า

"จิตเป็นกลางนั้น ก็คือ จิตที่วางอยู่เป็นกลาง ไม่เอนเอียง ไปโลภ ไปโกรธ ไปริษยา ทางรัก ทางใคร่ ทางอะไรต่ออะไร เป็นกลางอยู่ในอารมณ์ทั้งหมดนั้นล่ะ ใครชม ใครติอย่างไร ว่าอย่างไร จิตเราก็เพียงแต่ได้ยิน ได้ยินก็แค่ได้ยิน ไม่ทุกข์เพราะสิ่งที่ได้ยินนั้น อะไรต่างๆ ก็ไม่สามารถทำให้จิตมันกำเริบขึ้นมาได้ จิตมันก็จะสงบในจิตอยู่ เรื่องนี้เป็นเรื่องละเอียดมาก

คนเราอดทนอะไรได้สารพัด แต่ที่มีปัญหามากเพราะจิตมันทนไม่ได้ จิตมันไม่อดทน มันไม่ปล่อยวาง บางทีคนเขาพูดว่า เสียดสีเรามาฟังไม่ชัดเจน ไม่เข้าใจว่า เขาว่าเราหรือไม่ ยังจะไปถามเขาอีกว่า คุณหมายความว่าอย่างไร คืออยากรู้อยากถามชัดๆ จะได้รู้ว่าเขาว่าเราหรือเปล่า เราจะได้โกรธ

เพราะมันเสียดาย อยากโกรธ เวลาเขาชม ก็อยากได้ยิน เพราะเสียดายความดีใจ มันเป็นแบบนั้น เสียหน้าที่การงานของจิตไปหมด"

อนรรฆ

ค่ำวันหนึ่ง หลวงปู่นั่งพักผ่อนอยู่ที่กุฏิ ข้าพเจ้าก็นั่งบีบนวดเท้าให้ท่าน มีพระอุปัฏฐาก โยม และพระลูกวัดนั่งคุยเรื่องวัตถุมงคลของหลวงปู่ดูลย์กันอยู่ ช่วงหนึ่งพระลูกวัดก็ถามหลวงปู่ว่า จำได้ไหมเหรียญนี้หลวงปู่สร้างไว้ในงานบุญที่วัด ท่านเลยคุยถึงเรื่องวัตถุมงคลของวัดบูรพารามให้ฟังว่า มีที่มาที่ไปแท้จริงอย่างไร อะไรที่คนส่วนมากเข้าใจผิด ท่านก็อธิบายให้ฟัง

จากนั้นท่านก็เรียกให้พระอุปัฏฐากหยิบกระป๋องสังกะสีเก่าๆ มีฝาปิดข้างเตียงนอนมาให้ท่าน ท่านเปิดดู มีของเล็กๆ จิปาถะหลายอย่าง แล้วท่านก็หยิบเหรียญวัตถุมงคลหลวงปู่ดูลย์ออกมาสองเหรียญ ท่านว่าเหลืออยู่แค่นี้ให้คนเขาไปหมด พระลูกวัดที่นั่งอยู่ห่างๆ กระเถิบมาดูด้วยความสนใจกันใหญ่

หลวงปู่ท่านหยิบเหรียญส่งมาให้ข้าพเจ้าเหรียญหนึ่ง บอกว่า เอ้า เก็บไว้ ข้าพเจ้าไม่กล้ารับเพราะเกรงใจพระอื่นๆ เลยตอบท่านว่าข้าพเจ้ามีแล้ว หลวงปู่เก็บไว้แจกเถอะครับ ท่านจึงว่า "ให้เอาอันนี้" ข้าพเจ้าจึงต้องกราบท่านและรับไว้ อีกเหรียญหนึ่งท่านให้โยมที่นั่งอยู่ด้วยกัน แล้วท่านก็กล่าวกับข้าพเจ้าว่า

"เหรียญนี้มีค่ามาก คุณค่าของเหรียญนี้มีมากเกินกว่าที่จะประเมินได้ อย่าเอาไปตีเป็นราคา เรียกว่าเป็น อนรรฆ คือหาค่าราคามากำหนดเทียบไม่ได้ เพราะเป็นของครูบาอาจารย์สร้างไว้ให้ไว้เพื่อรักษาคุ้มครองตัว เอาเก็บไว้ให้ดี"

นี่เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ที่ข้าพเจ้าจดจำเกี่ยวกับความเมตตาของหลวงปู่อย่างไม่รู้ลืม

มันเก่าแล้ว

ในช่วงหลังที่หลวงปู่มีอาการอาพาธบ่อยๆ ทำให้หลวงปู่ต้องเข้าออกโรงพยาบาลหลายครั้ง ทั้งโรงพยาบาลประจำจังหวัดและโรงพยาบาลในกรุงเทพฯ เวลามีใครมาพบท่าน ท่านจึงมักปรารภเรื่องกายสังขารและความเสื่อมให้ฟังเสมอ ท่านเคยกล่าวกับข้าพเจ้าเช่นกันว่า

"ร่างกายหลวงปู่มันเก่าแล้ว
ไม่ใช่แก่นะคุณ มันเก่า..
มันมีแต่หมดไป เสื่อมไป..

เวลาใครมาถามอายุตอนนี้ ก็บอกเขาว่า อาตมาอายุเริ่มน้อยลงแล้ว ไม่ใช่อายุมาก มันมีแต่น้อยลงๆ ทุกวัน อายุน้อยหมายถึงมันเหลือน้อย เพราะใช้ไปตั้ง ๙๐ ปีแล้ว คุณน่ะอายุมากกว่าหลวงปู่ เพราะยังเหลืออายุอีกมาก"

หลวงปู่อาพาธ

ข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปนอนเฝ้าอาการอาพาธของหลวงปู่ในคืนวันศุกร์ที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๒ เวลา ๒๑.๐๐ น. ที่ห้องพักรักษาชั้น ๑๓ โรงพยาบาลวิชัยยุทธ เพื่อทำหน้าที่สังเกตการณ์และเผื่อว่าจะได้ช่วยประสานกับพยาบาลนอกห้องในกรณีฉุกเฉิน

๒๑.๓๐ น. หลวงปู่มีอาการกระสับกระส่าย รู้สึกร้อนภายในร่างกายและท้องเสีย สองครั้ง

หลังจากนั้นท่านก็สวดมนต์ และพยายามหลับ

๒๓.๐๐ น. มีอาการแบบเดียวกันอีก

๐๒.๓๐ น. ท่านตื่นและมีอาการกระสับกระส่ายอย่างรุนแรง พยาบาลเข้ามาตรวจวัดความดันพบว่า ความดันปรกติและให้ยานอนหลับ ข้าพเจ้าจึงแจ้งแก่พยาบาลเรื่องที่ข้าพเจ้าได้เห็นท่านฉันถั่งเช่าแคปซูลที่มีผู้นำมาถวายไปหนึ่งเม็ด ข้าพเจ้าคิดจะท้วงตั้งแต่ตอนแรกแต่ไม่กล้าเพราะมีญาติโยมอยู่ เมื่อพยาบาลทราบก็ตกใจและขอทำรายงานส่งแพทย์ผู้รักษาและกำชับห้ามท่านฉันถั่งเช่าหรืออาหารเสริมลักษณะนี้อีก เพราะจะมีผลต่อการรักษา

ท่านยังคงนั่งอยู่บนเตียงและทรมานกับอาการดังกล่าวอย่างเงียบๆ โดยไม่มีเสียงใดๆ

เมื่อพยาบาลออกไป ท่านขอให้พระอุปัฏฐากหยิบยามาให้ท่าน ท่านฉันแล้วบอกว่า ยานี้เป็นเพื่อนท่านมากว่ายี่สิบปีแล้ว น่าจะช่วยทุเลาอาการท่านได้ ข้าพเจ้ามาทราบในภายหลังว่ามันคือวิตามินประเภทสมุนไพรหรือเห็ดหลินจือสกัด

หลังจากนั้น ท่านได้ปรารถเกี่ยวกับเรื่องสังขารและความชราของท่านให้ข้าพเจ้าฟัง ท่านให้ข้าพเจ้าจับที่หลังและบอกว่าตัวท่านร้อนไปหมด ทรมานมากนับตั้งแต่ที่เคยอาพาธมาในชีวิต ครั้งนี้เป็นครั้งที่ทนทุกข์ทรมานที่สุด อยากให้บันทึกไว้เผื่อจะมีโอกาสทำชีวประวัติของท่านในภายหน้า ขอให้บันทึกไว้ว่าวันนี้พระราชวรคุณได้เข้าพักรักษาอาการอาพาธที่โรงพยาบาลวิชัยยุทธ ได้ต่อสู้กับอาการอาพาธทุกข์ทรมานเจียนตาย มีญาติโยมมาอยู่ให้กำลังใจมากมายนับรวมได้ ๔ คน (ในห้องมีเพียงข้าพเจ้าและพระอุปัฏฐาก รู้สึกแปลกใจที่ท่านกล่าวจำนวนญาติโยมถึงสี่คน แต่ข้าพเจ้าไม่ได้ใส่ใจอะไรเพราะห่วงที่จะจำคำสั่งท่านมากกว่า)

ท่านกล่าวต่อไปว่า จากนี้หลวงปู่จะพิจารณาความตายล่ะ ต่อไปนี้มันจะเป็นอย่างไรก็ขอให้เป็นไปตามยถากรรม

และทิ้งตัวลงนอนบริกรรม

ข้าพเจ้าสังเกตดูอาการท่านผ่านช่องบานเกล็ดติดโซฟาและคอยฟังเสียงจากภายนอกม่านจนแทบไม่ได้นอนทั้งคืน พบว่าท่านได้เงียบไปในเวลาประมาณ ๕.๐๐ น.

รุ่งเช้าท่านตื่นเวลา ๗.๓๐ น. เมื่อพยาบาลเข้ามาตรวจ ท่านมีอาการดีขึ้น

ท่านกล่าวกับข้าพเจ้าถึงอาการของท่านเมื่อคืนที่ผ่านมา ท่านได้พูดสอนข้าพเจ้าเรื่องสังขารและความเสื่อมอีกครั้ง และเล่าว่าท่านดูพิจารณาความตายด้วยสติทั้งคืนจนหลับไป แต่ก็ยังอยู่ คิดว่าร่างกายนี้มันคงไม่ไหวแล้ว มันเสื่อมไปหมดแล้ว แต่ก็ยังอยู่ได้ หลวงปู่เป็นห่วงสิ่งที่กำลังทำ นั่นคือ อุทยานธรรม งานหลวงปู่ที่ฝากคุณทำขอให้ทำให้เสร็จ ให้สำเร็จ สำเร็จ สำเร็จ

ข้าพเจ้าจึงเรียนท่านว่าหลวงปู่ต้องอยู่ก่อนเพราะมีการงานอีกมาก ท่านหัวเราะแล้วตอบข้าพเจ้าว่า *"เดี๋ยวรอให้อุทยานเสร็จเสียก่อนค่อยว่ากัน"*

วันอาทิตย์ ที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๒ เวลา ๙.๐๐ น. ไอซียู รพ.วิชัยยุทธ

ข้าพเจ้ากำลังออกไปทำงาน รู้สึกแปลกๆ จึงตัดสินใจเลี้ยวรถออกถนนใหญ่ มุ่งตรงไปที่โรงพยาบาลวิชัยยุทธแทน ถึงที่นั่นเวลา ๘.๓๐ น.

ได้เข้าพบหลวงปู่เวลา ๙.๐๐ น. หลังจากที่ท่านฉันอาหารเช้าคือข้าวต้มและผัดบร็อกโคลี

ข้าพเจ้าเห็นท่านกำลังนั่งทดสอบสายตาด้านขวาของท่านที่เริ่มมีอาการพร่ามัว ด้วยการจ้องตัวหนังสือในหนังสือเล่มหนึ่ง พร้อมทั้งขยับแว่นสายตาขึ้นลง พระอุปัฏฐากในห้องจึงเรียกข้าพเจ้าไปหาท่านที่ด้านซ้าย

ท่านมองมาที่ข้าพเจ้าแล้วหลวงปู่ก็กล่าวว่า

"หลวงปู่ไม่ค่อยได้นอนเลย เป็นคนตื่นง่ายหลับยาก ธรรมชาติเราเป็นแบบนี้ ตั้งแต่หนุ่มยันแก่"

ท่านเอื้อมมือมาจับราวเตียงจะยันกายขึ้นมา ข้าพเจ้าเลยต้องรีบเข้าไปนั่งใกล้ๆ ท่าน แล้วท่านก็บอกข้าพเจ้าว่า

"งานที่คิดทำไว้ งานที่หลวงปู่ตั้งใจจะทำ อยากให้มีเกิดขึ้น ขอให้คุณจัดการตามที่ว่าไว้

แม้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นต่อจากนี้ ก็ขอให้ทำต่อไปให้สำเร็จ ไม่ต้องห่วงอะไร.."

"เรามาพิจารณาดูแล้วคิดว่า การจะมีอายุถึง ๑๐๐ ปีเป็นไปได้ยาก เพราะอายุขัยเรามีประมาณเท่านี้

คุณอายุเท่าไรแล้ว กีวี (ภรรยาของข้าพเจ้า) อายุเท่าไร ตอนนี้หลวงปู่ชรามาก มันเป็นความชรา มาคิดดู อายุขัยมีเท่าแค่เก้าสิบ จากนี้ปล่อยให้มันเป็นไป"

ข้าพเจ้าเห็นหลวงปู่เริ่มประสานมือในท่าสมาธิ แล้วกล่าวต่อว่า

"ชีวิตของเรามันมีแต่เด็กกับแก่ ไม่มีวัยหนุ่ม คนอื่นเขามีวัยหนุ่มกัน เราไม่มี

คุณรู้จักป.มูล ไหม ได้ป.มูลแล้วเขาก็ไปเป็นครู คนเขาไปสอบเป็นครูกัน หลวงปู่คิดจะไปสอบแต่ก็มาอยู่แบบนี้

ตั้งใจจะสึกกับหลวงปู่ดูลย์ท่านหลายรอบ ก็มีแต่จะสึกๆ ไม่กล้าเกรงใจท่าน จนอยู่มาถึงเดี๋ยวนี้ ก็มีความภูมิใจ

ได้สร้างวัดธรรมยุตินิกาย จากวัดกระจอกงอกง่อย ร่วมช่วยกันกับหลวงปู่ดูลย์จาก ๒-๓ วัดมาจนเดี๋ยวนี้มีถึง ๒๐๐ วัด เป็นความภูมิใจอย่างมาก เพราะถึงเราจะไม่ขาวแต่ก็ไม่ดำ ไม่สูงแต่ก็ไม่ต่ำ ไม่หล่อแต่ก็ไม่ขี้ริ้ว ภูมิใจที่ได้อยู่มาจนทุกวันนี้ ธรรมชาติของเรามันเป็นนักเทศน์ เทศน์ตั้งแต่หนุ่มจนมีชื่อเสียงว่าพระสมศักดิ์นักเทศน์ ไม่เสียดายอะไรเลย"

วันจันทร์ที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒

ข้าพเจ้าเข้าไปที่โรงพยาบาลในช่วงเช้า ๗.๓๐ น. หลวงปู่อาการดีขึ้น ได้ย้ายจากห้อง ไอซียู กลับมาพักรักษาตัวที่ชั้น ๑๓ เหมือนเดิม ค่าความดันและน้ำตาลในเลือดดีขึ้นมาก

ท่านฉันเช้า ข้าวสวย ผัดฟักทองกับไข่ หมูสับผัดกระเทียม และมะละกอสุก วันนี้ท่านดูสดใส อารมณ์ดี แม้ว่าหูข้างซ้ายจะมีประสิทธิภาพในการได้ยินลดลง

พระอุปัฏฐากเรียกผมไปหา นั่งข้างท่าน ท่านคุยเรื่องพระราชพิธี เรื่องอาการอาพาธและเรื่องราวจิปาถะที่ท่านเห็นในข่าวโทรทัศน์ให้ฟัง ช่วงหนึ่งท่านปรารภซ้ำๆ ขึ้นว่า *"ความอดทนชนะทุกสิ่ง ความอดทนชนะทุกสิ่ง"*

วันเสาร์ที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒

หลวงปู่เรียกข้าพเจ้าให้เข้าไปพบเพื่อหารือเรื่องการสร้างพระพุทธรัตนตรัยและศาลาที่ใช้ประดิษฐาน

ข้าพเจ้าไปถึงในเวลาประมาณ ๗.๓๐ น.

วันนี้ท่านอาการดีขึ้นมาก แจ่มใส แต่ก็ยังกล่าว ปลงสังขารและความเสื่อมอยู่เสมอ หลังจากท่านคุยงานเรียบร้อยแล้ว แล้วช่วงหนึ่งท่านเปรยขึ้นว่า

"ท่านเจ้าคุณมหาวีรวงศ์ เมื่ออายุ ๙๙ ปี เคยปรารภว่า คนเราถ้ายังมีความอยากในอาหารอยู่ มันก็ยังไม่ตาย

ตัวเราก็คงยังพอจะมีชีวิตอยู่กระมัง เพราะยังต้องการอาหารอยู่ คนเรานี้มันก็ไม่มีอะไรหรอก ถ้ายังกินได้มันก็ไม่ตาย อาหารมันกลายไปเป็นพลังงาน สมัยก่อนลำบากมากมีแต่ความขาดแคลน ก็อยู่ได้เพราะอานิสงส์ของผ้าเหลืองนี่ คุณน่ะเป็นคนที่อยู่ในโลกเดียว คือ โลกของความสุขสบายในทางโลก หลวงปู่อยู่สองโลก ทั้งความลำบากยากแค้นและความสบาย เพิ่งจะมาสุขสบายบ้างก็เมื่อกึ่งพุทธกาลนี่เอง

คนเราถ้ามันมีความพอใจ ภูมิใจในตัวเองมันก็จะสบาย มีความสุข แต่ทุกวันนี้ที่มันยุ่งกันแบบนี้ เพราะมันมีแต่คนที่ไม่พอ คนจนมีสองแบบ คือ จนเพราะไม่มี กับจนเพราะไม่พอ หลวงปู่จะเล่าเรื่องให้ฟัง

เป็นเรื่องผัวเมียจับปลาช่อน สองคนออกไปหาปลากัน ทอดแหจับปลาช่อน ใจก็คิดว่าได้ปลาตัวนึงก็คงเพียงพอแล้ว ได้กินอิ่ม แต่พอไปทอดแหขึ้นมากลับได้ปลาช่อนตัวใหญ่ตัวเท่าแขนนี่สองตัว ด้วยความตื่นเต้นดีใจทำให้ปลาที่จับมาหลุดหนีไปได้ตัวนึง คราวนี้ความดีใจเปลี่ยนเป็นความทุกข์เลย ทุกข์เพราะเสียดาย

เสียดายที่เคยได้มาถึงสองตัว ทั้งที่ตอนแรกคิดไว้ว่าจะเอาแค่ตัวเดียว คนเราถ้ามีความพอใจในตนเองมันก็มีความสงบ ท่านถึงสอนไว้ว่า นัตถิ สันติปะรังสุขัง

คนเราพอมันพอแล้ว รวยแล้ว สงบแล้วมันก็จะเมตตาแบ่งปัน”

ข้าพเจ้าจดจำคำพูดของท่านอย่างครบถ้วน ไม่ตกไม่หล่นข้อความใดเลย เมื่อออกจากห้องจึงรีบพิมพ์ในไอแพดเก็บไว้ทันที

ปรารภความตาย

ในช่วงที่หลวงปู่อาพาธ ข้าพเจ้ามักได้ยินท่านปรารภเรื่องความตายให้ฟังอยู่เสมอ มีครั้งหนึ่งท่านได้ปรารภเรื่องนี้ที่โรงพยาบาลวิชัยยุทธในช่วงเริ่มต้นการเข้ามารักษาอาการอาพาธที่กรุงเทพฯในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ มีใจความว่า

"ความตาย มันก็เป็นเรื่องแค่นั้นเอง เอาอะไรมาเพิ่มมากิน ก็ทำให้แค่อยู่ได้นานขึ้น ไม่ให้ตาย ให้อยู่ต่ออีกหน่อยเท่านั้น หลวงปู่รู้สึกว่า มันนานเกินไปแล้ว (หัวเราะ)

โอ.... ถามว่าอยู่ไปทำไมน้อ อยู่ไปเพื่อถึงความตายนี่เอง

รอความตาย ตอนนี้มันยังไม่มาถึง

ความตายของหลวงปู่มันเดินทางมาหลายกิโลแล้ว เกือบถึงแล้ว ถ้าจะเปรียบก็ว่าเดินมาเก้าสิบกิโลแล้ว คนเขาว่าขอให้หลวงปู่อายุยืนนาน จะยืนนานไปถึงไหน หลวงปู่ไตร่ตรองพิจารณาอยู่ทุกวัน

มีเรื่องนึงไหนๆก็พูดแล้ว คิดเสียใจมาตลอดว่าเป็นเรื่องไม่ดี มองเห็นมันทุกวันตลอดชีวิต เรื่องที่เราชอบพูดเล่น เป็นเรื่องไม่ดี ดีไม่พอ ไม่น่าพูด ไม่น่าคิดที่จะพูด แต่มันก็เคยตัวตั้งแต่เด็กมาแล้ว จะอะไรๆก็ต้องพูดเล่นก่อนพูดจริง ต้องมีหัวเราะเสียก่อน มันติด อันนี้ไม่ใช่เพราะหลวงปู่เป็นพวกลิเกอะไรหรอกนะ แต่มันเป็นของมันแบบนี้

เมื่อก่อนตอนเด็กๆไปบ้านใครเขา เขาถามด้วยความเอ็นดูว่ากินข้าวหรือยัง ก็ตอบเขาว่า กินแล้วครับ แต่ผมยังไม่อิ่มดี เขาก็ตอกกลับมาว่า อิ่มไม่ดีก็อดทนไป ไม่ต้องกินเพิ่ม (หัวเราะ) เขาตอกมาแบบนี้ ไม่มีเลยที่จะไม่พูดเล่น ละไม่ได้เสียที ละไม่ได้เสียที

ความตาย ความชรา ความตาย”

จิตหนึ่งจิตเดียว

หลวงปู่มีความเมตตา กรุณาต่อภรรยาของข้าพเจ้ามาก ตลอดเวลาที่หลวงปู่ได้เข้ามารักษาอาการอาพาธที่ชั้น ๑๓ โรงพยาบาลวิชัยยุทธ ภรรยาของข้าพเจ้ามีหน้าที่จัดการธุระต่างๆของพระอุปัฏฐากที่มาอยู่เฝ้าหลวงปู่ และประสานงานกับคุณหมอและพยาบาลเมื่อต้องการความช่วยเหลือพิเศษในกรณีต่างๆ ในช่วงหลังๆ หลวงปู่เริ่มมีอาการอาพาธมากขึ้น ขยับมือได้ยากแต่ท่านก็ยังพยายามที่จะฟื้นฟูร่างกายของท่านด้วยการพยายามพูด และขยับมือไม้ต่างๆ อยู่เสมอ

วันหนึ่งกลางเดือนเมษายน ช่วงบ่าย หลวงปู่รู้สึกตัวลืมตาขึ้นและได้พูดคุยกับภรรยาข้าพเจ้าสักครู่หนึ่ง หลวงปู่ได้ขอปากกา และกระดาษจากภรรยาของข้าพเจ้า และเขียนประโยคๆ หนึ่งบนกระดาษแล้วยื่นส่งให้ แม้ว่าการเคลื่อนไหวมือของท่านจะเป็นไปโดยยากลำบาก แต่ท่านก็สามารถเขียนตัวหนังสือจนจบประโยคสมบูรณ์อ่านได้ความว่า

“ อย่าส่งจิตออก หลวงปู่ดูลย์สอนไว้
ทำจิตให้มีสมาธิ จิตหนึ่งจิตเดียว เป็นเอก ดีงาม”

ท่านกล่าวด้วยว่า ไปฝึกให้ได้ ฝึกอันนี้ ไม่ต้องฝึกอะไรอื่น...

นับแต่นั้นเป็นต้นมา ภรรยาของข้าพเจ้าก็เริ่มสนใจการทำสมาธิ

ภาวนามากขึ้น นอกเหนือจากการสวดมนต์ นับว่าเป็นบุญแก่ภรรยาของข้าพเจ้าอย่างมาก ปัจจุบันกระดาษแผ่นนี้ถูกเก็บไว้อย่างดีเป็นเครื่องระลึกถึงความเมตตาของหลวงปู่และคำสอนสำคัญของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล ในคราวเดียวกัน

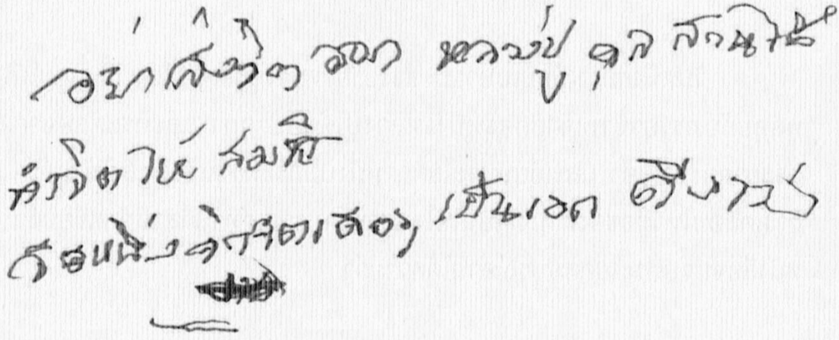

รู้บุญคุณ

ระหว่างที่หลวงปู่เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลวิชัยยุทธ ตั้งแต่ช่วงปลายปี ๒๕๖๔ นับจนถึงเวลาที่เขียนบันทึกนี้ กว่าสี่เดือนแล้ว ข้าพเจ้าและภรรยามีหน้าที่อุปัฏฐากจัดอาหารเพื่อถวายเพลพระที่มาเฝ้าอาการท่าน รวมถึงการทำความสะอาดจีวรและเรื่องปลีกย่อยอื่นๆ ตัวท่านเองแม้ว่าจะฉันอะไรโดยวิธีปรกติไม่ได้แล้วแต่ก็ยังเมตตารับถวายภัตตาหารจากพยาบาลที่มาทำบุญกับท่านในวันพระ เพื่อรับพรเป็นศิริมงคลในตอนเช้าอยู่บ่อยๆ วันหนึ่งช่วงสายหลวงปู่ท่านรู้สึกตัวดี จู่ๆ ท่านก็เปรยกับภรรยาข้าพเจ้าว่า

“พระเรานั้นถึงแม้ว่าเป็นพระก็ต้องรู้จักรู้บุญคุณคน เรากินข้าวกินน้ำที่ญาติโยมนำมาให้ นำมาสร้างบุญ พระก็ได้กิน ได้ฉัน ต้องรู้จักบุญคุณ”

ทำเอาเอง

ปลายเดือนเมษายน ๒๕๖๕ ข้าพเจ้าเข้าไปเยี่ยมหลวงปู่ที่โรงพยาบาล ท่านดูสดใสมาก แม้ว่าขณะนี้หูของท่านไม่ได้ยินแล้ว การเปล่งเสียงพูดก็แหบแห้ง พูดลำบากและสื่อสารได้เพียงข้อความสั้นๆ แต่ท่านก็ยังอารมณ์ดีและยิ้มกว้าง

ข้าพเจ้าสื่อสารกับหลวงปู่ด้วยการเขียน ช่วงหนึ่งข้าพเจ้าเขียนให้ท่านอ่านว่า ผมยังภาวนาทุกวันไม่ขาด ท่านพยักหน้าแล้วบอกว่า ดี รู้แล้ว ข้าพเจ้าจึงเขียนต่อว่า อยากได้นิพพาน ท่านยิ้ม ยกนิ้วโป้งขึ้นและกล่าวว่า

“ไปทำเอา อยากได้นิพพาน ไปทำเอา”

ก่อนที่ท่านจะสวดมนต์ให้พรสั้นๆ อย่างตั้งใจ

นี่เป็นบทสนทนาสุดท้ายที่ข้าพเจ้าได้มีโอกาสได้สนทนากับท่าน ก่อนที่คณะแพทย์จะทำการย้ายหลวงปู่ไปรักษาอาการวิกฤติที่ห้อง ไอซียู ในอีกไม่กี่วันต่อมา

ดอกมะลิ

เวลาที่ข้าพเจ้าไปกราบหลวงปู่ ไม่ว่าจะเป็นที่โรงพยาบาลหรือกุฏิของท่านที่วัดบูรพาราม ข้าพเจ้ามักนำพวงมาลัยดอกมะลิไปกราบถวายท่านด้วยเสมอ เวลาที่ท่านพักรักษาอาการอาพาธอยู่ที่โรงพยาบาลท่านก็มักจะนำพวงมาลัยที่ถวายไปวางไว้ข้างหัวเตียงทุกครั้ง ครั้งหนึ่งหลังจากที่ผมได้ถวายพวงมาลัยแด่ท่านที่กุฏิ หลวงปู่ก็พูดขึ้นว่า

"ดอกมะลินี้ หลวงปู่ดูลย์ชอบมาก ท่านชอบกลิ่นของดอกมะลิ ท่านจะวางพวงมาลัยดอกมะลิไว้บนพานที่โต๊ะบูชาพระเสมอ ท่านชอบมาก คุณดูนะ ดอกมะลินี้มันไม่สวยเลยถ้าเทียบกับดอกไม้อื่นๆ แต่กลิ่นหอมของมันก็หาใครมาเทียม แม้แต่ตอนที่มันร่วงโรยแล้วมันก็ยังหอมอยู่ หลวงปู่ดูลย์ท่านเก็บไว้จนมันโรยแห้งเหี่ยวไปจนหมดไม่เหลืออะไร ถึงได้ทิ้งไป

ดอกมะลิมันก็เหมือนความดี แม้สีไม่สวยแต่มันก็หอม ความหอมนี้มันหอมยาวนาน ความสวยมันมีแต่เสื่อมไปเสื่อมไป ไม่มีอะไร"

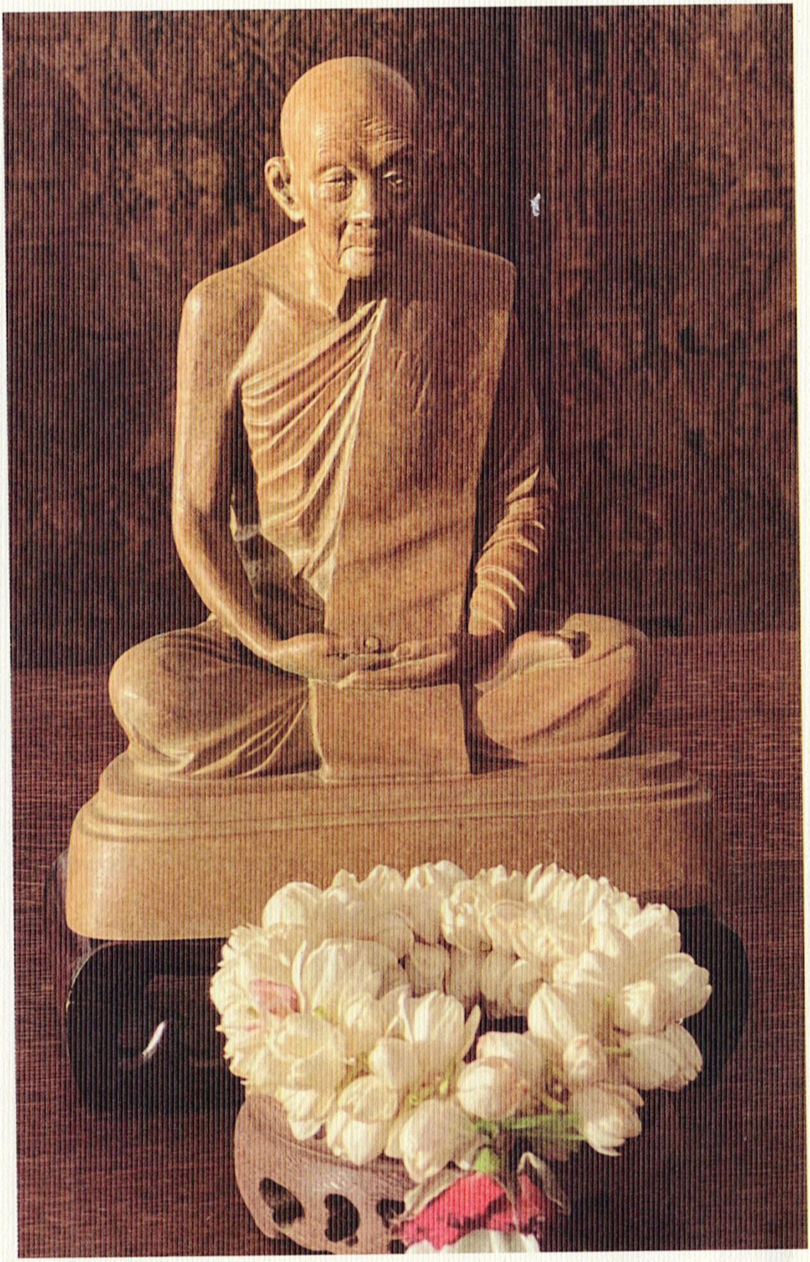

นาบุญ

หลวงปู่มักสอนเสมอว่า การทำบุญในปัจจุบันนี้ควรต้องใช้สติปัญญา ใช้การพิจารณาให้ดีด้วย เพราะทั้งพระทั้งโยมส่วนมากไม่ได้เป็นแบบในสมัยพุทธกาลกันแล้ว หลวงปู่ท่านยกตัวอย่างให้ฟังว่า การทำบุญแด่พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบว่ามีอานิสงค์มาก ดั่งที่มักเปรียบกันว่า พระอริยสงฆ์เป็นเนื้อนาบุญ เป็นแหล่งที่ควรแก่การทำบุญ ถ้าที่นาดี ดินดี มีแหล่งน้ำสมบูรณ์ พืชพรรณก็ออกดอกออกผลให้เก็บเกี่ยวได้เต็มที่ ท่านว่า

"พระสงฆ์เรานั้นท่านเปรียบไว้เหมือนนา เขาเรียกว่านาบุญ หมายถึงเป็นนาให้คนมาเก็บมาเกี่ยวสร้างบุญกัน เป็นที่นา ที่เพาะปลูก เหมือนอย่างนางวิสาขานั่นน่ะเห็นไหม ทุกวันๆ จิตใจมีแต่บุญ เพราะคิดแต่จะทำบุญ ทำอะไรต่ออะไรแก่พระพุทธเจ้า ตอนกลางวันตอนเย็นก็สั่งลูกน้องสาวใช้ให้ตระเตรียมข้าวของ อาหารการกินต่างๆ ไปถวายพระพุทธเจ้า พอเช้าเอาไปถวายนั่งรอพิจารณาอะไรต่างๆ จนพระพุทธเจ้าท่านฉันเสร็จ กลับมาบ้านก็คิดสั่งลูกน้องสาวใช้ต่อว่าวันรุ่งขึ้นจะทำอะไรถวายดี

*จิตใจท่านเป็นแบบนี้ มีแต่บุญมันไม่ไปข้องแวะกับบาปอะไร ท่านก็เก็บเกี่ยวผลบุญของท่านไปได้เต็มที่ แต่คนเราทุกวันนี้มันไม่ได้อย่างนั้น อะไรๆ มันก็ไม่เป็นอย่างนั้นไปเสียหมดแล้ว ครั้นคนที่เขาหวังตั้งใจจะเก็บเกี่ยวนาบุญ อยากทำบุญเต็มที่ เต็มกำลัง ก็ไม่มีโอกาสได้เจอครูบาอาจารย์ที่ดีๆ กลับไปเจอแต่นาอะไรก็ไม่ทราบ บุญที่ได้มันก็เลยน้อย เพราะเป็น**นาดอน**”*

***นาดอน หมายถึงนาในพื้นที่ดอน หรือพื้นที่ในระดับสูง ในสมัยก่อนถือเป็นพื้นที่ขาดแคลนน้ำและการจัดการด้านน้ำ ทำให้ได้ผลผลิตต่ำ ไม่คุ้มค่าการลงทุนลงแรงเพาะปลูก**

มีเมตตาเป็นอารมณ์

ช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

ถือเป็นช่วงวิกฤติสำหรับอาการอาพาธของหลวงปู่ ท่านต้องย้ายมารับการรักษาในห้องผู้ป่วยวิกฤติที่ชั้น ๗ หลายครั้ง ต่อเนื่องถึงกลางเดือนมิถุนายน

อาจกล่าวได้ว่า สถานการณ์โดยรวมของอาการอาพาธก็ยังเป็นไปตามปฏิกิริยาความเสื่อมของสังขารร่างกายที่แปรเปลี่ยนขึ้นลงไปตามการรักษาด้วยยาชนิดต่างๆ

ข้าพเจ้ามีโอกาสเข้าไปเยี่ยมหลวงปู่ หลังจากที่คณะแพทย์ได้ย้ายท่านกลับมาอยู่ในห้องปรกติที่ชั้น ๑๓ ท่านมีอาการอ่อนเพลียและหลับตลอดเวลา มีตื่นรู้สึกตัวบ้างเป็นพักๆ และไม่พูดอะไรแล้ว มีเพียงการลืมตาและพยักหน้าเมื่อต้องการโต้ตอบกับพยาบาลเท่านั้น

จากที่เห็น ข้าพเจ้ารู้สึกว่า มีบางสิ่งบางอย่างเปลี่ยนแปลงไปภายใต้กายสังขารที่ร่วงโรยและอ่อนแรงของหลวงปู่ ข้าพเจ้าพบว่า ท่านมักนอนในท่าประสานมือและจัดขาในลักษณะเหมือนนั่งสมาธิเท่าที่จะทำได้ตลอดเวลา ไม่ได้นอนเหยียดยาว นอนตะแคง หรืออยู่ในท่าทางที่แสดงถึงความทุกข์จากเวทนาต่างๆ เลย ใบหน้าของท่านก็มีความผ่องใสมาก ข้าพเจ้าอธิบายไม่ถูก เพราะมันไม่ใช่ความผ่องใสที่เห็นผ่านผิวกาย แววตา หรือสีสันวรรณภายนอก แต่มันเป็นความผ่องใสที่เกิดจากความสงบภายใน พระที่อุปัฏฐากและพยาบาลบอกตรงกันอยู่เสมอว่า ในช่วงหลังท่านหลงลืมและจำอะไรไม่ได้ไปหลายส่วนแล้ว

การรับรู้ในการได้ยินก็ใช้ไม่ได้ ดังนั้นท่านจึงสื่อสารหรือจำใครไม่ได้ แต่ข้าพเจ้ากลับไม่ได้คิดแบบนั้น เพราะประจักษ์ด้วยตาตนเองหลายครั้งว่า เมื่อท่านตื่นและเห็นข้าพเจ้าหรือภรรยามาที่ห้อง ท่านจะพยักหน้าและยิ้มด้วยรอยยิ้มที่มีเมตตามากๆ หลังจากนั้นท่านก็กลับเข้าสู่การหลับต่อไป

มีครั้งหนึ่งภรรยาของข้าพเจ้ากราบเรียนหลวงปู่เบาๆว่า "หลวงปู่หายเร็วๆ นะเจ้าคะ จะได้กลับไปที่อาโพนกัน" ท่านพยักหน้าและยิ้มกว้างมากๆ เรื่องนี้ข้าพเจ้าไม่เคยกล่าวให้ใครฟัง มีเพียงพระอุปัฏฐากที่อยู่ร่วมในเหตุการณ์ แต่ก็ไม่แน่ใจว่าจะเห็นและเข้าใจในมุมเดียวกับข้าพเจ้าหรือไม่ว่า หลวงปู่ยังคงมีความจำที่ดีอยู่ จิตของท่านไม่ได้เสื่อมถอยร่วงโรยไปตามกายสังขารภายนอกแต่อย่างใด

ข้าพเจ้ายังกล่าวให้ภรรยาฟังในภายหลังว่า หลวงปู่ท่านทำให้เห็นนะว่ากายกับจิตมันเป็นสิ่งที่แยกออกจากกัน และเป็นไตรลักษณ์ ขนาดท่านนอนอาพาธขนาดนี้ ร่างกายเต็มไปด้วยท่อและสายระโยงระยาง ต้องนอนแบบนี้มาเป็นเวลายาวนานท่านยังไม่เคยแสดงอาการหงุดหงิด ไม่พอใจกับสภาพที่ท่านเป็นอยู่เลย ถ้าเป็นคนปรกติที่ยังรู้เรื่องดีอยู่ แต่ต้องมานอนรักษาบนเตียงยาวนานแบบนี้ คงมีแต่ความทุกข์ทุรนทุราย หงุดหงิดกับคนรอบข้าง แต่หลวงปู่ท่านกลับไม่มีสิ่งนี้ มีเพียงสิ่งเดียวที่ท่านสื่อสารให้รู้เสมอแค่ว่า อยากกลับวัด อยากไปอาโพน มีเพียงเท่านี้จริงๆ ที่เป็นความขัดข้องรำคาญของท่าน นอกนั้นมีแต่รอยยิ้มและรอยยิ้มเท่านั้น นี่คือสิ่งที่ข้าพเจ้าเห็น

คุณหมอ

ในช่วงที่หลวงปู่อาพาธอยู่ที่โรงพยาบาลวิชัยยุทธ มีบุคคลท่านหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าไม่อาจละเลยในการกล่าวถึงได้ เพราะท่านเป็นบุคคลสำคัญตลอดสถานการณ์การอาพาธของหลวงปู่ที่มีความล่อแหลมและเปราะบางอยู่ตลอดเวลา ท่านคือนายแพทย์ กิตติศักดิ์ เก่งสกุล แพทย์ประจำแผนกอายุรกรรมผู้เชี่ยวชาญเรื่องโรคระบบประสาทและการฝังเข็ม ผู้เป็นนายแพทย์เจ้าของไข้ในดูแลการรักษาหลวงปู่ในการอาพาธมาหลายครั้ง คุณหมอกิตติศักดิ์ไม่เพียงเป็นแพทย์ที่ชำนาญการในสาขาวิชาของท่านแต่ยังเป็นผู้มีความเมตตาไฝ่หาธรรมะและเป็นนักปฏิบัติผู้หนึ่ง คุณหมอจึงมีโอกาสได้ใช้ความรู้ความสามารถของท่านรักษาอาการอาพาธของพระเถระ และครูบาอาจารย์หลายต่อหลายท่านตลอดเวลาที่ผ่านมา

การดูแลรักษาพระเถระอาพาธเป็นเรื่องยากและแตกต่างจากการดูแลรักษาผู้ป่วยธรรมดาหลายเท่า คณะแพทย์และพยาบาลต้องมีความเข้าใจในเรื่องธรรมเนียมปฏิบัติ และพระวินัยพอสมควรจึงจะสามารถทำให้การดำเนินการรักษาในภาพรวมเป็นไปโดยสะดวกมากขึ้น นี่ยังไม่รวมในบางกรณีที่พระเถระครูบาอาจารย์บางรูปอาจจะมีเจโตปริยญาน หยั่งรู้สภาวะจิต อ่านความคิดอ่านใจผู้คนได้ ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงต้องสำรวมระวังความคิดที่เป็นอกุศลและความคิดร้ายๆของตัวเองที่เผลอคิดขึ้นมาอีกด้วย

คุณหมอกิตติศักดิ์ท่านมีความละเอียดถี่ถ้วนในการดูแลหลวงปู่มากส่วนหนึ่งมาจากจิตภายในที่มีความเมตตาของท่านโดยแท้ ท่านจะสังเกตอาการ

และรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ รอบตัวที่เกิดขึ้นกับหลวงปู่อยู่เสมอ ซึ่งบางครั้งแม้แต่พระอุปัฏฐากที่อยู่คอยดูแลหลวงปู่ตลอดเวลายังมองไม่เห็นก็มี

ครั้งหนึ่งข้าพเจ้าได้อยู่ในเหตุการณ์ที่คุณหมอได้เข้ามาเยี่ยมตรวจอาการหลวงปู่ภายในห้องด้วย เลยทำให้ได้มีโอกาสเห็นการรักษาและการสนทนาระหว่างคุณหมอและหลวงปู่ เมื่อคุณหมอและพยาบาลเข้ามาภายในห้อง ข้าพเจ้าได้เดินเลี่ยงออกมาจากบริเวณเตียงผู้ป่วยและพยายามทำตัวเองให้ลีบเล็กที่สุด เพื่อที่จะไม่เป็นการสร้างปัญหาและความกังวลต่อการทำงานของคุณหมอ

ข้าพเจ้าเห็นหลวงปู่พยายามตอบคำถามของคุณหมอด้วยความร่วมมือเป็นอย่างดี และยังคงความเป็นหลวงปู่โพธิฯ อยู่อย่างครบถ้วนไม่ว่าจะอาพาธเพียงใดก็ตาม

คุณหมอถามหลวงปู่ว่า *"เป็นอย่างไรครับหลวงปู่ วันนี้รู้สึกสบายดีขึ้นไหม"*

หลวงปู่ตอบว่า *"สบายดี สบายเท่าเมื่อวาน"*

คุณหมอก็หัวเราะและทำการตรวจเยี่ยมจนครบถ้วนเรียบร้อยจึงได้กราบลาหลวงปู่เพื่อกลับออกไป

หลังจากคุณหมอกิตติศักดิ์ออกจากห้องไปแล้ว ข้าพเจ้าจึงได้เดินกลับไปที่ข้างเตียงหลวงปู่เหมือนเดิมและกล่าวกับหลวงปู่ว่า *"คุณหมอไปแล้ว ยาเยอะเลยครับหลวงปู่"*

หลวงปู่ยิ้มแล้วท่านก็กล่าวตามบุคลิกของท่านซ้ำขึ้นว่า

"วันนี้สบายเท่าเมื่อวาน วานนี้ก็สบายเท่าวานซืนนี้ แต่วานซืนไม่สบายเท่าแต่ก่อน ทำไมน้อ หมอเขาจึงรู้ว่าหลวงปู่ต้องกินยาอะไรๆ แบบไหนจึงจะหาย คงเรียนมาศึกษามาเยอะนะ คุณว่าไหม"

ข้าพเจ้านึกขำในคารมของท่านแต่ก็ไม่ได้ว่ากระไรนอกจากตอบรับว่า ครับ หมดประโยคนั้นสังเกตเห็นท่านลอบถอนใจ ท่าทีคุยเล่นแบบเมื่อสักครู่หายไปแล้ว ท่านเปรยเบาๆขึ้นว่า

"สงสาร สงสารหมอ สงสารพยาบาล หลวงปู่แค่คนเดียวมาอยู่ที่นี้เป็นนานแล้วให้หมอมารักษา อยากกลับวัด..."

จิตแห่งอริยสงฆ์

ข้าพเจ้าเคยอ่านพบว่า ครั้งหนึ่งหลวงพ่อพุทธทาส แห่งสวนโมกขพลาราม ได้สรุปถึงจิตของพระอริยสงฆ์ไว้ดังนี้

๑.. ละความพอใจไม่พอใจออกหมดแล้ว พระอรหันต์ละสักกายทิฐิได้แบบร้อยเปอร์เซ็นต์ เห็นกายนี้ ใจนี้ ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา ว่างจากตัวตน เห็นขันธ์ห้าเป็นของมันอย่างนั้น มีแต่ของไม่เที่ยง เกิด เสื่อม ดับ เป็นวงจรอยู่อย่างนั้น แล้วยังโง่ไปยึดสิ่งไม่เที่ยงว่ามีตัวตนได้อย่างไร

๒.. ไม่มีเขาไม่มีเรา เห็นทุกคนเหมือนกันหมด พระพุทธเจ้ารักพระราหุลเท่ากับพระเทวทัต พระองค์ไม่มีตัวตน จึงไม่มีเขาไม่มีเราทุกคนมีแต่ความเสื่อมความดับไม่มีตัวตนอยู่จริงเหมือนกันหมด มนุษย์และสัตว์ก็เหมือนกัน หากยังมีเขาก็ย่อมต้องมีเรา แสดงว่ายังมีตัวตน ยังยึดในตัวตนอยู่ เห็นโลกนี้มีแต่รูปนาม มองขันธ์แบบแยกส่วน กายและจิตเป็นคนละส่วนกัน เวทนาและสัญญาก็คนละส่วนกัน เวทนาไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา เพราะเวทนาเกิดดับเร็วมาก ไม่ควรยึดสิ่งเกิดดับเพราะไม่มีตัวตนอยู่จริงเหมือนพยับแดด เหมือนมีแต่ไม่มี

๓.. เห็นเกิดแก่เจ็บตายเป็นธรรมดา อยากให้กายดับเร็วๆ จะได้พบกับความสุขเสียที การมีขันธ์เป็นภาระ ปุถุชนพยายามทุกวิถีทางหลีกหนีความตาย แต่พระอรหันต์ยินดีเมื่อความตายมาถึง

๔. ไม่กระวนกระวาย ปุถุชนเมื่ออยากได้แล้วไม่ได้ จะกระวนกระวาย หรือหากได้มาแล้วก็ยังกระวนกระวายกลัวคนอื่นแย่งไป หึงหวงในสิ่งที่ได้มามีแต่กระวนกระวาย พระอรหันต์ไม่กระวนกระวาย หมดตัณหา หิวเพราะร่างกายต้องการอาหารก็เอาอาหารให้ ไม่ใช่อยากกินโน่นนี่นั่น หมดความอยาก

ทำเพราะต้องทำ เป็นหน้าที่ต้องทำ ไม่ใช่ทำเพราะความอยาก เป็นอิสระจากทุกสิ่ง อยู่กับทุกข์ได้แบบไม่ทุกข์

๕. กายป่วย ใจไม่ป่วย พระอรหันต์ทิ้งกายใจได้แล้ว เห็นกายเป็นดังท่อนไม้ท่อนฟืน เป็นสมบัติโลก ไม่ใช่เราไม่ใช่ของเรา กายป่วยก็เป็นอย่างนั้นเอง เพราะมีเหตุปัจจัยทำให้ป่วย ทำหน้าที่ดูแลให้ดีที่สุดแล้วยังป่วยก็เรื่องของมัน จะให้ตายก็ตาย จะให้อยู่ก็อยู่ ไม่ใส่ใจการเจ็บป่วยจนทำให้จิตเศร้าหมอง ดั่งเช่นเห็น คนแบกกิ่งไม้ไปเผา ไม่รู้สึกอะไรเพราะกิ่งไม้นั้นไม่เกี่ยวกับเรา หากใครเอากายนี้ไปเผาก็ไม่เกี่ยวอะไรเหมือนกันเพราะท่านทิ้งกายไปแล้ว

๖. จบกิจตนแล้ว มีชีวิตอยู่เพื่อผู้อื่น เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา งานทางโลกทำไม่มีวันหมด แต่งานทางธรรมเมื่อทิ้งกายใจได้แล้วก็จบ เห็นไม่มีตัวไม่มีตน เป็นธรรมชาติที่เป็นความว่าง เหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ตอนนี้เหตุการณ์เหล่านั้นอยู่ที่ไหน มีแต่ความว่าง เหตุการณ์ที่เกิดเมื่อวานหายไปไหนหมด มีแต่ความว่าง ทุกสิ่งบนโลกมีแต่ดับ เหลือแต่ความว่าง สังเกตให้ดี อีกไม่นานเราก็จะเป็นความว่างจากโลกนี้ไป เหมือนปู่ย่าตายายที่ตายให้ดูเป็นตัวอย่าง ที่สุดก็มีแต่เสื่อมและดับก็แค่นั้นเอง

๗. สุญตาคือความว่างจากตัวตน ว่างคือไม่ยึด เช่น มือว่างแปลว่ามือไม่ได้ยึดอะไรไว้ จิตว่างคือจิตไม่ยึดในอะไร คำว่าไม่ยึดแปลว่า เห็นทุกอย่างเช่นนั้นเอง อย่างนั้นเอง ขณะที่เห็นอย่างนั้นเองจะไม่มีตัวตน เห็นเป็นธรรมชาติเป็นปกติอย่างนั้น เป็นจิตที่สบายที่สุด เพราะว่างจากการยึดถือ จิตจะไม่กระวนกระวาย สงบเย็น

จากเรื่องพระอรหันต์ (สรุปจากหลวงพ่อพุทธทาส) ถ่ายทอดโดย รศ.ดร.สุชาดา บวรกิติวงศ์ ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปัจฉิมบท และ การระลึกถึง

หลายคนลงความเห็นว่าหลวงปู่จำอะไรไม่ได้ หลงลืมและเริ่มไม่ตอบสนองต่อคำถามอะไรๆ แล้วหลังจากที่เข้าออกห้องไอซียูในครั้งหลังๆ เรื่องนี้ข้าพเจ้าไม่ค่อยแน่ใจตามที่ว่ากันนัก แต่ไม่ได้พูดหรือออกความเห็นอะไรแต่อย่างใดได้แต่อยู่เงียบๆ เพราะข้าพเจ้าไม่ใช่แพทย์หรือพยาบาลวิชาชีพ การไปแสดงความเห็นสวนทางกับสิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นอยู่ตำตาดูจะเป็นเรื่องไม่ค่อยเหมาะสมเท่าใดนักในสถานการณ์แบบนี้

เหตุที่ข้าพเจ้ามั่นใจว่าหลวงปู่ยังมีสติระลึกจดจำสิ่งต่างๆ ได้อยู่เพราะมีเหตุการณ์ที่ข้าพเจ้าประสบด้วยตนเองอีกสองครั้งนอกจากที่ได้กล่าวถึงไปคราวก่อน

ครั้งหนึ่ง เมื่อหลวงปู่กลับมาพักรักษาตัวในห้องปรกติหลังจากอยู่ในห้องไอซียูมากว่าสิบวัน ท่านมีอาการอ่อนเพลียเพราะฤทธิ์ของยาฆ่าเชื้อต่างๆ อยู่ แพทย์พยาบาลและพระอุปัฏฐากสองรูป พยามเรียกและกระตุ้นท่านให้โต้ตอบแต่ก็ไร้ผล เพราะร่างกายท่านดูไร้เรี่ยวแรง เปลือกตาลืมไม่ขึ้นและคล้ายต้องการจะหลับตลอดเวลา เมื่ออยู่เยี่ยมดูอาการหลวงปู่ได้สักพักภรรยาข้าพเจ้าจึงขอตัวลากลับ ภรรยาข้าพเจ้าเดินไปกราบท่านฝั่งด้านข้างเตียงแล้วพูดว่า *"หนูกลับบ้านก่อนนะคะ แล้วพรุ่งนี้หนูจะมาใหม่"* หลวงปู่ซึ่งนอนหลับอยู่ได้ลืมตาขึ้น หันมาทางที่ภรรยาข้าพเจ้าที่ยืนอยู่ แล้วพูดขึ้นว่า *"กลับบ้านรึ โชคดีนะลูก"* จากนั้นท่านก็คล้ายจะเข้าสู่การหลับต่อไป ภรรยาข้าพเจ้าและพระอุปัฏฐากต่างพากันประหลาดใจมาก เพราะเมื่อสักครู่นี้พระ

ยังให้ความเห็นว่า ท่านไม่พูดไม่ตอบสนองและจำอะไรไม่ได้มาพักหนึ่งแล้ว

อีกครั้ง เกิดขึ้นเมื่อข้าพเจ้าไปเยี่ยมหลวงปู่ที่ห้องไอซียู เมื่อไม่นานมานี้ ปรกติโรงพยาบาลจะเปิดให้ญาติและผู้เกี่ยวข้องเข้ามาเยี่ยมดูอาการได้ช่วงสั้นๆ ในเวลาเที่ยงของทุกวัน เมื่อข้าพเจ้าจัดการเรื่องถวายอาหารเพลแก่พระอุปัฏฐากสองรูปของหลวงปู่เรียบร้อยแล้ว จึงแวะลงมาเยี่ยมท่านที่ห้องไอซียูด้วยก่อนจะกลับไปทำงานต่อ ข้าพเจ้าเห็นท่านนอนหลับโดยใส่ท่อช่วยหายใจ มีเครื่องอะไรต่ออะไรทำงานอยู่รายรอบ ข้าพเจ้าขออนุญาติบุรุษพยาบาลหน้าห้องแล้วจึงเดินเข้าไปกราบท่านที่ปลายเตียง นึกสงสารท่านจับใจที่ต้องนอนรักษาตัวมาหลายเดือนแล้วในลักษณะนี้ ข้าพเจ้าเอ่ยขึ้นเบาๆ ว่า *"หลวงปู่ครับ"* หนึ่งครั้ง ไม่ได้คิดว่าท่านจะได้ยินเพราะหูของท่านใช้การไม่ได้มานานแล้ว แต่สิ่งที่ทำให้ข้าพเจ้าประหลาดใจมากก็คือ ท่านลืมตาขึ้นทันทีพร้อมกับหันมองมาและพยักหน้าให้ข้าพเจ้าหนึ่งครั้ง เห็นดังนั้น ข้าพเจ้าจึงรีบเดินเข้าไปใกล้เตียงท่าน หลวงปู่ได้ยกมือซ้ายของท่านขึ้นมาให้ข้าพเจ้าจับท่านบีบมือข้าพเจ้าหนึ่งครั้ง แล้วก็เลื่อนมือกลับไปวางไว้ที่ข้างเตียงตามเดิมข้าพเจ้ายกมือไหว้ท่าน หลวงปู่พยักหน้าและหลับตาลงเหมือนเดิมในลักษณะเหมือนที่ข้าพเจ้าเข้ามาครั้งแรก

ข้าพเจ้าไม่มีสติปัญญามากพอที่จะอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ในมุมมองทางวิทยาศาสตร์แต่อย่างใด สิ่งที่ข้าพเจ้าเข้าใจจากสิ่งที่เห็นตรงหน้ามีแต่เพียงว่า หลวงปู่ยังมีสติระลึกได้อยู่ จิตของท่านยังมีกำลังและยังสามารถคิดนึกจดจำสิ่งต่างๆ ได้ ถ้าท่านต้องการที่จะใช้จิตของท่านทำกิจเหล่านั้น จะมีก็แต่เพียงสังขารร่างกายภายนอกของหลวงปู่ที่เสื่อมโทรมลง ไปตามเหตุและปัจจัยตามธรรมชาติ

หลวงปู่เคยกล่าวกับข้าพเจ้าและภรรยาเมื่อหลายเดือนก่อนว่า อย่าได้มีห่วง อย่ากังวล ในอาการเจ็บป่วยของท่าน เพราะตัวท่านเองไม่เคยกังวลในความเป็นไปของร่างกาย เวลานี้ท่านมีแต่ความสงสาร เห็นแล้วก็รู้สึกสงสารสลดใจ น้ำตาจะไหล เมื่อข้าพเจ้าถามว่าหลวงปู่สงสารอะไรสงสารใคร ท่านตอบว่า สงสารหมอ สงสารพยาบาลและผู้ที่มาเยี่ยม สงสารทุกคนที่ต้องคอยมาเดินทางไปกลับเหน็ดเหนื่อยเพื่อดูแลอาการอาพาธของท่าน

จิตแบบนี้กระมังที่เขากล่าวกันว่าเป็นจิตของพระอริยสงฆ์

ใสสะอาด สงบ สว่าง สมบูรณ์พร้อมด้วยพรหมวิหารธรรมและปราศจากความกังวลยึดมั่นทั้งหลายทั้วปวง

เมื่อกลับออกมาด้านนอกห้อง ข้าพเจ้ามองหลวงปู่อีกครั้ง ผ่านผนังกระจกและมองดูความรู้สึกของตัวเอง พบว่าความรู้สึกทุกข์ ความรู้สึกไม่สบายใจและความกังวลต่างๆ ที่มีในช่วงก่อนหน้าได้คลายตัวลงไปจนหมดสิ้น ข้าพเจ้าสัมผัสได้ถึงความสงบ เห็นตัวเองยืนอยู่ เห็นความสับสนในใจตัวเองกำลังดับลงและเกิดความสงบเย็นวูบหนึ่งเข้ามาแทนที่ อารมณ์ของข้าพเจ้าขณะนี้คล้ายคลึงกับเวลาที่ข้าพเจ้ากราบลาหลวงปู่กลับบ้านหลังจากไปเยี่ยมและพูดคุยกับท่านที่กุฏิในวัดบูรพาราม มันมีความรู้สึกของการจะกลับมาใหม่อย่างคุ้นเคยอีกในวันหน้า

ข้าพเจ้ารู้สึกว่า ท่านไม่ได้อยู่ห่างไกล หรือไม่ได้กำลังจะเดินทางไปที่ไหนเลย จิตของท่านยังคงอยู่อย่างสมบูรณ์อย่างน้อยก็ในความทรงจำของข้าพเจ้าในฐานะพ่อแม่ครูบาอาจารย์ที่เคารพรัก และจะสถิตเป็นเครื่องระลึกเป็นสังฆานุสติและธรรมานุสติสำหรับข้าพเจ้า และผู้ที่เคารพศรัทธาในปฏิปทาของท่านไปจนตราบนานเท่านาน

“เพราะทุกอย่างเกิดขึ้นที่จิต และก็จบลงที่จิต มันเกิดขึ้นและดับลง สลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันอย่างนั้นอยู่ภายในจิต อะไร อะไร้ มันก็มาจากจิตทั้งนั้น ทั้งดี ทั้งชั่ว ทั้งไม่ดีไม่ชั่ว ทั้งความสุข ความทุกข์

ท่านจึงให้ดูไปที่ตัวเอง ไม่ต้องไปดูที่อื่น หลวงปู่ดูลย์ท่านว่าอย่างนั้น”

พระราชวรคุณ สมศักดิ์ ปัณฑิโต (หลวงปู่โพธิฯ) วัดบูรพาราม
จังหวัดสุรินทร์

บทส่งท้าย

ภาพถ่ายหลวงปู่โพธิฯ ภาพนี้ถ่ายไว้ในวันที่หลวงปู่เมตตามาเยี่ยมข้าพเจ้าและครอบครัวที่กรุงเทพฯ
ช่างภาพที่สำนักงานของข้าพเจ้าบันทึกภาพท่านไว้หลายภาพ
ภายหลังได้ล้างอัดนำมาให้ท่านดู ท่านกล่าวว่าท่านชอบภาพชุดนี้มาก

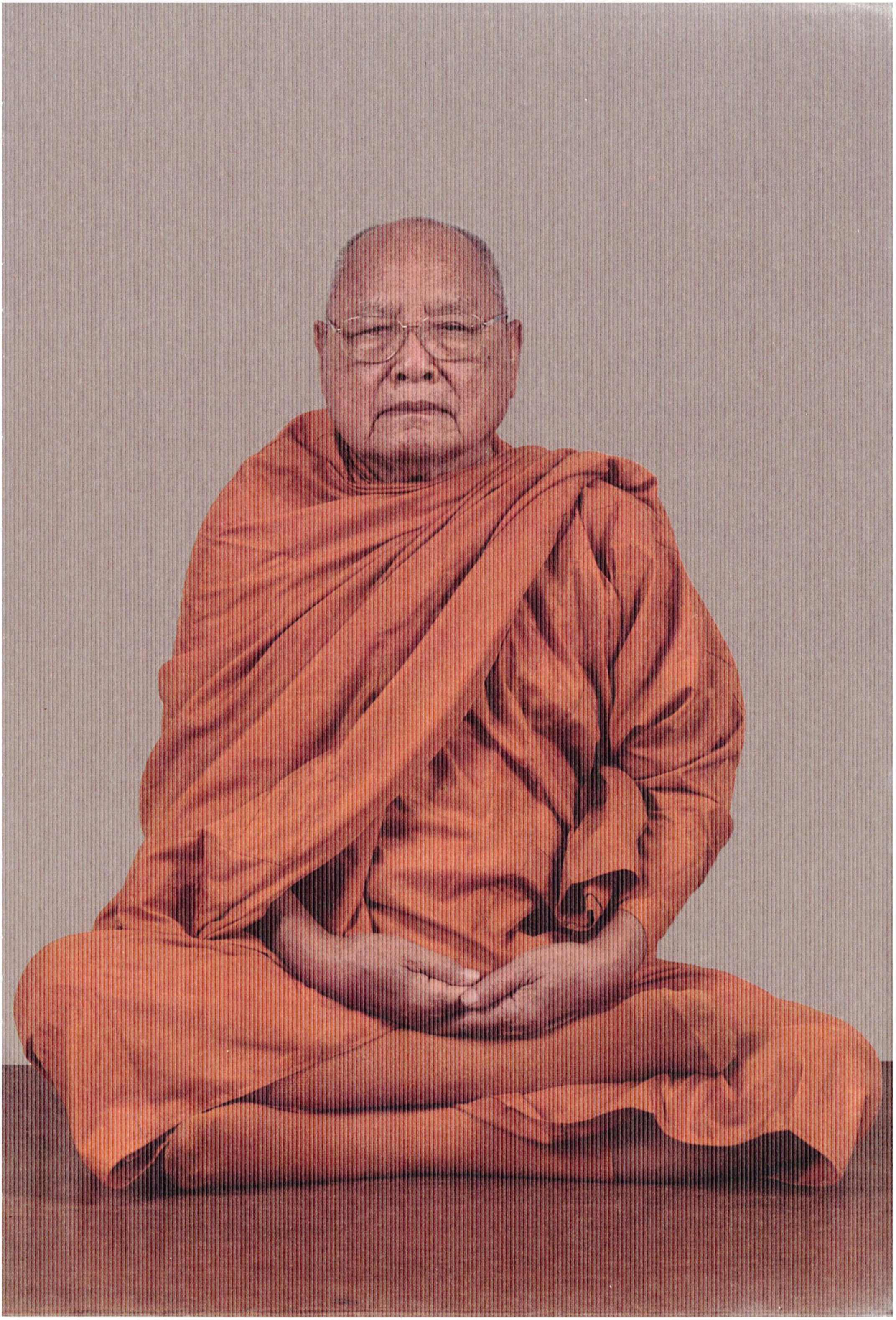

ซ็อมเลีย

เย็นวันหนึ่ง หลวงปู่ได้กล่าวคำว่า ***"ซ็อมเลีย"*** แก่ญาติโยมเก่าแก่ผู้อุปถัมภ์วัดบูรพารามสามท่านที่คุ้นเคยกันมาตั้งแต่ท่านบวชใหม่ๆ เป็นคำกล่าวเดียวที่ท่านกล่าวขึ้นมาในการพบปะนั้น ได้ยินตอนแรก ข้าพเจ้าฟังได้ไม่ชัดนัก เพียงแต่สังเกตได้ว่าญาติโยมทั้งสามท่านมีท่าทางเปลี่ยนไป ไม่ดีใจเหมือนครั้งแรกที่เข้ามาเยี่ยมท่าน และบางคนเริ่มร้องไห้

ข้าพเจ้ามาสอบถามในภายหลังว่า คำเขมร-สุรินทร์ที่หลวงปู่กล่าวหมายความว่าอย่างไร เมื่อรู้ความหมายจึงเข้าใจได้ว่า ทำไมทั้งสามท่านจึงวิตกกังวลและเศร้าโศก

ซ็อมเลีย เป็นคำภาษาเขมร-สุรินทร์ แปลตรงตัวว่า *ขอลา* อันหมายถึงการลาจาก ลาก่อน

ท่านกล่าวคำนี้ด้วยรอยยิ้ม ที่เปี่ยมไปด้วยเมตตามากๆ และเป็นสิ่งเดียวที่ท่านกระทำได้เพื่อขอบคุณในการอุปถัมภ์ช่วยเหลือทำนุบำรุงวัดบูรพารามมาโดยตลอดตั้งแต่สมัยหลวงปู่ดูลย์ จวบจนถึงสมัยที่ท่านรับหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสรวมแล้วกว่าสี่ห้าสิบปี ข้าพเจ้าฟังแล้วก็รู้สึกใจหายและคงไม่ต้องขยายความกันให้มากอีกว่าคำกล่าวของท่านหมายถึงสิ่งใด

ตลอดเวลาที่ข้าพเจ้าและภรรยารู้จัก และคุ้นเคยกับหลวงปู่ในช่วงบั้นปลายชีวิตของท่านนั้น แม้ว่าจะเป็นเวลาไม่กี่ปี แต่ก็เป็นไม่กี่ปีที่ทำให้เห็นมุมมองความจริงแท้ของชีวิตหลายอย่างผ่านหลวงปู่ และบริบทแวดล้อมของท่าน ข้าพเจ้าได้ซาบซึ้งถึงคุณธรรม พรหมวิหารธรรม สังคหธรรม ตลอดถึงความดีงามต่างๆ จากบริบทเหล่านั้น แต่ในขณะเดียวกันข้าพเจ้าก็ได้ประจักษ์แก่ตาตัวเองถึงความโลภ ความโกรธและความหลง อันเป็นกิเลสรากเหง้าของมนุษย์ ลอยคละคลุ้งเหมือนม่านหมอกแวดล้อมอยู่รอบๆ ความใสสะอาด เที่ยงธรรมและบริสุทธิ์ของหลวงปู่

ข้าพเจ้าไม่แปลกใจเลยว่าทำไมจึงมีคนรักและศรัทธาท่านมากมาย แต่ก็ไม่แปลกใจเช่นเดียวกันที่มีคนรู้สึกกับท่านในทางตรงข้าม หรือไม่รู้สึกอะไรเลย หลวงปู่พูดเสมอๆ ว่าสิ่งเหล่านี้มันเป็นโลกธรรม มีคนรักก็ต้องมีคนเกลียดและมีทั้งคนที่ไม่รักไม่เกลียด มีความโลภมีความไม่โลภ มีความคิดดีคิดชั่ว มันสุดแล้วแต่ความคิดและกิเลสมันจะนำพาไป สิ่งต่างๆ ที่ข้าพเจ้าเห็นและรับรู้ทำให้ได้แต่คิดว่า แม้ความเป็นวัดธรรมยุติในเมือง จะทำให้ท่านต้องพานพบกับโลกธรรมแบบนี้อยู่อย่างชาชิน จากทั้งพระและโยมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงบั้นปลายชีวิต แต่ด้วยความเป็นท่านจึงทำให้โลกแห่งความต้องการอันไม่สิ้นสุดของมนุษย์ปุถุชนที่แวดล้อมอยู่เหล่านั้น ไม่อาจเข้ามาเบียดเบียนแทรกซึมหรือเข้ามาสร้างรอยด่างพร้อยใดๆ ให้กับชีวิตและธรรมของท่านได้เลย

หลวงพ่อชา สุภัทโธ แห่งวัดหนองป่าพงได้เคยกล่าวไว้ว่า

“ไม่ใช่ให้กิเลสหนีเรา หรือไม่ใช่ให้เราหนีกิเลส แต่จงอยู่กับมันอย่างมีสติ เหมือนน้ำกับใบบัวแม้อยู่ด้วยกัน แต่น้ำก็ไม่อาจซึมเข้าในใบบัวได้”

คำกล่าวนี้เป็นจริงอย่างที่สุด จากทั้งหมดทั้งมวลที่ข้าพเจ้าเห็น และจากในความเป็นพระราชวรคุณฯ แห่งวัดบูรพารามที่ข้าพเจ้ารู้จัก

ท้ายที่สุดนี้ ขอความสุขความเจริญและคุณแห่งพระธรรมจงมีแด่ทุกท่านในสติ ในทุกการระลึกถึง เพื่อจุดหมายในการเห็นซึ่งความจริงแท้อันนำมาซึ่งความสงบ ร่มเย็นและสันติสุขในจิตใจทุกคน ทุกท่านเทอญ

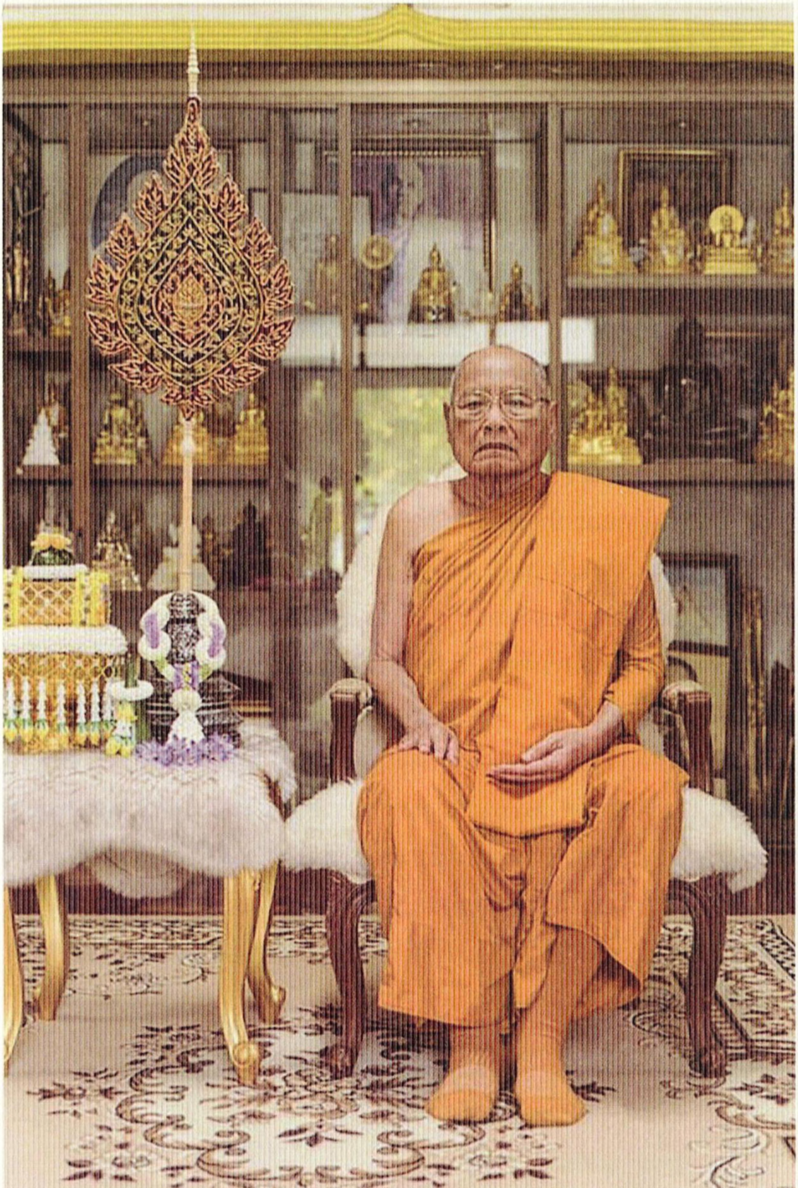

พระราชวรคุณ (สมศักดิ์ ปณฺฑิโต)

พระราชวรคุณ (สมศักดิ์ ปณฺฑิโต) เป็นที่รู้จักกันในกลุ่มลูกศิษย์ลูกหาทั่วไปในนาม หลวงปู่โพธิฯ หรือ ท่านเจ้าคุณสมศักดิ์ เจ้าอาวาสวัดบูรพาราม อ.เมือง จ.สุรินทร์ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามว่า **พระราชวรคุณ วิบูลธรรมโสภิต ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี** ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ญาติโยมและพระเถระจึงเรียกท่านว่า ท่านเจ้าคุณมานับแต่นั้น

หลวงปู่เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ ที่จังหวัดสุรินทร์ มีชื่อเดิมว่า สมศักดิ์ ดีมาก เป็นหลานแท้ๆ ของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล พระอาจารย์ฝ่ายกรรมฐานศิษย์สายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดบูรพาราม อ.เมือง จ.สุรินทร์ เมื่ออายุ ๑๖ ปี โดยมีหลวงปู่ดูลย์ อตุโล บวชให้ หลังจากนั้นได้อุปัฏฐากรับใช้หลวงปู่ดูลย์อย่างใกล้ชิดจนอายุ ๒๐ ปี จึงได้อุปสมบทใน วันพุธที่ ๔ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๔ ณ พัทธสีมาวัดบูรพาราม โดยมี หลวงปู่ดูลย์ พระครูรัตนากรวิสุทธิ์ (ภายหลังเป็นพระราชวุฒาจารย์) เป็นพระอุปัชฌาย์ มีพระครูคุณสารสัมบัน (โชติ คุณสมฺปนฺโน) ภายหลังเป็นพระเทพสุทธาจารย์ เจ้าอาวาสวัดวชิราลงกรณ์วรารามวรวิหาร อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา เป็นพระกรรมวาจาจารย์

หลวงปู่โพธิฯ ได้อุปัฏฐากรับใช้ดูแลการบริหารงานภายในวัดบูรพาราม อ.เมือง จ.สุรินทร์ จนกระทั่งหลวงปู่ดูลย์ อตุโล ละสังขาร เมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๒๖ หลังจากพระราชทานเพลิงศพหลวงปู่ดูลย์แล้ว ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดบูรพาราม และเป็นเจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ มีผลงานในการสร้างและทำนุบำรุงวัดวาอารามศาสนสถานในสายธรรมยุตินับร้อยวัด มีความเป็นเอกในทางการเทศน์เผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นที่รู้จักกันมากที่สุดคือ การเป็นผู้รวบรวมคำสอนของหลวงปู่ดูลย์อย่างละเอียด ทั้งหลักธรรมคำสั่งสอนตลอดจนโอวาทของท่านเป็นหนังสือชื่อว่า หลวงปู่ฝากไว้ ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ซ้ำเรื่อยมาจากอดีตถึงปัจจุบันนับครั้งไม่ถ้วน หลากหลายรูปแบบทั้งหนังสือปรกติ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ไฟล์ภาพและเสียงในโซเชียลมีเดีย รวมถึงมีการแปลเป็นฉบับภาษาอังกฤษอีกด้วย

ผลงานในช่วงบั้นปลายชีวิตของท่านคือ การสร้าง “อุทยานธรรมสำราญเวศน์ หลวงปู่ดูลย์ อตุโล” ที่บ้านอาโพน จังหวัดสุรินทร์ เพื่อใช้เป็นสถานปฏิบัติธรรมและจัดกิจกรรมต่างๆ ในศาสนารวมถึงสาธารณประโยชน์อื่นๆ เช่น การศึกษา สาธารณสุข ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ทางราชการ

หลวงปู่โพธิฯ มีอาการอาพาธมาตั้งแต่ช่วงต้นปี พ.ศ. ๒๕๖๒ และได้เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลทั้งในจังหวัดสุรินทร์และกรุงเทพมหานคร เป็นระยะเรื่อยมา จนปลายเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ หลวงปู่ได้ถูกส่งเข้ารับการรักษาอย่างฉุกเฉินที่โรงพยาบาลวิชัยยุทธ กรุงเทพมหานคร โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงรับเป็นคนไข้ในพระบรมราชูปถัมป์

ขอขอบพระคุณ

กัลยาณมิตรทุกท่านทั้งจากวัดใหม่สิริกมลาวาส และวัดบูรพาราม ที่นำพาให้ข้าพเจ้าและภรรยาได้มีโอกาสได้พบและรู้จักพระเถระทายาทธรรมของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล ผู้เป็นพระอริยสงฆ์เนื้อนาบุญแห่งธรรมยุติในเมืองอันหาได้ยากยิ่งในปัจจุบัน

หนังสือเล่มนี้จะสำเร็จลงด้วยดีไม่ได้หากปราศจากความอนุเคราะห์และเอื้อเฟื้อน้ำใจไมตรีจากญาติธรรมหลายท่านในช่วงหลายปีที่ผ่านมา อาทิ

พี่ใจรัช กิจสุวรรณสุข
พี่มานะ ปัญญาอมรวัฒน์
พี่กุ้ง คุณกาญจนา ขนอม
พี่เอก คุณเอกพล วัฒนชโนบล
อาฉ่าง คุณโชติพัฒน์ เจริญธัญภิรมย์
คุณนิล คุณนิลรัตนา ชาญไววิทย์
คุณขวัญ คุณเอนกนัน เสน่ห์สมบูรณ์
น้องแบต คุณนิษฐรัศมิ์ ธัญญโชติ
ป้าปุ๊ ทองพูน ยิ่งมีมา
อี๊บัว คุณสายบัว สาแก้ว
อี๊นก คุณทัศน์นันท์ เจริญสภาพงษ์
คุณตา คุณวัชรารัศมิ์ สุนทรพนาเวศ
พี่เอ๋ คุณไกรสีห์ ชวาลดิฐ

และอีกหลายท่านที่ไม่ได้กล่าวถึง ขอขอบพระคุณทุกท่านอย่างสูงมา ณ ที่นี้อีกครั้ง

สำนักพิมพ์ต้นรัง

สำนักพิมพ์ต้นเริง

สำนักพิมพ์ต้นแรง

สำนักพิมพ์ต้น[illegible]

สำนักพิมพ์ต้นรัง

สำนักพิมพ์ต้นหรีง

“

ถึงเราจะไม่ขาว แต่ก็ไม่ดำ ไม่สูงแต่ก็ไม่ต่ำ
ไม่หล่อแต่ก็ไม่ขี้ริ้ว ภูมิใจที่ได้อยู่มาจนทุกวันนี้
ธรรมชาติของเรามันเป็นนักเทศน์
เทศน์ตั้งแต่หนุ่มจนมีชื่อเสียงว่า พระสมศักดิ์นักเทศน์
ไม่เสียดายอะไรเลย

”

บันทึกธรรมและเกร็ดความทรงจำในช่วงบั้นปลายชีวิตของพระราชวรคุณ ฯ วัดบูรพาราม จ.สุรินทร์